

Az „elhanyagolt” termelékenység

A fejlett tőkés országok gazdaságáról szóló elemzések többsége az általános mutatók közül elsősorban a gazdasági növekedés, az infláció, a munkanélküliség a fizetési és a kereskedelmi mérleg alakulását veszi nagyító alá. Az utóbbi fél esztendőben azonban egyre több tanulmány vizsgálta a termelékenység alakulását is, hiszen a tartós recesszió időszakában nagyon fontos mutatóvá „lépett elő” a munka termelékenysége indexe. A termelékenység elemzéséből ugyanis nem csak a múlttra vonatkozó következtetéseket lehet levonni, hanem előrejelezhető bizonyos gazdasági folyamatok is.

Bár a termelékenység kedvező alakulása a gazdasági növekedés egyik hajtóereje, mégsem állítható róla, hogy úgynevezett önindító folyamat. Szoros összefüggés figyelhető meg a kereslet alakulása és a termelékenység között: a 70-es évek közepén — az első olajcsökkenés után — az általános kereslet növekedését regisztrálták a fejlett tőkés államokban, s ezzel párhuzamosan valamelyest emelkedett a munka termelékenysége is. Tartós keresletcsökkenés, vagy pangás idején a termelékenység növekedésében megtorpanás következik be, sőt egyes esetekben — ez történt az Egyesült Államokban 1980-ban — abszolút visszaesés is előállhat.

Az OECD-országok többségében a hatvanas években — a gazdasági „csodák” idején — a munka termelékenysége évente átlagosan 6–10 százalékkal nőtt. Az „aranykorban” a termelékenység ugrásszerű növekedésében nem kis szerepet játszott az akkori tudomány-technikai forradalom, a szinte csillapíthatatlan kereslet, valamint a kedvező beruházási konjunktúra. Az első olajárrobbanás, valamint az ezt követő nyersanyagpiaci áremelkedés megtörte a munka termelékenysége emelkedésének korábbi ütemét. Az Egyesült Államokban 1960–73 között a termelékenység évente 3 százalékkal növekedett, 1974–76 között viszont alig érte el az 1,5 százalékot. Ugyanebben a két időszakban a japán termelékenység alakulásának mutatója 10,7, illetve 4,8 százalék volt. A statisztikák tanulsága szerint a kisebb ipari országok termelékenysége nagyobb mértékben sínylet meg az akkori recessziót.

A termelékenység alakulására nézve az „igazi” megrázkódtatást az 1979-et követő évek jelentették. Az Egyesült Államok, Kanada, az NSZK, Nagy-Britannia és Franciaország közül mindössze két országnak sikerült erőteljesebben emelnie a termelékenységet, mint az első olajárrobbanást követő években, amikor már amúgy is beköszöntött az első megtorpanási hullám. 1979 és 1981 között Japánban összesen 21, Nagy-Britanniában pedig 13 százalékkal nőtt a termelékenység.

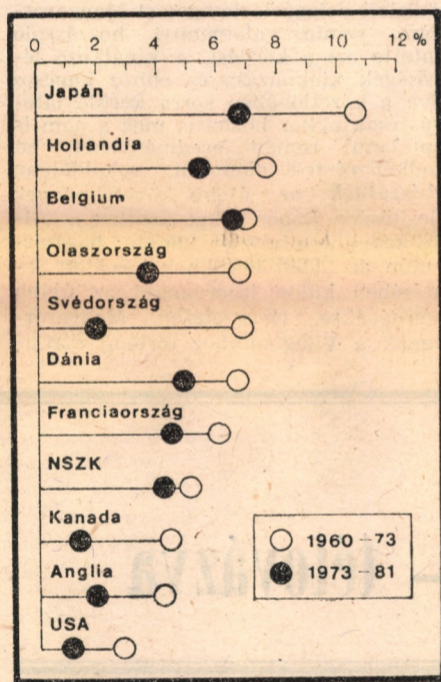
A két ország azonban eltérő árat fizetett a termelékenység emeléséért. Az ázsiai szigetországban az adott időszakban 2,1 százalékkal növekedett a munkahelyek száma, Nagy-Britanniában viszont 20 százalékkal csökkent. Nem véletlen, hogy a brit gazdaságpolitikát gyakran éri az a vád, hogy a termelékenység növekedésében nem kis szerepe van a több mint 3 millió munkanélküliségnek. Az OECD-országok döntő többségében viszont a termelékenység növekedési ütemének lelassulása egyidőben történt a munkanélküliség emelkedésével.

Visszatérve a brit termelékenység alakulására, meg kell jegyezni, hogy a szigetország a növekedés ellenére még mindig a meglehetősen alacsony termelékenységű fejlett államok közé tartozik. (Ismeretes, hogy a második világháborút követő időszakban Nagy-Britanniának, mint ipari hatalomnak a szerepe és jelentősége meredeken csökkent. Ez többek között annak volt köszönhető, hogy a munka termelékenységének növekedése jóval elmaradt az élvonalba tartozó többi tőkés ipari országtól.) Egy angol kutatóintézet tanulmánya szerint a brit ipar termelékenységének legalább 50 százalékkal kellene nőnie ahhoz, hogy elérje nyugat-európai versenytársai színvonalát. 1980-ban az egy foglalkoztatottra jutó brit termelést százának véve, a nyugatnémet ipar termelékenysége mintegy 160, az USA-é 230–300, Franciaországé és Belgiumé 180, Olaszországé 150, Hollandiáé 230, Japáné pedig 200 százalék volt.

Bár az elmúlt évtizedben a japán termelékenység szédületes ütemben emelkedett, a felkelő nap országa még mindig tekintélyes hátránnyal rendelkezik az USA-val szemben, sőt termelékenysége még néhány nyugat-európai országhoz képest is alacsonyabb. Egy japán tanulmány szerint 1979-ben a szigetország termelékenysége az USA-étól 37, az NSZK-étól pedig 30 százalékkal maradt el annak ellenére, hogy 1973–79 között a japán ipar termelékenysége 45 százalékkal javult. Figyelemre méltó előrejelzés, hogy Japánnak még 10 esztendőre van szüksége ahhoz, hogy a termelékenységben utolérje az Egyesült Államokat.

A fejlett tőkés országokban éles viták vannak a termelékenység alakulása és a munkanélküliség száma közötti összefüggésről. Az állástalanok táborának bővülése nem hozza magával egyértelműen a termelékenység növekedését. Az elbocsátásokra, illetve az iskolából kikerülő alacsony színvonalú foglalkoztatására a termelés korszerűsítése, a műszaki fejlődés nem ad elégséges választ. Arról van inkább szó, hogy a munkanélküliség számának emelkedését a kereslet jelentős visszaesése, az igen lanyha beruházási tevékenység, végső soron a válság és az infláció leküzdésének a prioritása okozza. Kétségtelen, hogy az új technológiák, berendezések, robotok alkalmazása sok munkaerőt „vált ki”, de normális „üzletmenet”, vagyis kedvező konjunktúra idején az állásukat így elvesztőket — megfelelő átképzés és

A termelékenység alakulása egyes fejlett országokban

átcsoportosítás után — a gazdaság, a munkaerőpiac minden komolyabb nehézség nélkül fel tudná szívni.

A vállalatok munkatermelékenységének alakulása természetesen hatásos van egy-egy ország külgazdasági versenyhelyzetére, külkereskedelmi mérlegének pozíciójára is. Miután a termelékenység gyors növekedése fontos kalkulációs tényező, azok az országok, amelyek ebben a vonatkozásban az élen járnak, „extraprofitra” tehetnek szert. Nemcsak korszerű termékeket képesek előállítani, hanem árucikkeiket versenyképes áron tudják értékesíteni a világpiacra. Ugyan a termelékenység ütemes növekedése nem megfelelő, nem hatékony fegyver a világkereskedelemben tapasztalható protekcionista tendenciákkal szemben, ma még igen sok területen biztosíthat exportelőnyt.

A fejlett tőkés országok termelékenysége, akárcsak a nemzetgazdaság, várja a „jobb” időket: a kereslet megélénkülését. Úgy számolnak, hogy a kereslet emelkedése lökést adhat majd a termelékenységnek, s enyhülhet a munkanélküliségre nehezedő nyomás is. Az viszont egyértelmű, hogy a recesszióból való kilábalás utáni időszakban sem lehet számítani a 60-as évek termelékenységi mutatóinak megismétlésére.

G.—Sz.

Nagy célt tűzött maga elé az NDK energiagazdasága az 1981–85-ig terjedő időszakra: összesen 170 millió tonna barnaszénnek megfelelő energiahordozó megtakarítását. Ez körülbelül kétharmada az NDK egyévi barnaszénttermelésének, illetve mintegy 40 százaléka az évi összes energiafogyasztásnak.

A felhasznált energiahordozók fűtőértékének 70 százaléka egyébként az energiaátalakítás, illetve a felhasználás során veszendőbe megy. E folyamatok során érvényesülő fizikai törvényszerűségek ugyanis esetenként csak igen alacsony hatásfokú hasznosítást tesznek lehetővé.

A hulladékenergia jelentős része a számítások szerint — évi mintegy 130 millió tonna barnaszén fűtőértékének megfelelő mennyiség — elvileg még hasznosítható lenne, de a jelenleg rendelkezésre álló, ismert műszaki megoldások ennél csak jóval kevesebb — mintegy évi 35–40 millió tonna barnaszén egyenértékű — energia „megfogását” teszik lehetővé.

Ez az NDK energiatakarékosági programjának egyik nagy tartaléka. E területen az elmúlt években az NDK-ban már jelentős eredmények születtek. Jelenleg a visszanyerhető hulladékenergia mintegy felét hasznosítják, s a hasznosítás arányát 1985-ig 75 százalékra emelik.

Az eltűnt energia nyomában

Ez tehát, mint a tervidőszak utolsó évében mintegy 10 millió tonna barnaszénnek megfelelő pótlólagos forrást je-

Az észak-európai országokban szokatlan heveségű gazdaságpolitikai események voltak október elején. A finn bank szerény mértékű 4 százalékos márka devalválására a svéd kormány 16 százalékos svéd korona leértékeléssel válaszolt. Ezt követően a finn márkát újabb 6 százalékkal értékelték le, és az ipart támogató gazdaságpolitikai csomagterv a finn balközép kormányt válság szélére sodorta. Dánia és Norvégia érthetően nyugtalanul figyelte és figyelt az eseményeket és nem kizárt, hogy nem elégednek meg csak nyilatkozatokkal, meglepetésük hangoztatásával.

Együttműködés és verseny

Az észak-európai országok gazdasági helyzetére és egymás közti kapcsolataira jellemző, hogy erős közös piaci orientáltságuk mellett jelentős a kölcsönös áruforgalom. Az érintett országok közötti bilaterális kereskedelem a teljes külkereskedelmi forgalomnak 10–20 százaléka. Jellemző vonás továbbá, hogy Norvégia, Svédország és Finnország feldolgozó ipara fontos szerepet játszik az országok gazdasági életében, különösen az exportban. A szoros gazdasági kapcsolat és hasonló gazdasági, valamint exportszerkezet egyértelművé teszi, hogy az egyes országok kölcsönös gazdasági függésben vannak egymás gazdaságpolitikai döntéseitől.

Korábban is voltak arra példák, hogy közel egy időben hajtották végre valutaértékelést — egymáshoz viszonyított versenyképességük megőrzésére —, de a jelenlegihez hasonló lépésekre eddig nem került sor.

A skandináv szociális állam eszményét a hatvanas években leginkább Dánia és Svédország igyekezett megvalósítani. A gazdasági prosperitását hatására mindkét ország kiterjedt szociális intézményrendszert alakított ki. Norvégia és Finnország ezt csak távolról tudta követni a gazdasági erőforrások korlátozottsága miatt a hatvanas években. Norvégia az Északi-tengeri olaj hatására az elmúlt évtizedben megkezdte a felzárkózását, ami ugyanakkor magas inflációt és nemzetközi eladósodást eredménye-

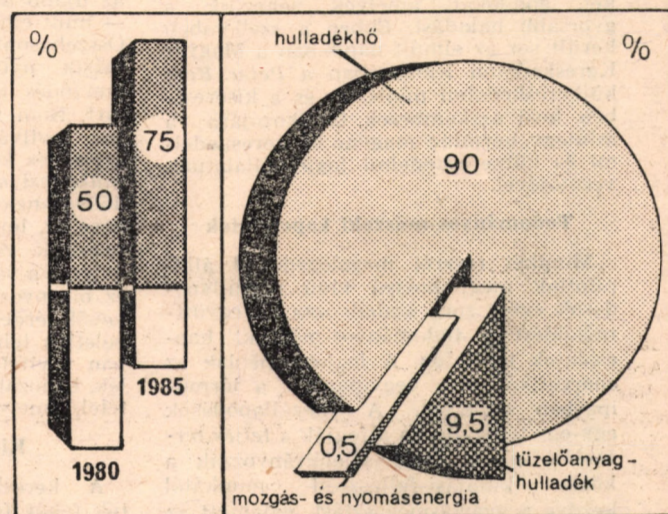
NDK

A megtakarított

lentene az energiamérlegben. (Összehasonlításképpen: Magyarország barnaszénttermelése évi 14–15 millió tonna.)

A másodlagos energia legnagyobb része, mintegy 90 százaléka, hulladékhő (fűtőgázok, hűtővíz, hűtőlevegő stb.) formájában jelentkezik. További mintegy 8–9 százalék a tüzelőanyag-hulladék (brikettgyártási hulladék, kohógázok stb.). Mindössze 0,5–1 százalékot képvisel a magasnyomású gőz, sűrített levegő,

A műszakilag visszanyerhető másodlagos energia hasznosítási aránya és megoszlása energiatípusok szerint

vagy a járművek mozgási energiájának formájában jelentkező tartalék.

Átlépve a kerítésen

Különösen az ipari gyártási folyamatok hulladékhőjének hasznosítása bizonyult gazdaságosnak. Az NDK-ban működő mintegy húszezer ipari kemence és szárító esetében, a bevezetett levegőnek

Valutaháború

zett, Finnország a Szovjetunióval folytatott intenzív gazdasági kapcsolatainak hatására, termelési szerkezetének tudatos sokoldalúságával és mértéktartóan kiegyensúlyozott gazdasági- és valutapolitikájának köszönhetően közelítette meg sok területen az észak-európai országok szintjét.

Ugyanakkor Dániában és Svédországban a szociális terhek miatt a hetvenes évek kedvezőtlen változásai következtében megtorpan a gazdasági fejlődés, és romlott a termékek nemzetközi versenyképessége. A nagy állami támogatások miatt nem indult meg időben az iparszerkezet átalakítása és jelentősen megnövekedtek a nemzetközi adósságok. Gazdasági programjukat nem tudták maradéktalanul végrehajtani. Svédországban pl. a szociális kiadások, valamint az ipar állami támogatása miatt a nemzetközi adósságok szinte elviselhetetlen magas szintre emelkedtek, az éves GDP mintegy 50 százalékát teszik ki.

Palme elképzelése

Palme, a beruházások ösztönzésével kívánja beindítani a svéd gazdaság motorját. Így a valutaszpekulációt nem a kamatlábak emelésével, hanem a gazdasági életet felpezsdítő devalválással kívánja megakadályozni. Annak ellenére tette ezt, hogy a nemzetközi gazdasági életben a pangó piacok nem teszik kedvezővé a devalválás kihasználását az export növelésére.

A nagymértékű leértékelés hatásától a svéd piac késésben levő szerkezeti átalakításának megindítását remélik és, hogy az ezzel kapcsolatos döntéseknél az export érdekeit maximálisan figyelembe veszik. Ennek hatására a jelentős állami támogatások megszüntetésével és az adósságok csökkentésével számolnak. Mindezt természetesen a reáljövedelmek csökkenése árán lehet elérni, amit a kormány is beismer. Kétszámjegyű infláció várható, ami a legnagyobb kérdőjele

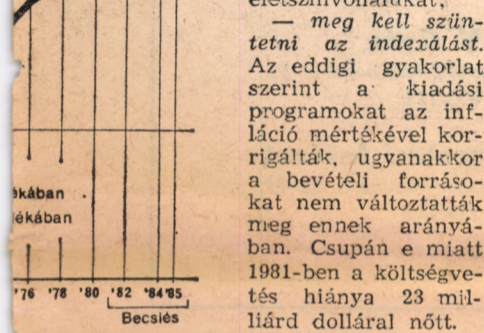
és hiányát

telennek tartják a szociális programok megnyirbálását, vagy újabb adók a bevezetését. Ettől valamelyest eltér a mérsékelt növekedési ütem híveinek véleménye. (Ö: egyébként a támaszai a jelenlegi vezetésnek a kongresszusban.) E nézet képviselői úgy vélik: hibás volt a tavalyi adócsökkentés, ezért az adó növelése mellett foglalnak állást. Szerintük a társadalmi juttatásokat kell nagymértékben csökkenteni, amit a későbbiek során a személyi adók mérséklésével lehetne kompenzálni. A konzervatív gazdaságpolitika hívei szerint a költségvetést úgy lehetne egyensúlyba hozni, ha az amerikai energiaadókat ugyanakkor emelik, mint Európában.

A különböző álláspontok hívei között természetesen nehéz lesz „közös” álláspontot kialakítani, s még nehezebbnek tűnik a kormányvaló megegyezés. Úgy tűnik azonban, hogy több területen összecsengenek a vélemények. Ilyenek:

— **mérsékelni kell a társadalombiztosításra, illetve a kórházi ápolásra fordított kiadásokat.** Az utóbbi 6 esztendőben a társadalombiztosítási juttatások a kétszeresére nőttek, miközben a foglalkoztatottak száma csökkent. Ezért a kormánynak a jövőben mérsékelni kell a nyugdíjasok juttatásait, de el kell kerülni azt, hogy az nagyobb mértékben érintse a kialakult életszínvonalukat;

— **meg kell szüntetni az indexálást.** Az eddigi gyakorlat szerint a kiadási programokat az infláció mértékével korrigálták, ugyanakkor a bevételi források nem változtatták meg ennek arányában. Csupán e miatt 1981-ben a költségvetés hiánya 23 milliárd dollárral nőtt.

— **Újabb energiaadókat kell bevezetni.** Az importált olajra vagy benzine kivett adókkal „két leget” üthetnének egy csapásra. Tízcentes adóemelés 8 milliárd dollárral növelné a bevételeket és ezáltal mérsékelni lehetne az inflációs rátát.

— **a katonai kiadások mérséklése.** Több nagy programot — köztük a B-1 bombázók, valamint az MX rakétarendszerek fejlesztésével kapcsolatos programot — a kiadások csökkentése jegyében kellene felülvizsgálni.

Ahogy az üzletemberek látják

Sürgetik a deficit mérséklését az üzletemberek is. A jelenlegi gazdaságpolitika ugyanis olyan csodálatos indított el, amelyre kevés példa volt az amerikai gazdasági életben. A magas kamatlábak miatt több vállalkozás ment tönkre 1982 első félévében, mint 1933 óta bármikor. Mint Lee Iacocca, a Chrysler elnöke megállapítja, a FED rákényszerült arra, hogy a kamatlábakat szabadon lebegtesse az utóbbi három esztendőben. Ennek eredménye, hogy a *prime rate* ez alatt az időszak alatt nem kevesebb mint 80-szor változott meg, vagyis 14 naponként más és más „szabályzóval” találták magukat szemben a vállalatok.

Az üzletemberek úgy vélik; csak az hozhat megoldást, ha a FED, a kormány és a kongresszus közös „csapatban” közös programot dolgozna ki. Ennek a lényege az lehetne, hogy tovább mérsékelni a kamatlábakat, a költségvetés deficitjét. Úgy vélik, ha a katonai kiadásokból és a szociális programokból 5-5 százalékot faragnának le, azzal 15-15 milliárd dollárt takaríthatnának meg. Ha az amerikai olajárakat hozzáadják az OPEC-árhoz, az újabb 15 milliárd dollárral növelné a bevételi oldalt. A földgázra kivetett adók pedig további 15 milliárd dollárt ígérnek. Ezekkel az intézkedésekkel mintegy 60 milliárd dollárral lehetne mérsékelni az amerikai költségvetés jelenlegi deficitjét. Ennek következtében — vélik az üzletemberek — csökkenthetnék a kamatlábakat, ami növelné a keresletet. Ugyanakkor meggyőzőné a vállalkozókat arról is, hogy a kormány komoly, átgondolt gazdaságpolitikát folytat.

(faragó)

Hulladékhasznosítás az NDK-ban és Csehszlovákiában

A hetvenes évek közepéig a nyersanyagok viszonylag alacsony ára a szocialista országokban sem ösztönözte a termelőket az ésszerű anyaggazdálkodás fejlesztésére. Az előállított termékek többsége tekintélyes „túlsúllyal” rendelkezett, a gazdasági szabályozók nem kellett tereltek a takarékos anyagfelhasználásra, a meglévő nyersanyagkészletek minél teljesebb, gazdaságos kihasználására, feldolgozására. Csak lassan kerültek bevezetésre azok a technológiák, amelyek elősegítették az anyagtakarékoságot, ugyanakkor kevés figyelmet fordítottak a hulladékok újrafelhasználására, reciklálására.

A nyersanyagpiacon bekövetkezett változások arra készítették a KGST-tagállamok többségét, hogy nagyobb figyelmet fordítsanak az anyagfelhasználás ésszerűsítésére, az újrafelhasználásra. A korábbi tapasztalatok, valamint más országok példái azt bizonyították, hogy nagy lehetőségek vannak az ipari, a mezőgazdasági és a háztartási hulladékok további hasznosításában, a termelési folyamatba való visszavezetésében. A szocialista országok a számítások szerint a másodlagos nyersanyagok újrafelhasználásával már ebben az évtizedben fém-, gumi- és üvegyiparának, valamint műszágyártásának anyagigényét kétötöd részben fedezi.

Csehszlovákiában például a háztartási hulladékokat, mint másodlagos nyersanyagforrást, sokoldalúan hasznosítják. Egyrésztől a szemét elégetésével hőenergiát kapnak, másrésztől a háztartási hulladék osztályozásával nagy mennyiségű — importot helyettesítő — ócskavasat nyernek a kohászat számára. Bár szeméttégető üzemek építése ma még többre kerül, mint a hagyományos hőerőművéké, hőhasznosításuk igen jó, s ugyanakkor csökkentik a mind növekvő szemét elhelyezési, tárolási gondjait. A háztartási szemét elégetése nem termelő szféra és a lakosság teljes energiafogyasztásának 7 százalékát elégítheti ki Csehszlovákiában. A meglévő mellé hamarosan négy új szeméttégetőt helyeznek üzembe Besztercebányán, Kassán, Brnóban és Opatoviciében, s további 19 ilyen létesítmény építését tervezik.

Az NDK-ban a számítások szerint az elsődleges nyersanyagok felhasználása kétszer-négyszer akkora ráfordítást igényel, mint a hulladékoké. Az évtized közepére a tervek szerint a fontosabb nyersanyagoknak mintegy 12 százalékát a hulladékok feldolgozásából kívánják fedezni. Az idei évben például 4 százalékkal több fém, üveg, papír stb. újrafeldolgozását tervezik 1981-hez képest. Országos kampány bontakozott ki az NDK-ban a háztartási hulladékok teljesebb begyűjtésére, valamint a vállalatokon belüli újrafelhasználás bővítésére. 1982 első felében például több mint félmillió tonna krumplihéjat és zöldség-hulladékot gyűjtöttek össze, hogy ezek felhasználásával csökkentésük a költséges *takarmányimportot*. Számottevő az ipari hulladékok másodlagos felhasználása is. Az egyik vegykombinátban például olyan új eljárást alkalmaznak, amellyel salakból mangánszulfátot nyernek ki, s azt műtrágyaként hasznosítják. A cement-, a horgany-, az üveg- és a kénsvágyártás során keletkező hő új technológiával visszavezetik, amivel energiát takaríthatnak meg.

Új technológiát dolgoztak ki és vezettek be a brandenburgi acélműben az olvasztásnál keletkező napi ezer tonna salak hasznosítására. Az eddig salakhányókban felhalmozott hulladék *acélmaradékot* tartalmaz, tehát a kohászatban újra lehet hasznosítani. Mágnes segítségével a salakból kinyerik a vasmaradványokat. A hátramaradt — eddig értéktelennek vélt — anyagot építkezéseknél, útépitésnél lehet felhasználni.

Természetesen nincsen arról szó, hogy a hulladékhasznosítás a termelés minden szférájában megoldott. Kutatóintézetek tucatjai foglalkoznak a hulladékhasznosítási technológiák, eljárások kikísérletezésével mind nemzeti keretek között, mind pedig az integráció nyersanyagproblémája keretében. Minthogy a világ nyers- és alapanyagkincsei végesek, várható, hogy a hulladékreciklálás az ezredfordulóra érezhetően enyhíti az anyagellátási gondokat. Az együttműködés kiterjesztése a nyersanyagokban viszonylag szegény kisebb szocialista országok számára azért is fontos, mert lehetővé teszi a termelés további bővítését, az anyagimport csökkentését, végső soron az egyenlő helyzet javítását.

G. — Sz.

Közvetettség — meddig?

Ezt csak részben tudja ellensúlyozni a világgazdasági versenyben, hogy a munkaadók költségei a ténylegesen ledolgozott munkaóra számát Ausztriában 115 százalékot tesznek ki, míg az NSZK-ban 100, Svájcban 132 százalékot. Az egyéb bér mellékköltségek miatt Ausztriában a nyugatnémethez és a svájcihoz viszonyítva az osztrák iparban lényegesen kedvezőtlenebb a helyzet az önműködés mértékét illetően. A kormány közvetlen támogatással siet a nehézségekkel küzdő vállalatok segítségére az adókedvezményekkel ösztönzi a korszerűsítést és az innovációt. Az év elején elsősorban az építőipart fenyegető válságos helyzet miatt foglalkoztatási különprogramot indítottak, s öszre újabb programot terveznek a munkanélküliség megfékezésére.

A rendszeres állami beavatkozás következtében ugyanakkor az államadósság 1981 végéig 295 milliárd schillingre duzzadt (ebből 94 milliárd schilling a külföldi). Egy főre számítva az adósságokat tekintve Ausztria a nemzetközi mezőny közepén helyezkedik el. A külföldi tartozások összege viszont gyorsabban nő, mint a bruttó nemzeti termék. (Ez utóbbinak az értéke 1981-ben 1052 milliárd schilling volt.) Tíz százalékos átlagkamatot feltételezve évente mintegy 30 milliárddal növeli a költségvetési deficitet.

A szövetségi költségvetés hiánya 1982-ben az eredetileg tervezett 59,6 milliárd schilling helyett előreláthatóan 70 milliárd schilling lesz. 1983-ra viszont — ha csak nem történnek nagy fordulatok, népszerűtlen intézkedések, amit a kormány az 1983 áprilisaiban esedékes választások előtt aligha kockáztat meg — 90-100 milliárd schilling deficit is elképzelhető.

Az állami kiadások — a bírálók szerint — csak a régi struktúra fenntartása irányába hatnak (acél- és textilipar), s csak elmélyítik az osztrák gazdaság alapvető problémáit — mint például nagy az állami szektor aránya, gyenge a vállalatok sajátforrás-ellátottsága, magas adó és szociális terhek.

Az osztrák pénz- és tőkepiaci hagyományos szűköségének áthidalására a szocialista kormány sokoldalúan támogatja a tőkeimportot (az ipar 29 százalékát, a gazdaság többi részének pedig 6 százalékát jelenleg a külföldi tőke ellenőrzi). Legutóbb nagy vitát váltott ki a General Motors ausztriai leányvállalatának 2,6 milliárd schillinges támogatása. Az ország külső bruttó adósságállománya 1981-ben 50 milliárd schillinggel 247 milliárd schillingre nőtt. A bankok külföldi kötelezettsége nélkül az osztrák állam és gazdaság külföldi tartozásai 133 milliárd schillinggel újabb rekordot értek el. A tőkeáramlás megakadályozására Ausztriában a kamatokat állandóan körülbelül egy százalékkal a nyugatnémet kamatok felett kell tartani, de a schilling árfolyamát a márka követése céljából adott esetben a devizatartalékokból is támogatják.

A keményvaluta-politika ugyan jelen-tősen hozzájárult Ausztria stabilizációs eredményeihez — a fogyasztói árak emelkedése az 1981. évi 6,8 százalékot követően az idén várhatóan 5,5 százalék és jövőre is hasonló lesz. Ez a politika azonban egyre nehezebben tartható fenn a magas költségvetési deficit, a magas kereskedelmi és folyó fizetési mérleg passzívuma, valamint az NSZK-énál mintegy 2 százalékkal gyorsabban növekvő bérköltségek miatt.

Mivel az NSZK Ausztria legnagyobb gazdasági partnere és egyben versenytársa (az export 30 százaléka az NSZK-ba irányul, míg az import 40 százaléka származik onnan), az osztrák termelők a versenyképesség biztosítása érdekében a márka viszonylatában a schilling 7-ről 7,20-ra történő leértékelését követelik. Mivel ez elől a kormány és az Osztrák Nemzeti Bank továbbra is elzárkózik, az osztrák vállalatok a külföldi mindenképp előtt amerikai, japán és nyugatnémet cégekkel való együttműködés és vegyes vállalatok alapítása révén próbálják meg erősíteni nemzetközi versenyelőzőjukat.

Horváth Éva

Kis- és középüzemek alakítása Bulgáriában

A bolgár minisztertanács határozatban hagyta jóvá azoknak a közép- és kisüzemeknek a „speciális szabályzatát”, amelyek a Bolgár Ipari Gazdasági Társulás (BIGT) közreműködésével egy-egy működő gazdasági szervezet mellett létesülnek a fogyasztási cikkek-ellátás és a lakossági szolgáltatások javítására. A kis- és középüzemeket létesítő gazdasági szervezetek a műszaki-gazdasági feladatokat és a szükséges beruházáshoz vonatkozó javaslatokat előterjesztik a BIGT-nek. Itt a tárcaközi műszaki-gazdasági szakértői tanács vizsgálja meg az elképzeléseket. (A tanács tagjait a minisztertanács elnökhelyettese jelöli ki.)

Az új üzemek létesítésénél alapkritériumok: egyes cikkek vagy szolgáltatások hiányának mérséklése vagy felszámolása; a folyamatos termeléshez nyersanyagok biztosítása helyi vagy szocialista országokból; a kibocsátott termék értékesíthetősége; a szükséges beruházások gyors, házilag kivielezése, illetve a meglévő létesítmények jobb kihasználása. A kis- és középüzemeket egy szakaszban tervezik, munkanajzok készülnek a kalkulációs dokumentációval együtt.

Az építkezés határidőre történő befejezéséhez szükséges anyagok beszerzésével, munkaerő biztosításával összefüggő kérdéseket elsősorban az illetékes gazdasági szervezeteknek és az illetékes állami szerveknek kell megoldaniuk. A létesítmények építését a beruházók saját eszközeikből, a BIGT alapjaitól kölcsönzött, illetve a Bolgár Nemzeti Bank által hitelezett eszközökből finanszírozzák. A hiteleket gyorsított eljárással kell engedélyezni.

A BIGT-től kapott kölcsönt, a Bolgár Nemzeti Banktól felvett hitelt a gazdasági szervezetek a jóváhagyott műszaki-gazdasági feladatban meghatározott visszatérülési időtartam alatt a felépített kapacitáson gyártott termékek nyereségéből, illetve a forgalmi adóból fizetik vissza. (Amennyiben ezek nem elegendőek, a kölcsönt és a kamatokat a beruházó gazdasági szervezet összjövedelméből és bővítési, műszaki-fejlesztési alapjából kell törleszteni.)

A társulás alapképzési forrásaként felhasználható annak a nyereségnek egy része is, amely az új termék ideiglenes és rendes ára között képződő, a megfelelő kereskedelmi árréssel csökkentett különbségből adódik a beruházások visszatérülésére megszabott normatív időtartam alatt. Az elvonások mértékét a BIGT és az illető gazdasági szervezet között szerződés határozza meg.

A Társulás közreműködésével épülő kapacitások által gyártott termékek csak a belkereskedelmi miniszter engedélyével exportálhatók, amennyiben a belföldi piac szükségleteit már kielégítették. Az ilyen exportból származó valutaeredményeket a bankban különálló számlán kezelik.

A kis- és középüzemek gyártmányaira az árhatóság ideiglenes árakat állapít meg, amelyek legalább a beruházások visszatérülésének időszakában érvényesek. A létesítmények hatékonyságát ezeknek az áraknak a bázisán kell meghatározni, a visszatérülés normatív időtartamát pedig két évben kell megállapítani.

—mj—

Az „elhanyagolt” termelékenység

A fejlett tőkés országok gazdaságáról szóló elemzések többsége az általános mutatók közül elsősorban a gazdasági növekedés, az infláció, a munkanélküliség a fizetési és a kereskedelmi mérleg alakulását veszi nagytitok alá. Az utóbbi fél esztendőben azonban egyre több tanulmány vizsgálta a termelékenység alakulását is, hiszen a tartós recesszió időszakában nagyon fontos mutatóvá „lépett elő” a munka termelékenységének indexe. A termelékenység elemzéséből ugyanis nem csak a múltra vonatkozó következtetések lehet levonni, hanem előrejelezhető bizonyos gazdasági folyamatok is.

Bár a termelékenység kedvező alakulása a gazdasági növekedés egyik hajtóereje, mégsem állítható róla, hogy úgynevezett önindító folyamat. Szoros összefüggés figyelhető meg a kereslet alakulása és a termelékenység között: a 70-es évek közepén — az első olajcsökkenés után — az általános kereslet növekedését regisztrálták a fejlett tőkés államokban, s ezzel párhuzamosan valamelyest emelkedett a munka termelékenysége is. Tartós keresletcsökkenés, vagy pangás idején a termelékenység növekedésében megtorpanás következik be, sőt egyes esetekben — ez történt az Egyesült Államokban 1980-ban — abszolút visszaesés is előállhat.

Az OECD-országok többségében a hatvanas években — a gazdasági „csodák” idején — a munka termelékenysége évente átlagosan 6–10 százalékkal nőtt. Az „aranykorban” a termelékenység ugrásszerű növekedésében nem kis szerepet játszott az akkori tudományos-technikai forradalom, a szinte csillapíthatatlan kereslet, valamint a kedvező beruházási konjunktúra. Az első olajárrobbanás, valamint az ezt követő nyersanyagpiaci áremelkedés megtörte a munka termelékenysége emelkedésének korábbi ütemét. Az Egyesült Államokban 1960–73 között a termelékenység évente 3 százalékkal növekedett, 1974–76 között viszont alig érte el az 1,5 százalékot. Ugyanebben a két időszakban a japán termelékenység alakulásának mutatója 10,7, illetve 4,8 százalék volt. A statisztikák tanúsága szerint a kisebb ipari országok termelékenysége nagyobb mértékben szenvedett a recessziótól.

A termelékenység alakulására nézve az „igazi” megrázkódtatást az 1979-et követő évek jelentették. Az Egyesült Államok, Kanada, az NSZK, Nagy-Britannia és Franciaország közül mindössze két országnak sikerült erőteljesebben emelnie a termelékenységet, mint az első olajárrobbanást követő években, amikor már amúgy is beköszöntött az első megtorpanási hullám. 1979 és 1981 között Japánban összesen 21, Nagy-Britanniában pedig 13 százalékkal nőtt a termelékenység.

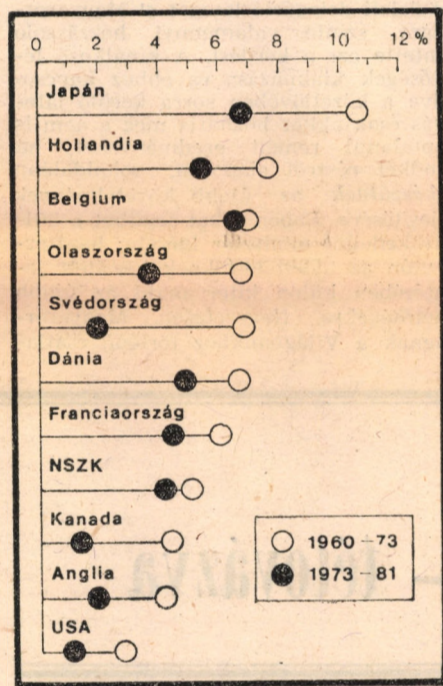
A két ország azonban eltérő árat fizetett a termelékenység emeléséért. Az ázsiai szigetországban az adott időszakban 2,1 százalékkal növekedett a munkahelyek száma, Nagy-Britanniában viszont 20 százalékkal csökkent. Nem véletlen, hogy a brit gazdaságpolitikát gyakran éri az a vád, hogy a termelékenység növekedésében nem kis szerepe van a több mint 3 millió munkanélküliségnek. Az OECD-országok döntő többségében viszont a termelékenység növekedési ütemének lelassulása egyidőben történt a munkanélküliség emelkedésével.

Visszatérve a brit termelékenység alakulására, meg kell jegyezni, hogy a szigetország a növekedés ellenére még mindig a meglehetősen alacsony termelékenységű fejlett államok közé tartozik. (Ismeretes, hogy a második világháborút követő időszakban Nagy-Britanniának, mint ipari hatalomnak a szerepe és jelentősége meredeken csökkent. Ez többek között annak volt köszönhető, hogy a munka termelékenységének növekedése jóval elmaradt az élvonalba tartozó többi tőkés ipari országtól.) Egy angol kutatóintézet tanulmánya szerint a brit ipar termelékenységének legalább 50 százalékkal kellene nőnie ahhoz, hogy elérje nyugat-európai versenytársai színvonalát. 1980-ban az egy foglalkoztatott-ra jutó brit termelést száznak véve, a nyugatnémet ipar termelékenysége mintegy 160, az USA-é 280–300, Franciaországé és Belgiumé 180, Olaszországé 150, Hollandiáé 230, Japáné pedig 200 százalék volt.

Bár az elmúlt évtizedben a japán termelékenység szédületes ütemben emelkedett, a felkelő nap országa még mindig tekintélyes hátránnyal rendelkezik az USA-val szemben, sőt termelékenysége még néhány nyugat-európai országhoz képest is alacsonyabb. Egy japán tanulmány szerint 1979-ben a szigetország termelékenysége az USA-étól 37, az NSZK-étól pedig 30 százalékkal maradt el annak ellenére, hogy 1973–79 között a japán ipar termelékenysége 45 százalékkal javult. Figyelemre méltó előrelépés, hogy Japánnak még 10 esztendőre van szüksége ahhoz, hogy a termelékenységben utolérje az Egyesült Államokat.

A fejlett tőkés országokban éles viták vannak a termelékenység alakulása és a munkanélküliség száma közötti összefüggésről. Az állástalanok táborának bővülése nem hozza magával egyértelműen a termelékenység növekedését. Az elbocsátásokra, illetve az iskolából kikerülő alacsony színvonalú foglalkoztatására a termelés korszerűsítése, a műszaki fejlődés nem ad elégséges választ. Arról van inkább szó, hogy a munkanélküliség számának emelkedését a kereslet jelentős visszaesése, az igen lanyha beruházási tevékenység, végső soron a válság és az infláció leküzdésének a prioritása okozza. Kétségtelen, hogy az új technológiák, berendezések, robotok alkalmazása sok munkaadót „vált ki”, de normális „üzletmenet”, vagyis kedvező konjunktúra idején az állásukat így elvesztőket — megfelelő átképzés és

A termelékenység alakulása egyes fejlett országokban

átcsoportosítás után — a gazdaság, a munkaerőpiac minden komolyabb nehézség nélkül fel tudná szívni.

A vállalatok munkatermelékenységének alakulása természetesen hatással van egy-egy ország külgazdasági versenyhelyzetére, külkereskedelmi mérlegének pozíciójára is. Miután a termelékenység gyors növekedése fontos kalkulációs tényező, azok az országok, amelyek ebben a vonatkozásban az élen járnak, „extraprofitra” tehetnek szert. Nemcsak korszerű termékeket képesek előállítani, hanem árucikkeiket versenyképes áron is tudják értékesíteni a világpiacra. Ugyan a termelékenység ütemes növekedése nem megfelelő, nem hatékony fegyver a világkereskedelemben tapasztalható protekcionista tendenciákkal szemben, ma még igen sok területen biztosíthat exportelőnyt.

A fejlett tőkés országok termelékenysége, akárcsak a nemzetgazdaság, várja a „jobb” időket: a kereslet megélénkülését. Úgy számolnak, hogy a kereslet emelkedése lökést adhat majd a termelékenységnek, s enyhülhet a munkanélküliségre nehezedő nyomás is. Az viszont egyértelmű, hogy a recesszióból való kilábalás utáni időszakban sem lehet számítani a 60-as évek termelékenységi mutatóinak megismétlésére.

G.—Sz.

Nagy célt tűzött maga elé az NDK energiagazdasága az 1981–85-ig terjedő időszakra: összesen 170 millió tonna barnaszénnek megfelelő energiahordozó megtakarítását. Ez körülbelül kétharmada az NDK egyévi barnaszéntermelésének, illetve mintegy 40 százaléka az évi összes energifogyasztásnak.

A felhasznált energiahordozók fűtőértékének 70 százaléka egyébként az energiaátalakítás, illetve a felhasználás során veszendőbe megy. E folyamatok során érvényesülő fizikai törvényszerűségek ugyanis esetenként csak igen alacsony hatásfokú hasznosítást tesznek lehetővé.

A hulladékenergia jelentős része a számítások szerint — évi mintegy 130 millió tonna barnaszén fűtőértékének megfelelő mennyiség — elvileg még hasznosítható lenne, de a jelenleg rendelkezésre álló, ismert műszaki megoldások ennél csak jóval kevesebb — mintegy évi 35–40 millió tonna barnaszén egyenértékű — energia „megfogását” teszik lehetővé.

Ez az NDK energiatakarékosági programjának egyik nagy tartaléka. E területen az elmúlt években az NDK-ban már jelentős eredmények születtek. Jelenleg a visszanyerhető hulladékenergia mintegy felét hasznosítják, s a hasznosítás arányát 1985-ig 75 százalékra emelik.

Az eltűnt energia nyomában

Ez tehát, mint a tervidőszak utolsó évében mintegy 10 millió tonna barnaszénnek megfelelő pótlólagos forrást je-

Az észak-európai országokban szokatlan heveségű gazdaságpolitikai események voltak október elején. A finn bank szerény mértékű 4 százalékos márka devalválására a svéd kormány 16 százalékos svéd korona leértékeléssel válaszolt. Ezt követően a finn márkát újabb 6 százalékkal értékelték le, és az ipart támogató gazdaságpolitikai csomagterv a finn balközép kormányt válság szélére sodorta. Dánia és Norvégia érthetően nyugtalanul figyelte és figyelt az eseményeket és nem kizárt, hogy nem elégednek meg csak nyilatkozatokkal, meglepetésük hangoztatásával.

Együttműködés és verseny

Az északi országok gazdasági helyzetére és egymás közti kapcsolataira jellemző, hogy erős közös piaci orientáltságuk mellett jelentős a kölcsönös áruforgalom. Az érintett országok közötti bilaterális kereskedelem a teljes külkereskedelmi forgalomnak 10–20 százaléka. Jellemző vonás továbbá, hogy Norvégia, Svédország és Finnország *jafeldolgozó ipara* fontos szerepet játszik az országok gazdasági életében, különösen az exportban. A szoros gazdasági kapcsolat és hasonló gazdasági, valamint exportszerkezet egyértelművé teszi, hogy az egyes országok kölcsönös gazdasági függésben vannak egymás gazdaságpolitikai döntéseitől.

Korábban is voltak arra példák, hogy közel egy időben hajtották végre valutaértékelést — egymáshoz viszonyított versenyképességük megőrzésére —, de a jelenlegihez hasonló lépésekre eddig nem került sor.

A skandináv szociális állam eszményét a hatvanas években leginkább Dánia és Svédország igyekezett megvalósítani. A gazdasági prosperitás hatására mindkét ország kiterjedt szociális intézményrendszert alakított ki. Norvégia és Finnország ezt csak távolról tudta követni a gazdasági erőforrások korlátozottsága miatt a hatvanas években. Norvégia az Északi-tengeri olaj hatására az elmúlt évtizedben megkezdte a felzárkózását, ami ugyanakkor magas inflációt és nemzetközi eladósodást eredménye-

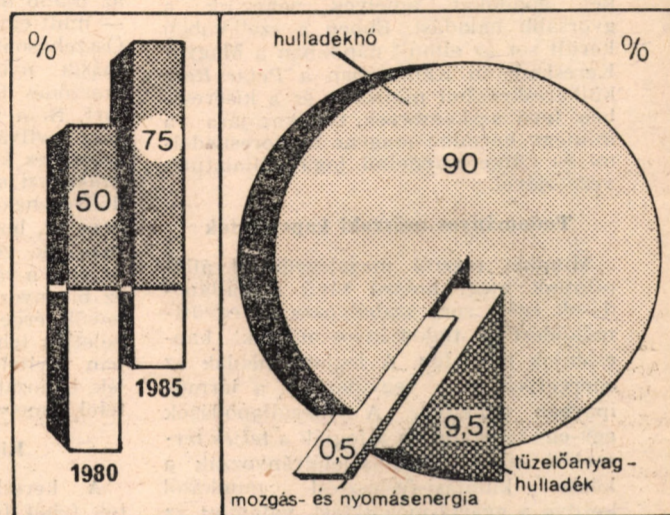
NDK

A megtakarított

lentene az energiamérlegben. (Összehasonlításként: Magyarország barnaszéntermelése évi 14–15 millió tonna.)

A másodlagos energia legnagyobb része, mintegy 90 százaléka, hulladékhő (fűtőgázok, hűtővíz, hűtőlevegő stb.) formájában jelentkezik. További mintegy 8–9 százalék a tüzelőanyag-hulladék (brikettgyártási hulladék, kohógázok stb.). Mindössze 0,5–1 százalékot képvisel a magasnyomású gőz, sűrített levegő,

A műszakilag visszanyerhető másodlagos energia hasznosítási aránya és megoszlása energiafajták szerint

vagy a járművek mozgási energiájának formájában jelentkező tartalék.

Átlépve a kerítésen

Különösen az ipari gyártási folyamatok hulladékhőjének hasznosítása bizonyult gazdaságosnak. Az NDK-ban működő mintegy húszezer ipari kemence és szárító esetében, a bevezetett levegőnek

Valutaháború

zett, Finnország a Szovjetunióval folytatott intenzív gazdasági kapcsolatainak hatására, termelési szerkezetének tudatos sokoldalúságával és mértéktartóan kiegyensúlyozott gazdasági- és valutapolitikájának köszönhetően közelítette meg sok területen az északi országok szintjét.

Ugyanakkor Dániában és Svédországban a szociális terhek miatt a hetvenes évek kedvezőtlen változásai következtében megtorpan a gazdasági fejlődés, és romlott a termékek nemzetközi versenyképessége. A nagy állami támogatások miatt nem indult meg időben az iparszerkezet átalakítása és jelentősen megnövekedtek a nemzetközi adósságok. Gazdasági programjukat nem tudták maradéktalanul végrehajtani. Svédországban pl. a szociális kiadások, valamint az ipari állami támogatása miatt a nemzetközi adósságok szinte elviselhetetlen magas szintre emelkedtek, az éves GDP mintegy 50 százalékát teszik ki.

Palme elképzelése

Palme, a beruházások ösztönzésével kívánja beindítani a svéd gazdaság motorját. Így a valutaszpekulációt nem a kamatlábak emelésével, hanem a gazdasági életet felpezsdítő devalválással kívánja megakadályozni. Annak ellenére tette ezt, hogy a nemzetközi gazdasági életben a pangó piacok nem teszik kedvezővé a devalválás kihasználását az export növelésére.

A nagymértékű leértékelés hatásától a svéd piac késésben levő szerkezeti átalakításának megindítását remélik és, hogy az ezzel kapcsolatos döntéseknél az export érdekeket maximálisan figyelembe veszik. Ennek hatására a jelentős állami támogatások megszüntetésével és az adósságok csökkentésével számolnak. Mindezt természetesen a reáljövedelmek csökkenése árán lehet elérni, amit a kormány is beismer. Kétszámjegyű infláció várható, ami a legnagyobb kérdőjele

Evek óta a kellően ki nem használt lehetőségek közé sorolják — és nem is alaptalanul — a magyar-brit kereskedelmi-gazdasági kapcsolatokat. A fejlett tőkésállamokkal lebonyolított exporttranszportban a nyolcadik, az importban a hetedik helyen áll a szigetország. Főleg akkor elgondolkodtatnak ezek a helyezések, ha figyelembe vesszük: a két ország kiegészíti, illetve kiegészítheti egymást, adottak a termelési együttműködések keretei és jó lehetőségek kínálkoznak a kölcsönös szállítások bővítésére is. A magyar és a brit gazdasági szakértők rendszeresen találkoznak a kormányközi vegyes bizottság ülésein, folyamatos a különböző területeken is a delegációcsere. És ezek a megbeszélések az eddigi gyakorlatok szerint jó alkalmat kínálnak (kínálhatnak) arra, hogy a kereskedelmi-gazdasági kapcsolatok irányítói első kézből halljanak véleményeket, gondokat, amelyek nehezítik a gyorsabb haladást. Ebben a szellemben került sor az elmúlt napokban a Magyar Kereskedelmi Kamarában a Peter Rees külkereskedelmi miniszter és a kíséretében levő szakemberek találkozájára a mintegy harminc magyar külkereskedelmi és külkereskedelmi jogú vállalatunk vezetőjével.

Tudományos-műszaki kapcsolatok

Mindkét részről meglepedéssel állapították meg: hosszú távú megállapodások egész sora szabályozza az együttműködést a tudományos-műszaki kapcsolatok területén. A legjobb példák az energetikában, a vegyiparban, a járműiparban születtek. A megállapodások egy-egy témakörben átfogják a teljes termelési ciklust, vagyis előírnyozzák a közös kutatási-fejlesztési munkától kezdve a gyártásmegosztást, valamint az értékesítés koordinálását is. Mint a felszólalásokból kitűnt, az előirányzott programok felét-harmadát — főleg ami a kutatási-fejlesztési részt illeti — általában sikeresen teljesítik az együttműködésben részt vevő vállalatok. A további lépések megtétele viszont akadozik. (Ennek okairól, miértjéről sajnos nemigen esett szó...) Sőt még a korábban sikeresnek minősített területeken — lásd energetika — is inkább *viszszalépésről* adhattak számot.

Némi magyarüzati szolgálhat talán az Ikarus és a Bedford cég esete. Több éve elhatározták, hogy közösen fejlesszenek ki egy autóbust, amelyet együtt ajánlanak harmadik piaci exportra. Miután a

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS A MAGYAR-ANGOL GAZDASÁGI KAPCSOLATOKRÓL

Kilencven perc — kérdőjelekkel

prototípus elkészült és azt bemutatták a számításhoz jöhető üzleti partnereknek, hosszú hónapok teltek el. A felhasználók észrevételei alapján most dolgoznak az újabb autóbust modelljén, ami talán — mint elhangzott — jövőre készen lesz. Összehasonlításképpen: a magyar vállalat egy másik nyugat-európai céggel hasonló szerződés keretében már az *exportnál* tart. Nem véletlen tehát, hogy az 1981-ben nyilvántartott 60-70 magyar-brit szerződés közül csak *harmincegy együttműködési megállapodást* tartanak működőképesnek. Ugy tűnik, a probléma gyökere az, hogy a műszaki haladás inkább második vonalába tartozó ágazatokban vannak a vállalatok közötti kapcsolatok, s ez bizonyos mértékig megszünteti a résztvevők érdekltségét, aktivitását. Nem véletlen tehát, hogy ebben a viszonylatban kivételünkben mindössze 8,5 százalék, behozatalunkból 15 százalék az olyan tétel, amely kooperációból származik.

Kis- és középvállalatok

A kereskedelmi-gazdasági kapcsolatok fehér foltjaként emlegették a jelenlevők a magyar és a brit kis- és középvállalatok közötti együttműködést. Abban egyetértettek, hogy kívánatosak — mi több szükségesek — az ilyen típusú kapcsolatok. Sajnos, konkrét példákat, lehetőségeket senki sem említett. Ez több okból sem véletlen. Egyrészt, jelenleg *hiányosak* — még Londonban is — az ismeretek a külföldi partnerekkel együttműködésre kész brit kis- és középüzemekről. Nem véletlenül szorgalmazták a külkereskedelmi miniszter kíséretében levő szakértők e kérdés kapcsán is, hogy a magyar piacutatók nézzenek Londonon túl is, és keressék az üzleti alkalmat például Skóciában, Walesben, Észak-Írországon, Anglia délkeleti vidékein.

Annál is inkább megzavartató ez a tanács, mert e területek bizonyos beruházásokra számíthatnak a központi költségvetésből és következésképpen az értékesítési lehetőségek itt talán valamelyest könnyebbek. A közvetlen kapcsolatok kiépítésében, fejlesztésében sokat segíthetnek a *területi kamarák*, amelyekből az eddigi tapasztalatok szerint is értékes információkat, hasznos tanácsokat lehetett kapni. Másrészt viszont a kis- és középvállalatok közötti kapcsolatok építésének akadályai az *eltérő vállalati érdek*. A magyar vállalatok célja, hogy hosszú távú együttműködési megállapodásokkal gyorsítsák a műszaki fejlesztést, javítsák a termelés hatékonyságát, és bővíthessék minden piacon értékesíthető áruállományukat. Ugyanakkor a brit cégek elsősorban a gyors piaci eredmények elérésében érdekeltek, mert fennmaradásuk nem kis mértékben attól is függ, sikerül-e a piaci részeket megtalálni és kihasználni, ezért a gyorsan megvalósuló kooperációkban és kis beruházást igénylő együttműködésben érdekeltek.

Harmadik piaci együttműködés

Noha már a bevezetőben szó volt arról, hogy az idén decemberben népes angol üzleti delegáció látogat el Magyarországra, szinte valamennyi hozzászóló érintette ezt a kérdést. A kínálókozó lehetőségek kiaknázása és ehhez kapcsolódva a közeljövőben sorra kerülő látogatás csak akkor hozhatja meg a nem is alaptalanul remélt eredményeket, ha mindkét részről alaposan, sokoldalúan *felkészülnek* az újabb követelmények teljesítésére. Ebben sokat segíthet a külkereskedelmi miniszter ígérete: hazatérte után az üzleti köröknek készített jelentésében külön kitér majd az újabb lehetőségekre. Nevezetesen, Magyarországnak a Világbankhoz történő csatlá-

kozásából származó előnyökre, amelyek kinyitják a kapukat a brit cégekkel való szorosabb együttműködés előtt. E segítség mellett azonban — mint a mostani észrevételek is igazolták — szükség lenne Angliában is aktívabb piaci fellépésre. A harmadik piaci sikerek pedig remélhetőleg élénkíthetik a mélyebb tartalmú közös vállalkozások iránti kedvet. Jelenleg ugyanis három vegyes vállalat és egy magyar érdekltségű vállalat működik — mindegyik Nagy-Britanniában. Ugy tűnik, hogy a brit cégek ma még kevésbé ismerik azokat az előírásokat, amelyek lehetőségeit teremtenek magyarországi vállalkozásokra is.

Gondoktól mentesen?

„Nagyobb problémák nincsenek, kétszáz vagyunk további együttműködésre, várjuk angol partnereink jelentkezését” — említette hozzászólásában az egyik magyar vállalat képviselője. Valóban nincsenek? A számadatok másról tanúskodnak. Magyar szemszögből az import fedezeti aránya, szerződéses áron számítva, az 1979. évi 77 százalékról az 1981. évi adatok szerint 44 százalékra csökkent. Az idei első félévben sem mutatkozó javulás. Eppen ezért elgondolkodtató, hogy sportnyelven szólva a mostani 90 perc alatt mindössze két „akcióra” futotta erőnkiből! Az egyik: az angol cégek lényegesen kedvezőtlenebb feltételeket kínálnak az egyik kohászati nagyberuházásunkhoz, így szinte önmagukat zárják ki a több évre szóló szállítási megbízás elnyerésétől. A másik: a nyitott piacoként ismert — és amit a kerekasztal-beszélgetésen többször is megerősítettek — Nagy-Britanniában olyan támadások érték az Egyesült Izzó Írországon létesített közös vállalatát, amelyre nemigen volt példa. (Egyes brit cégek a komparatív előnyöket kihasználva akaró közös vállalatot tisztességtelen versenytel vádolták, ami — mint beigazolódott — alaptalan volt.) Az ilyen fellépések, megnyilvánulások elbizonytalaníthatják a versenyképes áruval, szolgáltatással jelentkező vállalatokat is. Igaz, a mostani 90 perc önmagában nem lett volna elegendő, hogy a kétoldalú kereskedelem valamennyi gondját, problémáját megoldja. De jó alkalmat kínálhatott volna arra, hogy vállalataink új üzleti elképzelésekkel jelezzék a forgalom fejlődésének irányát az angol szakembereknek is.

(faragó)

KIRAKATRENDEZŐK. Állítólag a VI. reklámkonferencia „hasznosítói” a kirakatrendezők voltak, akik erre az alkalomra Szegeden kedvük szerint átalakíthattak néhány kirakatot. Nem olyanra, mint amit szemünk megszokott, tehát amilyent — szerintük — a boltvezetők megkívánnak tőlük, és amely összességében jellegtelen, arctalan. Így azután — e téma kapcsán is — szóba került a múlt heti minisztertanácsi döntés az állami kereskedelemben az üzletvezetők érdekltségének megváltoztatásáról. Talán a jövő évtől kezdve nem lesz mindegy az adott üzlet vezetőjének, személyzetének, hogyan néz ki a kirakat. Többek között. Mint ahogy a konferencián szóba hozott témák közül a kirakatrendezést is a „többek között” hírlapírói kézigyűjtéssel elintézhették. Mint ahogy nagyon sokan ugyancsak kézigyűjtéssel intézik el a reklámélet hazai helyzetét. Gazdasági életünk megannyi gondja pedig itthon és külföldön egyaránt próbára teszi a szakmát. Már nemcsak külföldön, de itthon is egyre *nehezebben mennek az eladások*, egyre inkább „rábeszélésre” vár a vevő.

KEVESEBB A PÉNZ? Hozzávetőleges adatok szerint Magyarországon a vállalatok, intézmények tavaly 2,5 milliárd forintot fordítottak reklámra. A Reklámszövetség által készített reprezentatív felmérésbe bevont vállalatok ebből kb. 1 milliárd forinttal részesednek, tehát ha nem is tökéletesen, de nagyjából tükrözik a szakma helyzetét. A felmérés szerint a vállalatok évente (1976 és 1981 között) évi több mint 9 százalékkal növelték a reklámra fordított kiadásukat. Igaz, ez az összeg az iparban az árbevételhez, a kereskedelemben pedig a forgalomhoz viszonyítva csak egy ezrelék körül. Ha a növekedést reálértékben is igyekszünk vizsgálni, még mindig pozitív az adat, és ez annyit jelent, hogy a nehezebb gazdasági helyzetben költségeik lefaragása érdekében a vállalatok először nem a reklámkerethez nyúltak. Sőt, minden jel szerint, a piaci érzékenység javulásával (vagy a piaci kényszer hatására) a propagandamunkára egyre na-

REKLÁMKONFERENCIA

Új helyzetben — tétovázva

gyobb felelősség hárul. Ma a siker érdekében jobban kell megoldozni a piacot — és sok egyéb tényező mellett — a reklám ebben tevőlegesen részt vállalhat.

AMIT EL AKARNAK ADNI, I. A gazdasági élet vérkeringésébe röögk jutottak az idén. Szaporodott a hiánycikkek száma, növekedtek a kooperációs gondok, kevesebb az import. Különböző rendeletek, utasítások határozottan leszögezik, csak azt lehet hirdetni, amiből készlet is van. Ismerve a hazai nyomdai átfutási időket, roppant nehéz megmondani, mit lehet a döntést követő 2-4 hónap múlva kapni, tehát hirdetni. Emellett egyre többen állítják, nem véletlenül, hogy a jó áruhirdetés feltüntetni az árakat is. Az árak is változnak, sőt a kereskedelmi formák bővülésével párhuzamosan az egész országban „azonos” ár elve is eltűnően van.

Hát akkor mit és mennyiért lehet eladni, vagyis mit lehet hirdetni? Némi szarkazmussal azt mondhatjuk: legfeljebb az üzletet, ahol az adott árucsoportot megvásárolni lehet. Ennek pedig sokszor kevés az értelme. Visszajutunk a „Cipőt a cipőboltból” szlogenhez? Remélhetőleg nem. De erre mutató jelek vannak. Tudomásul kell venni a termelőknek, kereskedőknek, propagandistának, de a mindahnyuk munkájába „felülről” beleszólóknak is, hogy az itt-ott aggasztóan felduzzadt készletek a rugalmasabb, kevesebb megkötéssel dolgozó reklámzást igényelnék.

AMIT EL AKARNAD ADNI, II. Például a reklámszövetség tulajdonosai a

vállalatoknak igyekeznek eladni magukat. Külföldön az eszköztulajdonosok a reklámügynökségeknek „árulják” magukat. A reklám hatékonyságát mérő szakemberek tudják, hogy ez a hazai magatartás a vállalatokat sokszor a rossz, helytelen reklámhordozó megválasztására vezeti. Így lesz tévéhirdetés abból, amit elég lenne közzé tenni egyetlen városban kiragasztott plakátokon. Az ügynökségek teljes szolgáltatását (full service-t) viszont az a vevő éri, hogy éppen az adott időben kihasználatlan hirdetés-hordozót „adják” el a vállalatoknak, függetlenül attól, hogy mi lenne a megrendelő érdeke.

Nem dönthetjük el a vitát, csak jelezük, hogy egyre több ügynökség, és egyre több reklámszövetség-tulajdonos verseng a piacon és „marakodik a koncon”. Még ez sem lenne baj, hiszen ebből a megrendelő és a megcélzott ilyen vagy olyan fogyasztó lát hasznot. Csak éppen egy cseppet bevilágít a vállalati propagandamunka hiányosságai. Hiszen az a vállalat, amely pontosan tudja, mit akar, és nem csak a vállalat vezetősége által elfogadott keretben igyekszik elkölteni, az megfelelően ellenőrzi, kritikával fogadja az ügynökségek ajánlatát, a médiatulajdonosok rámenőségét. Az említett felmérés végül is nem mutatott ki lényeges eltérést a reklámügynökségek és eszköztulajdonosok megítélésében. Közepes az értékelés. Lehetne jobb is.

ÁLVITA. Már jó ideje tart, és még mindig nem dől el a vita, hova számolják el a vállalatok reklámra fordított kiadásait. Az egyik tábor a termék, a

szolgáltatás önköltségének elemeként igyekszik a kiadást elszámolni, a jelenlegi gyakorlat szerint viszont az a vállalati általános költség része. Érzésem szerint ez álvita.

A jó reklámtervezés mindig az adott termékből, szolgáltatásból indul ki, annak piaci pozícióját javító tervet készít. Erre készíti kalkulációt és ezt összegezik, amikor az éves keretet tervezik. Azt, hogy ezután a termék közvetlen költségei között számolják-e el vagy pedig az összesített költség megjelenik a vállalati általános költségek között (esetleg egy része itt, másik része ott), az már könyveléstechnikai kérdés, amire természetesen előírások vannak. A gond inkább abból származik, hogy előbb születik meg az „összesen” jelző adat, és ezt bontják le azután a szükséges — vagy annak vélt — feladatokra. Sokan ennek számlájára írják, hogy a reklám nem kis hányadban nem a piaci partnerekhez (szállítókhoz és vevőkhöz) szól, hanem máshoz.

A vállalat *felsőbb szintű* megítélését javító public relations-akciókra kerül tehát sor, amely nem az egyik vagy a másik termékhez, szolgáltatáshoz kötődik, hanem segíti megszerezni azok támogatását, akik a nehézségekkel küszködő, bajba jutott vállalatokhoz segíthetnek. Nincs ezen semmi csodálkozni való, pontosan mutatja a *vállalati vezetők alkalmazkodóképességét*, hiszen a vállalati nyereség nem egyértelműen a piaci siker vagy bukás tükré, hanem a megszerzett támogatások, preferenciák függvénye.

Ezért abban sincs semmi különös — bármennyire is dohognak ezért a reklámszakemberek —, hogy a propagandamunkára vonatkozó döntések túlzottan centralizáltak a vállalatnál, túlságosan magas szinten dől el egy-egy akció terve. Természetesen, mondhatnánk, hiszen az ilyen vállalati magatartáshoz leginkább illő propaganda „titkairól” is a vállalati felső vezetés régióiban tudnak a legjobbat.

Mindezzel nem óhajtjuk azt mondani, hogy ez így jó. Csak azt, hogy ez van... (breitner)

Természetes kiválasztódás vagy működési zavar?

Az 1933-as gazdasági válság óta eltelt időszak legsúlyosabb válsághulláma sújtja a fejlett tőkés államok vállalatait. Noha a közvélemény érdeklődésének előterében a nagy cégek — az AEG-Telefunken, a Laker Légitársaság, az amerikai Penn Square bank, stb. — megroggyanása áll, a nemzetgazdaságok számára az igazi megrázkódtatást a kis- és középvállalatok tömeges csődbejutása jelenti. Az OECD-országokban naponta több száz vállalat jelent fizetéseképtelenséget.

Szomorú lista

Az idei első félévben az NSZK-ban 5700 cég jutott csődbe, 50 százalékkal több, mint egy évvel korábban. A becslések szerint az esztendő végére 13 ezerre emelkedhet a csődeljárások száma. A cégbejárások következtében csak az első félévben 185 ezren veszítették el állásukat, s amennyiben a jóslások igaznak bizonyulnak, az év végéig további 180 ezren maradnak munka nélkül.

A csődjelentések száma az Egyesült Államokban is aggasztóan alakul. Június végéig 12 ezer vállalat ment tönkre, 45 százalékkal több, mint a tavalyi év első felében. Új jelenség az USA-ban, hogy mind több kisbank is feliratkozik a fizetéseképtelenek listájára; az első félévben több mint 20 bank volt kénytelen csődöt jelenteni.

Nagy-Britanniában mintegy hatezer vállalat „adta be a kulcsot” az első félévben. Hollandiában is több ezer cég zárta be kapuit, elsősorban a kisvállalatok, amelyek a dolgozók közel 70 százalékát foglalkoztatják. Franciaországban tavaly csaknem 21 ezer cég jutott csődbe, s nem rózsásak az idei kilátások sem.

A példákat, a statisztikákat még hosszan lehetne sorolni. A gazdaságirányítás egyelőre képtelen megállítani a csődöket, s ez a kedvezőtlen folyamat olyan hatással lehet — és nyomaiban már van is — a gazdaságra, hogy a veszteségeket még egy esetleges fellendülés sem tudja maradéktalanul pótolni. Mi változtatta ki a mostani, szokatlanul erős csődhullámot?

Kiváltó okok

Az elemzők elsősorban a tartós recessziót okolják a bajokért. Az egyre csökkenő rendelésállomány, a kapacitások nem kellő kihasználása következtében erősen visszaestek az egyébként sem tökéletes kis- és középvállalatok bevételei. Mind kevesebb anyagi eszköz jut a fejlesztésre, korszerűsítésre. A magas hitelkamatok szinte lehetetlenné teszik a kisvállalkozások számára a pénzhözjutást, illetve olyan erőfeszítéseket kíván a vállalt pénzügyi kötelezettségek teljesítése, hogy sok esetben egyenes az út a csődjelentéshez.

Nem véletlen, hogy a csődhullám elsősorban a válságiparágon söpör végig. A fizetéseképtelenséget jelentő vállalatok többsége a recesszió által leginkább sújtott ágazatokban tevékenykedik, nevezetesen a textiliparban, a gumigyártásban, az acél- és építőiparban, a repülőgépgyártás háttérparában és a légitársaságokban. (Érdemes megjegyezni, hogy a 100 ezer céget számláló nyugatnémet építőipar vállalatainak rövid idő alatt 10 százaléka ment tönkre.) Ezrével zárnak be a kiskereskedők, mert a fizetőképes kereslet visszaesése következtében nyereség helyett csak deficitet tudnak halmozni.

A csődök fontos oka a termelékenység-növekedés alacsony üteme is. Ugyanakkor az egyre növekvő termelési költségek megfojtják a kis- és középvállalatokat, hiszen áraikban nincsen annyi „tartalék”, hogy a többletköltségeket „lenyeljék”. Az átlagosnál nagyobb áremelés viszont ugyancsak — igaz más oldalról — a kapuk bezárásához vezethet.

Míg a nagyobb vállalatok a tőkés világban viszonylag korszerű vezetéssel rendelkeznek, tehát a kedvezőtlen piaci hatásokra — legalábbis a vezetés szempontjából — gyorsan és operatív módon válaszolnak, a kisebb termelési és kereskedelmi egységek ilyen „akciókra” nincsenek felkészülve. Így adódik elő az a helyzet, hogy egyre több cég jut csődbe a rossz, a mai nehézségek leküzdésére nem felkészült vezetés miatt.

A tőkés nemzetgazdaság számára nem lehet közömbös a csődök számának megnövekedése, hiszen a kis- és középvállalatok, a kiskereskedőknek és szolgáltatóknak fontos szerepük van a gazdasági élet működésében. Ebben a szektorban hajlítják végre ugyanis a tőkeberuházások javarésztét, s amennyiben itt lanyha vagy csökkenő a beruházási tevékenység, ennek hatását az egész ipari termelés, végül soron a gazdasági növekedés is megérezzi. Több országban ezek a vállalatok alkotják a gazdaság gerincét, s a dolgozók többsége itt kap munkalehetőséget. Az NSZK-ban például az 500 főnél kevesebbet foglalkoztató cégekre jut a beruházások 41 százaléka, a bérből élők 64 százaléka alkalmazzák, s ők állítják elő a bruttó társadalmi termék közel felét.

Érthető tehát, hogy napjainkban a kis- és középvállalatok sorsa a nyugati gazdaságpolitika egyik legfontosabb kérdése lett. Heves viták folynak a segítség szükségességéről, lehetséges módjairól, valamint a csődfolyamat lelassításához, megállításához szükséges pénzeszközök előteremtésének forrásairól.

Egészen más a nyugat-európai kormányok véleménye. Tisztán látják, hogy mielőbbi cselekvésre van szükség, mert közép távon csak így menthető meg a gazdaság gerincét alkotó kis- és középszektor a teljes sorvadástól. Az intézkedések egy részének hatása várhatóan már rövid távon érezhető lesz, a fő adut azonban a hosszabb távon érvényesülő „talpraállító” programok jelentik. Hollandiában a nagybankok is bekapcsolódhatnak a kisvállalkozások beruházási programjaiba. Az exportorientált kisvállalatok egyúttal anyagi támogatásban is részesülnek a kormánytól: az értékesítéssel, új termékek felkutatásával kapcsolatos külföldi utazások költségeinek 40 százalékát fedezi, s szubvencionálják a kivitel növekedését szolgáló termelést is. Minden nyugat-európai ország igyekszik megtalálni azokat a közvetlen és közvetett támogatási módokat, amelyek segítségével életet lehet lehelni a kisvállalkozásokba.

A kormányok a tapasztalatok szerint nem szívesen avatkoznak be közvetlenül, még az országos presztízst jelentő nagy-

vállalatoknak is ritkán hajlandók mentőövet dobni. A közvetett támogatások feyvertára azonban meglehetősen széles, viszont nem olcsó. Márpedig ez utóbbi nem lehet mellékes szempont, hiszen a deficit költségtérítések időszakában nem könnyű tízmilliókat előteremteni.

Hogyan tovább?

Az érem másik oldala az, hogy a lehetőségekhez képest a kis- és középvállalatoknak is mindent el kell követniük a talponmaradásért. Az új helyzethez való alkalmazkodásuk, illeszkedésük közepontjában a megfelelő termelési szerkezet kialakítása áll. Csak akkor kerülhetik el a „forró” helyzeteket, ha termékeik korszerűek, kínálatuk egyezik a kereslettel, s időben végrehajtják a piac követelte váltásokat. Ezek a váltások nem mindig járnak együtt anyagi ráfordításokkal, többletkiadással. Sokszor elegendő a sikerhez a kapacitások ésszerűbb kihasználása, a munkaszervezés korszerűsítése, a termék folyamatos változtatása, s nem utolsósorban a marketingmódszerek állandó csiszolása.

Az elmúlt évtized közepétől átértékelődnek az egyes gazdaságossági, termelési, értékesítési kategóriák. Ami még néhány esztendővel ezelőtt elégségesnek, gazdaságosnak tűnt, az az új világgazdasági helyzetben más megvilágításba kerülhet. A kedvezőtlen üzletmenet például most könnyebben eredményezhet csődöt, mint korábban. Ezért azok a vállalatok — méretől függetlenül — amelyek tartósan kedvezőtlen „eredményt” tudnak felmutatni hamarabb kerülhetnek kalapács alá, mint egy évtizeddel korábban. Mind ez oda vezet, hogy napjainkban a csődvészély nem csak a fizetéseképtelenség idején válik valósággá, hanem akkor is, amikor az eladások, a profitorok néhány hónapon keresztül meredeken zuhannak. A tőkés vállalatoknak megnövekedett a „csődérzékenyséjük”, a rossz üzletmenet — amelynek általában nem csak piaci okai vannak — nagyon rövid idő alatt a mélybe ránthatja őket. Persze a bukás kivédése, vagy elhalasztása nagy mértékben függ a tőkeerőtől, amelynek dolgában a tartós dekonjunkció idején még a legnagyobb vállalatok helyzete is meggyengült. Mindent összevetve, a leghatásosabb csődellenes gyógyszer a termelési szerkezet „karbantartása”, a gyors reagálás a piac igényeire. Úgy tűnik azonban, hogy még jó időbe telik, amíg a fejlett tőkés országok kis- és középvállalatai számára e medicina — illetve megszerzésének anyagi feltételei — rendelkezésre áll.

Gonda György — Szentgáli Péter

A kisipar szerepe az NDK gazdaságában

Az 1976–80-ig terjedő időszakban az NDK kisipara több mint 20 százalékkal növelte teljesítményét, ezen belül a lakosság részére végzett javítások és egyéb szolgáltatások kerekén 40 százalékkal emelkedtek, s ma mintegy kétszeresét teszik ki a tíz évvel korábbiak.

... számottevő fejlődésben meghatározó szerepe van annak a gazdaságpolitikának, amely a Német Demokratikus Köztársaság 1949. október 7-én történt megalkodása óta következetesen és sokoldalúan gondolt fordít arra, hogy a kisipar — beleértve az önálló kisiparosokat — fontosságának megfelelő szerephez jusson a lakosság ellátásában. Az e célt szolgáló kormányzati intézkedések hosszú sorában figyelmet érdemel, hogy már 1950-ben törvény született a kisipar fejlesztéséről, legutóbb pedig 1976-ban minisztertanácsi határozat intézkedett a magántulajdonban lévő üzletek, vendéglők és szolgáltató kisipar tevékenységének előmozdításáról.

Az e tekintetben az utóbbi években meggyorsult fejlődést a következőkben összegezte Erich Honecker, az NSZEP KB főtitkára, az államtanács elnöke, az 1981. áprilisában tartott X. pártkongressz-

szuson: „Bevallat azok az intézkedések, amelyeket a bizományi kereskedők, magánkiskereskedők, vendéglősök és kisipari üzemek tevékenységének fejlesztésére hoztunk. A helyi államhatalmi szervek 1975 óta 7500 iparendélyt adtak ki kiskereskedések és vendéglők működésének továbbfejlesztésére, illetve újak megnyitására, s ez a dolgozók érdekét szolgálja. 1980-ban 154 700 szövetkezeti és velük dolgozó családtagjaikkal együtt 122 500 önálló magánkisiparos tevékenykedett. Ez együttvéve 267 200 kisiparos, 4200-zal több, mint 1975-ben.”

A kisipar szerepét az NDK gazdaságában jól szemlélteti, hogy az ott dolgozó kerekén 400 ezer fő az összes foglalkoztatottnak (8,7 millió) 4,5 százalékát teszi ki. Az 1980. évi adatok szerint a kisiparosok közül 38,2 százalékuk, azaz 152 ezer fő, 2751 szövetkezetben dolgozott (tanulókkal együtt) míg 61,8 százalékuk (246 ezer fő, tanulók nélkül) a magánkisiparban. A két szektorban együttvéve a nők aránya 38 százalékot tett ki.

A kisipar növekvő szerepét, s ezen belül az egyes szektorok, illetve tevékenységek szerinti megoszlását jól szemléltetik az alábbi adatok:

A kisipari tevékenység értéke (millió márka)	Érték (millió márka)		
	1972	1976	1980
Összesen	13,334	13,971	16,375
Ebből: szövetkezetek	4,624	5,536	6,734
magánkisipar	8,910	8,435	9,641
Megoszlás főbb tevékenységek szerint (százalékban)			
Termelés (építés nélkül)	51,2	48,0	43,9
Szolgáltatások és javítások	26,0	29,8	32,3
Építési tevékenység	22,8	22,7	23,3

A kisipar népgazdasági súlyát tekintve figyelemre méltó, hogy 1980-ban részaránya a lakosság részére végzett összes szolgáltatások és javítások 68 százalékát

bet, helyenként 75 százalékot. Ugyanebben az évben a friss pékáruk mintegy felét a kisipar állította elő. 1980-ban a magán kisipar 41,1 százalékát nyújtotta az összes teljesítménynek, míg a bizományi és magánkiskereskedők bonyolították le az NDK teljes kiskereskedelmi forgalmának 11,7 százalékát. Csupán 1976 és 1982 között 30 000 kisipari és egyéb működési engedélyt adtak ki a lakosság jobb ellátása érdekében. E mellett adókedvezményekkel, továbbá kamatmentes, vagy kedvezményes kamatozású hitelekkel segítették a lakossági szolgáltatások kisipari formában való bővítését.

A szakember-utánpótlás érdekében az NDK-ban 1976 óta különös gondot fordítanak a kisipar legfontosabb szakmaiban való képzésre, amelyek közé tartoznak elsősorban a pékek, mészárosok, szabók, asztalosok, cipészek, kéményseprők stb. Amíg például 1970-ben a pék és cukrász tanulók száma 1535 volt, 1980-ban már 2299, a mészáros tanulók pedig 778-ról 2016-ra emelkedett. E mellett, 1977 óta, 37 olyan ritka szakmát is beiktattak a képzési rendszerbe, amelyeket — mint ez nálunk sem ismeretlen — a kihálás veszélye fenyegetett. Jelenleg mintegy 32 000 fiatal tanul kisiparosnak az NDK-ban, kb. fele-fele arányban szövetkezetknél, illetve a magánkisiparban.

Mint ahogy tovább nő a háztartások felszereltsége korszerű tartós fogyasztási cikkekkel, érthető, hogy a jelenlegi öt-éves terv 1985-ig a lakossági javítások és szolgáltatások 23 százalékos növelését irányozza elő.

Ebben, akárcsak a lakosság ellátásában általában, változatlanul fontos szerep jut az e cél érdekében önálló tevékenységgel közreműködőknek is, mint ezt az NSZEP programja leszögezi: „A szocialista társadalom kedvező lehetőségeket nyújt a kisiparosoknak és kisvállalkozóknak ahhoz, hogy erejüket és képességeiket a társadalom érdekében kifejthessék, tevékenyen közreműködjenek egy új társadalom felépítésében, s munkájuknak megfelelő juttatásban részesüljenek.”

F. J.

Magyar-brazil gazdasági kapcsolatok

Magyarország és Brazília gazdasági-kereskedelmi kapcsolatai hagyományosak. Az első kereskedelmi megállapodás aláírására 1931-ben került sor. A magyar vállalatok már a II. világháború előtti időszakban is szállítottak Brazíliába vasúti járműveket, szerszámgepeket, és egyéb berendezéseket. A két ország közötti kereskedelem intézményes kereteit az évek során újabb megállapodások teremtték meg. 1954-ben az illetékes bankok szerződésben határozták meg a fizetések rendjét (ez kliringelszámolást irányzott elő), 1961-ben a két kormány megbízottai kereskedelmi, fizetési és gazdasági együttműködési megállapodást írtak alá, végül 1979-ben kötötték meg a ma is érvényben lévő kereskedelmi és fizetési megállapodást. Ez utóbbi a GATT alapelveiből kiindulva szabályozza a két ország gazdasági együttműködését.

Brazília az 1950-es és 60-as években Magyarország egyik legfontosabb kereskedelmi partnerévé vált a fejlődő világban. Jelentősége a legutolsó években sem csökkent, jóllehet más országsoportok dinamikusabban bővült az árucseré. Az elmúlt néhány évben a Brazíliába irányuló magyar export a fejlődő országok piacain eladott termékek értékének 1,5-3%-át, a nem rubel elszámolású kivitelnek pedig 0,2-0,5%-át tette ki. Import vonatkozásában ugyanilyen elemzés 25-35, illetve 4-5%-ot mutat ki. Mindezekből az is érzékelhető, hogy a magyar-brazil áruforgalom nagymértékben kiegyensúlyozatlan. A magyar export 10 millió dollár körül ingadozik, míg a brazil áruk magyarországi exportja 200 millió dollár, sőt 1981-ben 230 fölé emelkedett.

Az árucseré volumenével, összetételével egyik fél sem elégedett. Az 1972 óta rendszeresen kétévenként tanácskozó gazdasági vegyesbizottsági üléseken állandó témaként szerepelnek azok a javaslatok, melyek az egyensúly javítását szolgálják. A magyar álláspont szerint az árucseré kiegyensúlyozásához elsődlegesen a magyar exportnak az importot meghaladó ütemű növelése révén lehetne eljutni. A magyar import áruösszetétele miatt (a behozatal döntő hányada a magyar népgazdaság számára fontos, nagy volumenű és viszonylag kevés helyről beszerezhető mezőgazdasági cikkekből, úgy mint szója, kávé, kakaó stb. tevődik össze) ez a célkitűzés fokozatosan valósulhat meg.

Ezt a nézőpontot a brazil fél is elfogadja, hiszen a nyomasztó passzívum a kereskedelem egészére is negatív hatással lehet. Ezzel az alapproblémával, ill. a probléma megoldására irányuló közös törekvéssel magyarázható, hogy ebben az évben korábban nem tapasztalt módon megélenkültek az államközi kapcsolatok a két ország között. Márciusban Faluvégi Lajos miniszterelnök-helyettes tett hivatalos látogatást Brazíliában, szeptemberben a Jose Ubirajara Timm mezőgazdasági államtitkár folytatott megbeszéléseket Bu-

dapestben. A magas szintű párbeszéd folytatására ad lehetőséget A. Aureliano Chaves de Mendonca brazil alelnök külsőben álló hivatalos látogatása.

Az eddigi közös erőfeszítések hoztak már eredményeket. Elsőként szólni kell Faluvégi Lajos miniszterelnök-helyettes által vezetett kormánydelegáció látogatása során aláírt keretmegállapodásról, mely 3 év alatt összesen 580 millió dollár értékű export-import ügyletek megkötését irányozta elő. Ez a „csomagterv”-megállapodás — megvalósulása esetén — egyrészt jelentős mértékben hozzájárulhat az árucseré kiegyensúlyozottabb alapokon történő bővítéséhez, másrészt pedig figyelembe veszi mindkét félnek az áruszerkezet javítására vonatkozó törekvéseit. Így Brazíliának a hagyományos termékein túl módja nyílna növelnie ipari termékei exportját, melyek között elektromos alkatrészek, irodagépek, hang- és elektronikai berendezések, háztartási felszerelések is szerepelnek. A magyar vállalatok olyan cikkek eladását szorgalmazzák, melyek az aktuális brazil fejlesztési programok megvalósítását szolgálják. Ebben a keretben ígertes tárgyalások folynak különböző magyar mezőgazdasági rendszerek (kukorica-, búzatermesztés, hal-, kacsatenyésztés stb.), az

energetika területén magfizikai kutató berendezések, nukleáris mérőműszerek, mélyfúró olajtömlők szállításáról. Változatlanul fennáll a készség a magyar vállalatok részéről a brazil piacon már jól ismert úszódaruk, oktatási és orvosi műszerek szállítására.

A legutóbbi néhány évben a két ország gazdasági kapcsolatában újszerű együttműködési formák kialakítására irányuló kölcsönös szándékok erősödését lehet tapasztalni. A magyar és brazil vállalatok abból a felismerésből indultak ki, hogy az egyes termékek exportja-importja helyett gazdaságosabb lehet azok közös gyártását, sőt ezen túlmenően egymás szállítási és szerviz tevékenységét kiegészítve harmadik piaci közös fellépést előirányozni. Ez év júniusban hivatalos cégbejegyzéssel létrejött az első magyar-brazil vegyesvállalat, MEDICOR do Brasil néven. A társasági szerződés szerint az új vállalat, működésének első fázisában a MEDICOR által Brazíliában értékesített orvosi és kórházi berendezések garanciális szerviztevékenységét fogja ellátni. A vállalat későbbi terveiiben orvosi műszerek helyi gyártása szerepel braziliai és külföldi értékesítés céljából. A vegyesvállalatban résztvevő felek célul tűzték továbbá komplett egészségügyi létesítmé-

nyek közös kivitelezését elsősorban latin-amerikai és portugál nyelvű afrikai piacokon.

A Ganz-Mávgaz a Sao Pauló-i Villarossal tolatómozdonnyok, az MHD különböző brazil cégekkel úszódaruk és egyéb úszóobjektumok közös gyártásáról folytat tárgyalásokat. A BMI brazil vállalat és a BUDAVOX között már létezik egy szándék-megállapodás, melynek keretében az Ericsson do Brasil híradástechnikai vállalat illetékes magyar cégekkel gyártás-megosztás alapján kíván kooperációt kialakítani.

Az említett témák is szerepelni fognak a gazdasági vegyesbizottság októberben sorra kerülő VII. ülésének napirendjén. Az ugyancsak októberben Rio de Janeiróban megrendezendő önálló magyar kiállítás pedig azokra a területekre kívánja a figyelmet irányítani — mezőgazdaság, műszeripar, energetika, ahol a közeli években az együttműködés kibontakozását várjuk. A kiállítás keretében szimpozionra is sor kerül, amelyen magyar szakemberek az energiamegtakarítás bevált módszereiről, tapasztalatairól tartanak előadást. Hasonló rendezvényen vesznek részt Sao Paulóban és Portó Alegreben is.

A magyar-brazil gazdasági kapcsolatok perspektívája a jelenlegi kedvezőtlen külgazdasági körülmények közepette is biztató. Természetesen sok múlik azon, hogy az államközi szintű elhatározások, ajánlások a napi munka során mennyire realizálódnak.

Varga K. Pál

BEMUTATKOZÁS UFÁBAN

A személyes találkozás mégiscsak más...

Közvetlen kapcsolatokat kell teremteni magyar és szovjet vállalatok, magyar vállalatok és szovjet helyi (köztársasági, területi) szervek között — ez volt a jel-szava a Magyar Gazdasági és Műszaki Napok rendezvényének UFában, a Baskír Autonóm SZSZK fővárosában. (A napok egyébként Rigában és Jerevánban folytatódtak október első napjaitól.) Ezt a célt szolgálták a Magyar Kereskedelmi Kamara és az MTE SZK által szervezett előadások, a magyar és szovjet szakemberek találkozói, továbbá Marjai József miniszterelnök-helyettes ujai megbeszélései és a magyar fogyasztási cikkek kiállítása.

Az érdeklődés igen nagy volt, és ennek nem csupán az az oka, hogy a baskírok számon tartják: az ő tájairól indultak el valaha a magyarok ősei. Ez az autonóm köztársaság a maga 143 000 km²-ével és 4 millió lakosával az Orosz Föderáció gazdasági életének jelentős területe: 40 millió tonna kőolajat termelnek évente, fejlett az erre alapozott olajvegyipar, de jelentős a gépipar (UFában készülnek a Moszkvics gépkocsik motorjai és a kistráktorok az új háztáji-programhoz), illetve a mezőgazdaság is.

A vendéglátók szemmel láthatóan jelentős eseménynek tartották a magyar napokat, és ennek megfelelően szervezték is a programot: minden előadó, akivel beszéltem, dicsérte a találkozó szerveztségét. Nem „vatta” föltötte meg az előadótermet, hanem felkészült hallgatók — főleg mérnökök, — ami a nagyszámú és hozzáértő kérdéskörből is látszott. A magyar fél is jól készült olyan szempontból, hogy mind az előadások témájáról, mind hazánkról kellő számú orosz nyelvű kiadványhoz juthattak az érdeklődők.

Néhány téma önkényes válogatásban: ujai gépkocsivezetőkkel és a helyi közlekedési igazgatóság munkatársaival találkoztak az IKARUS és a MOGÜRT képviselői. Baskíria 3000 autóbusszából 520 a magyar. A fővárosban, amelynek egymillió lakosa van, és igen kiterjedt település, zömmel ezek járnak. Érdekes volt a sokféle megjegyzés — pl. a fűtéssel, szellőzéssel kapcsolatban —, de az is, ami nem hangzott el: ti. nemigen volt alkatrészellátási panasz. (Pár évvel ezelőtt annál inkább volt.)

Az IKARUS és a MOGÜRT különben már évek óta úttörője a közvetlen kapcsolatoknak. Erre kényszerítette őket és a szovjet felet egyrészt a tömegközlekedés fontossága — az, hogy gyorsan kell intézkedni, ha valamilyen nehézség adódik — és az is, hogy közúti közlekedési tárca csak a köztársaságokban van, össz-szövetségi szinten nincs. Így az üzemeltetőket az érintett magyar vállalatok össze szokták hívni hazánkba tapasztalatszerésre, és — mint az IKARUS egyik munkatársa mondta — a konstruktőr egy évig is megél az ott hallottakból. UFában azonban még közelebb kerülhettek a gyakorlathoz, maguk a „pilóták” beszéltek járművekről és ez mindenképp hasznos.

Más: nagy érdeklődés fogadta a korrózióvédelemmel kapcsolatos magyar előadásokat. Vonatkozik ez a korszerű festési eljárásokra éppúgy, mint az olajvezetékek belső korrózióvédelmére. Nagy gond ugyanis, hogy a magas kén tartalmú és igen vizes kőolaj „eszli” a vezetékeket, a cső- és a villamos hálózat találkozásánál pedig az elektrolitikus korrózió okoz gondokat. A magyar mezőgépipar a burgonyacsávázó gépekkel lép be hamarosan a baskíriai piacra — ez a munka ott eddig nem volt péseítve, noha igen jelentős burgonyatermelés folyik —, és a debreceni Mezőgép küldötte az új, folyékony műtrágya földbejuttatására alkalmas gépeket gyártó ottani üzemmel szorosabb együttműködést is el tud képzelni.

A közvetlen kapcsolatteremtést a baskíriai vezetők is — köztük pl. Mironyenko miniszterelnök-helyettes — nagy egyetértéssel fogadták. A Konsumex kiállítását meglátogató kereskedelmi miniszter pedig azt mondta, hogy a ruházati

cikkektől az élelmiszerektől, a kozmetikumoktól a bőrúrukig szinte mindent szívesen megvennének. Csakhogy a helyi szer-veknél nincs lehetőségük arra, hogy önállóan megállapodjanak a magyar féllel. A belkereskedelmi választékcserét például a Szozjuzpromimportorg össz-szövetségi külkereskedelmi egyesülés intézi, és egyáltalán nem biztos, hogy akár a behozatalban figyelembe tudja venni a baskíriai kormány kéréseit, akár a kivitelben éppen Magyarországra juthat az ufaiak által felkínált áru.

De hasonlóan jellemezhetném a lehetőségeket általában is: a döntések a központosított szovjet gazdaságirányítási rendszer elveinek, szabályainak és szervezeti felépítésének megfelelően Moszkvában születnek. Ez ki is váltott néhány vitát a magyar napok UFában járt résztvevői között. Én magam úgy gondolom, hogy az említett helyzet nem teszi fölöslegessé az egyes szovjet köztársaságokkal kialakított közvetlen érintkezést. Én nem csupán azért, mert a kétoldalú kormányközi bizottság tbiliszi határozata óta szovjet részről is támogatják az ilyen kapcsolatokat. Többről van szó: a helyi igényeket ismerve, több személyes ismeretség és piaciismeret birtokában a magyar vállalatok bizonyára felkészültebben jelenhetnek meg az össz-szövetségi külkereskedelmi cégekkel folytatott tárgyalásokon is. Ez utóbbiakat pedig másfelől azért befolyásolhatja — bár ennek mértékét nem akarom eltúlozni —, ha az egyes szövetségi és autonóm köztársaságok, területek gazdasági vezetői pontosabb tájékozottság alapján jelzik nekik kívánságaikat és elképzeléseiket.

Megerősített e véleményemben Keszérű Jánosné, a Magyar Kereskedelmi Kamara társelnöke, aki elmondta, hogy mivel a régebbi növekedési ütem nem tartható a magyar-szovjet kereskedelemben, keresni kell a termelési együttműködés, a harmadik piaci közös fellépés új és hatékonyabb formáit. Ezt pedig meg kell tenni, ha csak a központtal érintkeznek a magyar cégek. Ráadásul ha a magyar fél a szovjet piacon olyan áruval jelenik meg, amely korszerűbb, jobb a régebbinél és amelyre a szovjet félnek szüksége van, akkor az ártárgyaláson is jobb eredményekre lehet számítani — ez pedig a romló cserearányok miatt igencsak érdekünk. A kereslet tehát befolyásolható az ügyesen, érdekeinket figyelembe véve bemutatott kínálatnál.

Mérleget vonni nem az én feladatom. Nyilvánvaló, hogy a Baskír ASZSZK-ban megkezdett — és a Lett, illetve az Örmény SZSZK-ban folytatott Magyar Gazdasági és Műszaki Napoktól gyors és közvetlen kereskedelmi hasznot várni nem is lehet. De a fentiek alapján azt hiszem, a bemutatkozás mindenképp hasznos volt.

Domány András

Vámszabadterületi vállalat — a vegyesvállalatok új típusa

A kormány legutóbbi ülésén felhatalmazta a pénzügyminisztert és a külkereskedelmi minisztert, hogy tegyék lehetővé a termelő tevékenységgel foglalkozó vegyesvállalatoknak vámszabadterületen történő működését.

A vámszabadterület az ország olyan elkülönített területe, amely a vám-, deviza- és külkereskedelmi jogszabályok szempontjából a külföldről azonos elbírálású. Ilyen területre külföldről behozatali engedély és vám fizetése nélkül lehet árut bevinni és ugyancsak szabadon lehet azt onnan külföldre kivinni. A vámszabadterület és az ország egyéb területe közötti árumozgás engedélyköteles, így az árunak a vámszabadterületről történő behozatala után vámot kell fizetni.

A vámszabadterületet a külföldi cégek elsősorban áruraktározásra, átcsomagolásra stb. használják, olyan esetekben, amikor az árut kereskedelmi megfontolásból Európa e körzetében kívánják vámfizetés nélkül tartani, vagy ha valamely vám-, illetőleg egyéb előnyt kívánnak elérni azáltal, hogy az árut megváltozott súlyú egységekben, az eredetétől eltérő csomagolásban szállítják. Magyarországon ez idő szerint kilenc vámszabadterület működik, de a vámszabadterület és az illetékes minisztériumok egyetértésével bármely területet, ami vámszempontból megfelelően ellenőrizhető, vámszabadterületté nyilváníthat.

A vámszabadterületen működő vállalatok magyar székhelyű vállalatoknak minősülnek és a magyar jogi szabályozás érvényes rájuk. Az elmondottak alapján azonban helyzetük a vámterületen (belföldön) levő vállalatokhoz képest különleges. Ezt a már meglévő vámrendelkezések és a kormány felhatalmazása alapján a közeljövőben megjelenő rendeletek szabályozzák.

A vámszabadterületen működő vállalat tevékenysége során termelőberendezéseit, a termeléshez szükséges anyagokat, alkatrészeket — vámfizetési kötelezettség nélkül — bárholon szabadon beszerezheti. Ha a gyártott terméket külföldről értékesíti, úgy a beépített nem magyar eredetű anyagok és alkatrészek továbbra is mentesek a vámfizetési kötelezettség alól, gyártmányait bárhol eladhatja. Amennyiben Magyarországon (magyar vámterületen, azaz a vámszabad zóna határára kívül) értékesít, ez importnak minősül, tehát a magyar vevő vámfizetésre kötelezett. Az ilyen vállalatok tevékenységéhez bizonyos könnyítések szükségesek, mint például az, hogy eszközeit devizában tarthassa, önálló külkereskedelmi tevékenységet folytasson. Nem mentesül azonban az adófizetési kötelezettség, könyvvitel alól.

A különleges jogállású vállalatok alapításának engedélyezése máshol is ismert. Ilyen célból számos országban létesültek úgynevezett ipari zónák. A tapasztalatok szerint ezek igénybevétele növekszik, itt a kisebb megkötöttség miatt számos nagy- és középüzem is megtelepszik.

A csehszlovák gazdaság optimális szerkezete*

A csehszlovák iparban a tüzelőanyag- és energiaipar és a kohászat aránya 11-11, a gépiparé 30, a vegyiparé 10, az építőanyag-iparé 3-4, a textiliparé kb. 5, az élelmiszeriparé pedig 16 százalék. Ezek az arányok globálisan megfelelnek az iparilag fejlett országok ipari struktúrájának. De bizonyos közép- és mikrostrukturális szinteken jelentős eltérések tapasztalhatók — a csehszlovák ipar lemaradt az elektronikában, illetve mikroelektronikában, mérés technikában stb.

A hatvanas és a hetvenes évek strukturális változásait úgynevezett kiemelt fejlesztési programokkal akarták meggyorsítani. Ez azonban nem járt sikerrel, mert a kiemelt fejlesztési programok keretében folytatott termelés növekedése sok esetben nem járt együtt a műszaki színvonal emelkedésével; a gépipari fejlesztési programok hatására a teljes gépipari export csak a szocialista relációban nőtt, a fejlett tőkés országok vonatkozásában csökkent. Az új termékeknek a teljes ipari termelésben való részesedése alacsony maradt és a világszínvonalon álló új termékek aránya mindössze egy százalék.

A termelési szerkezet fejlesztésére több program készült. A szövegségi, beruházási és műszaki fejlesztési minisztérium irányításával az egyes tárca és kutatóintézetek nem kevesebb, mint 70 komplex stratégiára, 133 kiemelt fejlesztési irányra, 600 részirányra dolgoztak ki fejlesztési prognózisokat. E programok megvalósítására három tárca — a szövegségi tüzelőanyag és energetikai, általános gépipari és elektronikai tárca — 2000-ig az ipari összeruházások felét igényelné. (Az utóbbi években e három tárca az ipari beruházások teljes volumenében egyharmaddal részesedett.)

Ésszerűbbnek látszik a csehszlovák tudományos akadémia koncepciója, amely a műszaki-tudományos fejlődés három kulcsfontosságú területét: a nyersanyagok komplex hasznosítását, a mikroelektronika, a kibernetika és a robottechnika fejlesztését és a mikrobiológiát jelöli ki. Ebben a koncepcióban azonban olyan fontos népgazdasági kérdések, mint az energielátás, a hatékony export nem szerepelnek. A csehszlovák gazdaság optimális struktúra alakításának tehát még nincs elfogadható koncepciója.

★

A felhasználható termelési eszközök termelése 1948–1977. között 13-szorosára, a fogyasztási cikkeké csak nyolcszorosára nőtt. Azaz a termelési eszközök termelése a tényleges tiszta termeléshez és a végső termelő fogyasztáshoz képest erősen túlméretezett. Erre utal az állóalapot alacsony kihasználtsága. A rendelkezésre álló termelési kapacitással és anyagokkal legalább kétharmaddal — de egyes számítások szerint a kétszeresére — lehetne növelni a nemzeti jövedelmet.

A fogyasztás szerkezete változik a jövőben, előtérbe kerülnek a magasabb rendű szükségletek. A csehszlovák gazdaság szerkezete e szempontból is változtatásokra szorul. A tercier szektorban foglalkoztatják a munkaerő 37 százalékát, pedig már a gazdaság jelenlegi fejlettségi fokának az 50 százalék felelne meg. Ugyanez a helyzet a lakossági kiadások alakulásával is. A fejlett tőkés országokban a lakosság szolgáltatásokra az összkidadásainak a 33 százalékát költi, míg Csehszlovákiában csak 13 százalékát. Pedig a szolgáltatások alacsony anyag- és energiaigénye és magas munkaigényessége miatti intenzív fejlesztés népgazdasági érdek lenne, a kívánatos gazdasági szerkezet kialakulását segítene.

Ez a hatékonyság jövőbeni alakulása szempontjából sem közömbös. Ha a nemzeti jövedelem korábbi évi átlagos 5 százalékos növekedése helyett jelenleg (1981-ben és feltehetően 1982-ben is) csak 0,5 százalékkal emelkedik, akkor a munkaképes korú lakosság évi mintegy fél százalékos, vagy ennél nagyobb növekedésével számolva, a munkatermelékenység — változatlan feltételek mellett — a korábbi 4,5 százalékról nullára csökken.

Minőségileg új helyzet alakulhat ki a munkaerő és a beruházások radikális — a tercier szektor javára történő — átcsoportosításával. Az újtermelés intenzív típusára való áttérés azt is jelenti, hogy az elkövetkező tíz-húsz évben

csökkenteni kell a termelő fogyasztást és a beruházásokat szolgáló kiemelt iparágak arányát, ugyanakkor növelni kell azoknak az ágazatoknak az arányát, amelyek közvetlenül a társadalmi és személyi fogyasztást szolgálják. (Ebben további módosításokat eredményezhet a külkereskedelem áruszerkeztének átalakítása.)

★

A struktúraátalakítás fontosabb területei a következők:

— az acél- és vaskohászat arányának a jelenlegi 9 százalékról 5 százalékra történő csökkentése. (Ma az egy lakosra jutó 800 kg-os acéltermelés kétszer akkora, mint az iparilag fejlett tőkés országokban.);

— valamennyi energiaigényes termék (cement, egyes építőanyagok, vegyi termékek, műanyagok) növekedési ütemének korlátozása;

— a gépipari termelés szerkezeti átalakítása; a viszonylag nehéz, illetve anyag- és energiaigényes termékek korlátozása, a korszerű és viszonylag kevés energiát fogyasztó ágazatok arányának növelése (laboratóriumj műszerek, elektronikus mérőműszerek, elektronikai elemek stb.);

— a nem termelő fogyasztást szolgáló ágazatok és olyan ágazatok szerepének a növelése, amelyek termékei iránt perspektivikusan nagy és kielégítetlen a társadalmi kereslet (sportcikk, konyhai berendezések, grillsütők, videomagnók stb.);

— egyes élelmiszeripari ágazatok arányának növelése.

A csehszlovák népgazdaság struktúrája optimalizálása szorosan összefügg a tüzelőanyag- és energiaellátással, amely a nyolcvanas években a gazdasági fejlődés kényes pontja lesz. Jelenleg a tüzelőanyag-ipari és energetikai beruházások adják az új beruházások mintegy 50 százalékát. Ez háttérbe szorítja az egyéb ágazatok beruházási igényeit, és megnehezíti az innovációs folyamatot.

Mint ahogy Csehszlovákiában az egy lakosra jutó fajlagos tüzelőanyag-fogyasztás közel a kétszerese, az 1000 dollár társadalmi össztermékre jutó fajlagos tüzelőanyag-fogyasztás pedig több mint a kétszerese az európai fejlett tőkés országok fogyasztásának, a jövőben előtérbe kerülnek a tüzelőanyag-megtakarítást célzó intézkedések.

A termelés távlati fejlesztésének középpontjában továbbra is a gépipar van, amelynek a globális termelésben és exportban elfoglalt szerepét a jövőben is meg kell tartania. A helyzet az, hogy a csehszlovák gépipar feldolgozó iparban betöltött — tiszta termeléssel mért — 40-50 százalékos aránya a fejlett tőkés országok többségéhez képest magas, sőt ez az arány az 50-60 százalékot is elérné, ha az alapanyagok ára megfelelne a nyugati színvonalnak.

—mj—

Segélypolitika — kérdőjelekkel

Az elhúzódozó recesszió miatt a fejlett tőkés államok kénytelenek egyre szorosabbra húzni a „nadrágszíjat”. A nehéz helyzetben nagyító alatt vizsgálják az egyes költségvetési tételeket. A Közös Piac pénzügyi szakembereinek figyelmét nem kerülte el a fejlődő országok megsegítésére szánt támogatások összege sem, azért Brüsszelben egyre több szó van a segélypolitika felülvizsgálásáról.

Csak néhány hónapja kezdődött el a segélypolitika újrafogalmazása körüli vita, de a rövid időszak is elegendő volt ahhoz, hogy a kérdés közös piaci szakértői felismerjék az integrációra nehezedő kettős nyomást. Egyrészt a Tizek a tagállamok nagy költségvetési deficitje, valamint a növekvő munkanélküliség miatt nincsenek abban a helyzetben, hogy jelentős összegeket tudjanak segélyezési célokra nélkülözni. Másrészt azonban a fejlődő országok annyira súlyos gazdasági helyzetbe kerültek, hogy gondjait csak újabb „segélyinjekciókkal” lehet valamelyest enyhíteni. Fontos szempont Brüsszel számára az is, hogy még átmenetileg sem volna kívánatos a kapcsolatok lazulása, a politikai és gazdasági befolyás meggyengülése. Végül, de nem utolsósorban sokat mond a következő adat: a Közös Piac nyers- és alapanyag-szükségletének mintegy 75 százalékát importból fedezi, túlnyomó többségében a fejlődő országokból.

Az EKG egész történelme során — politikai és piaci érdekeinek megfelelően — kiemelten kezelte a harmadik világgal fennálló viszonyát. Az ötvenként megújuló szerződéses kapcsolat lehetővé tette a biztos nyersanyagellátást, s egyúttal csaknem „garantált” elhelyezési lehetőséget teremtett a tagországok késztermékei számára. Az ötvenként megújuló szerződéses kapcsolat lehetővé tette a biztos nyersanyagellátást, s egyúttal csaknem „garantált” elhelyezési lehetőséget teremtett a tagországok késztermékei számára. Az ipari alapanyagokra, a trópusi mezőgazdasági termékekre, valamint a készárukra biztosított vámkedvezmények ideig-óráig a fejlődőknek is megfelelőek voltak.

Ugyancsak 1984 végén jár le a jelenleg érvényben levő úgynevezett második Loméi Egyezmény, a szerződött afrikai, karib-tengeri és csendes-óceáni országok (angol rövidítéssel ACP államok) már most közölték, hogy lényeges változtatást várnak a Közös Piac segélyezési politikájában. A Loméi Egyezmény a korábbi tárgyalási megállapodásokhoz képest sok új, a fejlődők számára is kedvező elemet tartalmaz. A műszaki és pénzügyi segítség mellett létrehozták az úgynevezett Stabex pénzügyi alapot, amelynek az lett volna a célja, hogy — meghatározott feltételek mellett — ellensúlyozza a fejlődők legfontosabb mezőgazdasági exportcikkei világpiaci áringadozásának kedvezőtlen hatásait. A Stabex-mechanizmus a bevételkiegéseket kompenzálta volna. Az egymilliárd dolláros pénzügyi alap azonban alig jelent érezhető gyogyírt a fejlődőknek, hiszen mezőgazdasági exportárukat tartósan alacsonyok. A Stabex-pénz csak cseppet jelent a veszteségek pótlásának tengerében.

Mindent összevetve, a Közös Piac évente mintegy 1,4 milliárd dollárt fordít az ACP-államok segélyezésére. Ez az összeg teljes segélyalapjának mintegy 10 százaléka. A jelenlegi kedvezőtlen gazdasági körülmények közepette azonban ennek az összegnek a biztosítása sem látszik megoldottnak. Ezért Brüsszel igyekszik olyan újabb segélyezési politikát kialakítani, amely elsősorban a közösség jelenlegi gazdasági helyzetének felel meg, de ugyanakkor szolgálja az integráció hosszú távú érdekeit is.

A jelenlegi elképzelések szerint mind a Stabex, mind pedig a Sysmin-alap (ebből részben a kutatásokat, fejlesztéseket finanszírozzák) fennmarad 1985 után is, de változnak a segélyezés prioritásai. A Közös Piac ugyan szűkségesnek tartja az évi 1,4 milliárdos segély megkettőzését, de az óhajt a fejlődő országok is inkább jól hangzó propagandának tekintik. Az ACP-országok számára már az is nagy eredmény volna, ha a 6 százaléknál nagyobb részesedésük lenne a Tizek külkereskedelmében.

A kibontakozó új segélypolitika elsőbbséget kíván adni a fejlődő országokban a mezőgazdaság és az élelmiszeripar fejlesztéséhez, támogatásához. Egy bizottsági jelentés szerint az eddigi szétforgácsolt támogatások csaknem teljesen hatás nélküliek voltak. A presztízs-beruházások, a szakképzetlen munkaerő nagy tömege, az alacsony termelési kultúra nem hozhattak lényeges előrehaladást az iparosításban. Ráadásul az ACP-államok behozatalának legnagyobb része élelmiszerből áll, s ha az önellátás érdekében nem történik semmi, az ezredfordulóra csak gabonából meghatározott mértékű a jelenlegi import.

A kétségkívül kiemelkedő fontosságú és valóban megoldásra váró mezőgazdasági támogatás mögött azonban nem nehéz felfedezni a nyugat-európai gazdasági integráció saját érdekeit. Az iparfejlesztés háttérbe szorításával továbbra is lehetőség lesz a közös piaci ipari termelés egy részének elhelyezésére a fejlődő országokban. A harmadik világ mezőgazdaságának újabb fejlesztési hulláma egyben — hosszabb távon — azt is eredményezheti, hogy a Tizek, majd — Spanyolország és Portugália csatlakozása után — a Tizenkettek mezőgazdasági feleslegeiket más, „értékesebb” piacok felé irányíthassák — nem segély formájában.

Körvonalazódnak az új megállapodás intézményes keretei is. A Tizek 1985-től laza, keretmegállapodás jellegű egyezményt szeretnének a 62 országgal fenntartani, s az integráció tagállamai érdekeinek megfelelően inkább kétoldalú egyezkedéseket szeretnének a fejlődőkkel a konkrét kérdésekben. Kérdés azonban, hogy mi lesz erről az ACP-országok véleménye.

Az újabb loméi egyezmény feltételeinek tárgyalása kemény csatákat ígér. Ennek ellenére a Közös Piac bízhat elgondolásai sikerében, hiszen a fejlődők ráutaltasága a Tizekre nagyobb, mint fordítva.

G.—Sz.

NEMZETKÖZI OLAJPIAC

REKORDTERMELES A NEM OPEC-ORSZÁGOKBAN

Az amerikai Petroleum Intelligence Weekly című szaklap adatai szerint szeptemberben az eddigi legmagasabb szintet, átlagosan napi 20 millió hordót ért el a nem OPEC-országok kőolajtermelése, nem számítva bele a szocialista országokat. A növekedés oroszlárészre a mexikói és az északi-tengeri olajkitermelésre jutott, míg az Egyesült Államokban valamelyes (napi átlagban 30 ezer hordó) csökkenés következett be.

Ami az OPEC-országokat illeti, bár szeptemberben kis mértékben növelték termelésüket — napi átlagban 17,9 millió hordóról 18,2 millióra —, az idei harmadik negyed év egészét tekintve kőolajtermelésük 21 százalékkal alatta maradt 1981. azonos időszakának.

Ugyanakkor egy, a Harvard egyetem készült tanulmány szerint később ugrásszerűen megnövekedhet az OPEC-olaj iránti kereslet, amennyiben valóban bekövetkezik a tőkés világgazdaságban egyes források szerint prognosztizált háromszázalékos növekedés, és folytatódik

az olaj reálértékének csökkenő tendenciája. A világ energiafogyasztásának változása az eddigi tapasztalatok szerint megsokszorozva hat az importőrök számára tartalékforrást jelentő OPEC-olaj iránti keresletre, ami 1979 óta 40 százalékkal esett vissza az energiafogyasztás egyszázalékos csökkenésének hatására.

Ez a „mechanizmus” pedig — így a tanulmány szerzői — ellentétes irányban is működik, azaz az energiafogyasztás viszonylag csekély emelkedése az OPEC-olaj iránti kereslet jóval nagyobb arányú növekedését, s ezen keresztül a nemzetközi olajpiac árszintjének felfelé ívelését váltja ki.

ASEAN-ORSZÁGOK

A KÖZÖS PIAC KÁROS DISZKRIMINÁCIÓJA

Nem vezettek eredményre azok a közelmúltban Thaiföldön tartott értekezleten folytatott tárgyalások, amelyeket az Asean-országok (Fülöp-szigetek, Indonézia, Malaysia, Szingapúr, és Thaiföld) folytattak az EKG-tagállamok képviselőivel az ellenük alkalmazott diszkriminációs intézkedések megszüntetése tárgyában.

Erre vonatkozó követeléseik újabb elutasítását az említett délkelet-ázsiai országok annak jeleként értékelik, hogy a Közös Piac részéről továbbra is csupán

olcsó nyersanyagszállítókra tekintik őket, a számos termékükre alkalmazott importkorlátozás pedig hátráltatja iparosítási törekvéseiket, már csak annak következtében is, hogy az utóbbi években számottevően csökkentek devizabevételeik.

Az Asean-államok körében — mint ez kitűnik a bangkoki lapvéleményekből — nő az elégedetlenség amiatt, hogy a nyugat-európai országok, akárcsak az Egyesült Államok és Japán, következetesen elutasítják törekvéseiket gazdasági-kereskedelmi kapcsolataik egyenjogúvá tételére.

FRANCIAORSZÁG

NÖVEKVŐ IPARI BERUHÁZÁSOK

A francia kormány a közelmúltban hozott határozata értelmében az állami tulajdonban lévő iparvállalatok 1983-ban 27 milliárd frankot fordíthatnak beruházásokra, 50 százalékkal többet, mint 1981-ben. Az erre előirányzott állami támogatás elnyerésének az a feltétele, hogy az érintett vállalatok november végéig kidolgozandó beruházási programjának összhangban kell állnia a kormány által kitűzött gazdaságfejlesztési célokkal. Ezek közül a legfontosabbak új technológiák bevezetése, az energiafelhasználás csökkentése, a nemzetközi versenyképesség és az export fokozására, valamint új munkahelyek teremtésére irányulnak.

* Hospodárske Noviny (Csehszlovákia) 1982. 23. számában megjelent cikk alapján.

Amerika már nem érdekes...?

Gyökeres fordulat következett be az év első hat hónapjában az Egyesült Államokba irányuló külföldi működőtőke-befektetések irányzatában. A washingtoni kereskedelmi minisztérium adatai szerint 1982 első felében az előző év azonos időszakához képest 49 százalékkal csökkent a külföldi beruházások összege, s ez a tendencia egyelőre tovább folytatódik. Június végéig 3,8 milliárd dollár értékben vásároltak külföldiek amerikai cégrészvényeket, vállalatokat, illetve kezdtek hozzá úgynevezett zöldmezős beruházások kivitelezéséhez.

A külföldi működőtőke 1978-ban „fedezte fel” újra az USA-t. Míg 1978-ban mintegy 7 milliárd, tavaly már 21 milliárd dollár volt az új külföldi tőke az amerikai termelésben. 1981-ben még kétszer annyi működőtőke áramlott be az Egyesült Államokba, mint amennyit beruháztak az amerikai vállalatok külföldön.

Jól jellemzi a külföldi beruházók viszonylagos tartózkodását az amerikai termelő szektortól, hogy míg 1980-ban akár 500 millió dolláros beruházásokra, részvényszerzésekre is hajlandók voltak, idén egyetlen ügylet értéke sem haladta meg a 100 milliót. A külföldi tőke hirtelen magatartásváltozásának két fő oka van. Egyrészt a dollár magas értéke tartotta vissza a külföldi beruházókat, másrészt az elhúzó recesszió megtépázta a beruházók likviditását. Persze a tőkebeáramlás zuhanásában jócskán közrejátszott az amerikai gazdasági helyzet alakulása is, amely egyre kedvezőtlenebb profitkilátásokat ígér.

A külföldi beruházók 1981-ben még 15,4 százalékos profitra tudtak szert tenni befektetett tőkéjük után, idén az első felében ez a mutató csak 7 százalék volt. A gazdaság pangása egyre kevésbé vonzza a külföldi tőkét, amely jelentősen visszafogta beruházásait a feldolgozóiparba: míg 1981. első felében 172 új külföldi beruházást regisztráltak, egy évvel később már csak 136-ot. Az egyes ipari ágazatok eltérő lehetőségeket kínálnak a külföldi tőkének a profit-szerzésre.

Leginkább az autópár iránt csappant meg a külföldiek érdeklődése, hiszen a nemrégiben még „jól menő” Volkswagen példája nagy övafosszagra int a lehetséges beruházókat. A VW amerikai leányvállalata az év első nyolc hónapjában számottevő veszteséget volt kénytelen elkönyvelni, hiszen eladásai 47 százalékkal csökkentek. A veszteségek ellensúlyozására a cég eladja — amennyiben talál rá vevőt — a nemrégiben 250 millió dollárért létesített, de üzembe nem helyezett, michigani új autógyárat. Az autópárral ellentétben kedvező profitlehetőséget kínál továbbra is az élelmiszer- és a szállodaiipar.

Számottevően visszaesett a külföldi beruházók érdeklődése az Egyesült Államok energiaszektora iránt. Ebbe az ágazatba az első felében 1,2 milliárd dollár külföldi tőke vándorolt, 40 százalékkal kevesebb, mint egy esztendővel korábban. A kőolaj- és földgáz kutatás, illetve kitermelés különösen a második olajjárobánás után vonzotta a külföldi tőkét. Jelenleg az olajpiaci túlkínálat, valamint az új energialehelyek viszonylagos szegénysége miatt, megcsappant az érdeklődés az „energiaipar” beruházási lehetőségei iránt. Hasortló a helyzet a vegyipari ágazatban. A nyugat-európai és a japán vegyipari cégek maguk is értékesítési gondokkal, a kapacitások 60 százalékos kihasználtságából fakadó problémákkal küszködnek. Kedvező profitkilátásokat ígér viszont a gyógyszeripar.

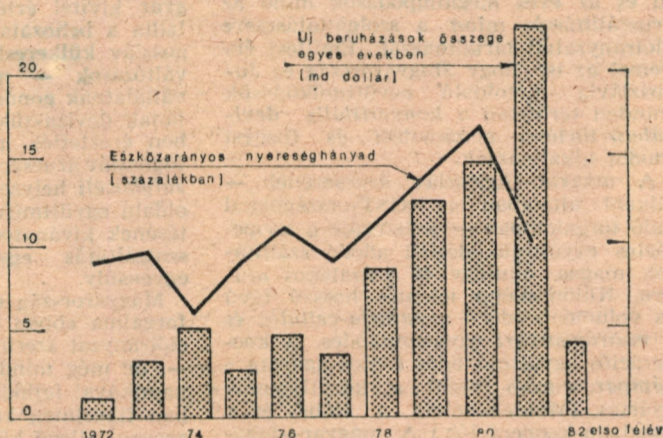
Élénk a beruházói tevékenység az elektronikai iparban is, elsősorban a nyugat-európai és a japán cégek felteknek be nagy összegeket. A közvetlen piaci jelenlét lehetővé teszi az új technológiák megszerzését, alkalmazását, s ez nem utolsó szempont még akkor sem, ha a profitok nem az elképzelések szerint alakulnak.

Rövid távon nem lehet számítani arra, hogy a külföldi beruházók a ko-

rábbi aktivitással vásárolnak részvényeket, cégeket, vagy egyesülnek amerikai vállalatokkal. Amennyiben a fellendülés — a gazdaságkutató intézetek előrebecslése szerint — mégiscsak „megérkezik” 1983 második felében, a külföldi tőke továbbra is óvatosan viselkedik, hiszen évtizedünkben nemigen lehet számítani tartós konjunktúrára.

Megváltozott az amerikai működőtőke aktivitása is külföldön. A 60-as évek végéig az USA külföldi beruházásainak egyharmada Nyugat-Európába irányult. A kedvezőtlen nyugat-európai gazdasági helyzet hatására azonban, az utóbbi években az amerikai tőke inkább más kontinenseket választott vadászterületül. Míg a hetvenes évek végén esztendőnként 17 százalékkal nőtt az amerikai tőke jelenléte Nyugat-Európában, tavaly mindössze 3 százalékos volt az emelkedés. (A közös piaci országokban jelenleg mintegy 80 milliárd dollárba tehető az amerikai beruházások értéke.)

Külföldi beruházások az USA-ban

Az amerikai tőke „elhidegülésének” több oka van. Nyugat-Európában is egyre bizonytalanabbak a profitkilátások, magasak az energiaköltségek, a munkabérek sok ágazatban felülmúlják az amerikaiakat, egyre több a külföldi tőke zavaróan működését akadályozó intézkedés, korlátozás. Az amerikai cégek számára vonzóbban a hazai befektetés, — en otthon kedvezőbbek a beruházási feltételek. Csak hogy a kereslet az USA-ban sem tekinthető élénknek, ezért odahaza is mérsékelt a tőke „lelkessége” a beruházások iránt.

Az elhúzó recesszió a jelek szerint „kikezdte” a nemzetközi működőtőke áramlásának korábbi rendjét, megkezdődött az „útvonalak” átrendeződése. A fejlett tőkés államok külföldön beruházni szándékozó cégei, tőkés csoportjai figyelmüket mind inkább az újonnan iparosodó, valamint a jelentős nyersanyag- és olajkincsrel rendelkező országok felé fordítják.

G. — Sz.

ANGLIA

BORÚS KILÁTÁSOK 1983-RA

A brit sajtó részéről — meglepő egyöntetűséggel — a kritika pergőtüzébe került Howe pénzügyminiszternek az elmúlt napokban közzétett előrejelzése az 1983. évi költségvetést és a gazdasági növekedés kilátásait illetően. Egyfelől szeméret vetik, hogy a brit gazdaságpolitika eddigi egyetlen számottevő eredményét, az inflációt ráta 5 százalékra történt csökkentését jövőre is a szociális juttatások terhére kívánják biztosítani, mint ahogy elsősorban ezáltal nyújtásának fedezetét a hadügyi költségvetésnek — a Falkland-szigetek körüli háború kiadásával indokolt — 622 millió fontos pótlólagos megemelésére.

Másfelől, a bírálókat abban is egyetértenek, hogy a kilátásba helyezett költségvetési intézkedések semmilyen reményt nem nyújtanak a gazdasági növekedés megélénkülésére, illetve a munkanélküliség csökkentésére. Bár a hivatalos prognózis 1983-ra a bruttó társadalmi ter-

Új számítógépek a Szovjet

A szocialista országok egyeztetett miniszteri bizottságának megfelelően két új berendezés sorozatgyártását szervezték meg a Szovjetunióban. Az SZM 1300-as, valamint az SZM 1800-as típusok nemzetközi bemutatkozása a közelmúltban Budapesten volt. Az Elektronorgtechnika Külkereskedelmi Egyesülés a Számítás-technika Alkalmazási Vállalattal közösen rendezett szakkiállításán a magyar felhasználók nemcsak a számítógépekkel ismerkedhettek, hanem előadásokat hallgattak a programkészletekről, alkalmazási módszerekről, technológiákról. A rendezvény alkalmából Magyarországra érkezett Anatolij Szmirnov műszeripari miniszterhelyettes, akivel a szovjet számítógépgyártás és alkalmazás néhány kérdéséről beszélgettünk.

● A kiállított új berendezéseket milyen területeken ajánlják felhasználni?

— Az SZM 1800-as rendszert a fejlesztők ipari, tudományos és adatfeldolgozási célokra egyaránt ajánlják. Felépítése építőszekrény jellegű, így igen sokféle — az adott feladat megoldására legjobb — változat kialakítására nyílik lehetőség. A szocialista országok egyeztetett számítógépgyártásában készült gépekkel, de néhány más típusal is összekapcsolható, ezért alkalmas arra, hogy egy nagyobb számítógép-rendszer kihelyezett állomása, terminálja legyen. Ezzel lehetőség nyílik soktelepes vállalatok, mezőgazdasági üzemek olyan koncentrált adatfeldolgozó rendszerének a kialakítására, amelyben az információáramlás különböző távolságban levő telepek és a központok között van. Lényeges, hogy az adatokat telefonvonalon és nem papír vagy mágneses szalagokon továbbítják, így a rendszer nemcsak egyszerűbben, de megbízhatóbban is működik. Az SZM 1300-as berendezés a már ismert SZM-4-es „kisöccsének” tekinthető: azonos a programkészlete, ugyanolyan funkciók ellátására képes, azonban méretei lényegesen kisebbek. Ezáltal olyan területeken is felhasználható, ahol korábban az SZM-4-et helyigényessége miatt nem tudták alkalmazni. Az új berendezés például beépíthető szerszámgepekbe, folyamatirányító berendezésekbe stb.

● Mikor kezdődik meg ezeknek a berendezéseknek az exportja?

— Az ipari berendezések, műszerek exportjának az egyik feltétele a Szovjetunióban, hogy megfeleljenek a hazai „vizsgakövetelményeknek”. Mindkét berendezés bevizsgálása, kipróbálása már folyik, s az eredmények megfelelőek. A Műszeripari Minisztérium irányítása alatt álló fejlesztési és ipari vállalatok úgy számolnak, hogy az SZM 1800-as rendszer 1983 I. negyedévében már exportál-

ható. Az SZM 1300-as szállítása pedig legkésőbb az év végén megkezdődhet. Ezek is lényegesen rövidebb határidők, mint amelyeket az eredeti programban előírtunk. A gyorsítás magyarázata: nagyon sok ágazat igényli a korszerűbb mini-számítógépeket a Szovjetunióban és a népgazdasági, vállalati „sürgötés” és szerencsén találkoztak a fejlesztők, a gyártók új típusú érdekeltiségeivel. Ennek lényege, hogy a lerövidített határidővel arányosan — természetesen változatlan minőségi paraméterek mellett — vastagabb lett, és lesz a közvetlenül érdekelt személyeknél a boríték.

● Hogyan alakul várhatóan az új számítógépek ára?

— Az exportárak kialakítása a külkereskedelmi vállalat feladata. Annyit azonban elmondhatok: a gépek, noha többet tudnak, korszerű mikroprocesszorokat tartalmaznak, kisebbek az SZM-4-hez képest, előállításuk kevesebbe kerül. Úgy látjuk, hogy az ár az SZM-4-et alapulvéve legalább a felére csökkenthető.

● Mi az ármérséklés magyarázata?

— Az utóbbi évtizedben jelentős fejlesztési tapasztalatok halmozódtak fel a számítógépek gyártásában a Szovjetunióban. Ezt most kamatoztattuk, ami a többi között megmutatkozott abban: rövidebb időre volt szükségük a tervezőknek a fejlesztéseknél mint korábban, gyorsabban elkészült a prototípus és a tervezetthez képest a sorozatgyártás megszervezése is kevesebb időt igényelt. Költségszökkentő továbbá, hogy a számítógépbe beépített mikroprocesszorokat, részegységeket, alkatrészeket a szovjet háttérpar alacsonyabb áron tudja előállítani. Jelentősen korszerűsíteni tudtuk a gyártási technológiát és a munkaszervezést is, aminek eredményeként a termelékenységi mutatók nagymértékben javultak.

● Javul-e a számítógépek megbízhatósága?

— Feltétlenül! Mindkét típus kidolgozásakor alapvető követelménynek tettük, hogy a berendezések megbízhatóságát a minimálisra csökkentjük. Megszigorítottuk a minőségellenőrzést is. Egy részt vizsgálják valamennyi beépítésre kerülő részegységet, alkatrészt mind a háttérpari vállalatoknál, mind pedig a számítógépgyártóknál. Ezen kívül növeltük a késztermék vizsgáztatására fordított időt is, hogy az esetleges hibák kiderüljenek. A minisztérium nemcsak a minőségellenőrzés új irányelveit dolgozta ki az új számítógépek gyártásánál, de folyamatosan figyelemmel kíséri a minőség alakulását. A jelzéseknek megfelelően, ha szükséges operatív beavatkozunk, ami annyit jelent, hogy a hibaszázalék növekedését arányosan csökkentjük a prémiumot. Úgy tervezzük, hogy

még másfél százalékos emelkedésével számol, a szakértők ezt is megkérdőjelezzik, hiszen a pénzügyminisztérium még ez év tavaszán is ugyanilyen ütemű növekedést jósolt 1982-re, ez azonban valójában aligha haladja meg a 0,5 százalékot.

Ugyanakkor a Financial Times „Elszázalékos lehetőség” c. vezércikkében azzal vádolja a pénzügyminisztert: a közeledő választásokra tekintettel előreláthatóan jövő tavasszal sorra kerülő jövedelemadó-csökkentés késői lesz ahhoz, hogy 1983-ban meggyorsítsa a gazdasági növekedést, és inkább az importbővülést fogja elősegíteni.

Ez utóbbi bit maga a hivatalos prognózis is elisméri, amikor 1983-re a behozatal 5 százalékos emelkedésével számol az export ideji szinten való stagnálása mellett, ami természetesen a fizetési mérleg tovább romlásában is jelentkezik. Amíg ugyanis 1981 első kilenc hónapjában a fizetési mérleg többlete 6 milliárd fontot tett ki, ez év szeptember végéig 2,6 milliárdra csökkent, s kétséges, hogy 1983 végére marad-e egyáltalán pozitív egyenleg.

Mindezek alapján a prognózis — érthetően — rendkívül pesszimista a munkanélküliség alakulásáról. Eszerint az idei év átlagában 2,9 milliót kitevő állástalanok száma az 1983/84-es költségvetési év közepére eléri a 5,2 milliót. Minthogy azonban ez a statisztika nem

tartalmazza sem Észak-Írország, sem pedig az iskolákból jövőre kikerülő adatokat a tényleges szám nyilvánvalóan jóval magasabb lesz.

ARAB-ÖBÖL

INTEGRÁCIÓS LÉPÉSEK

Hat Arab-öböl menti állam: Szaúd-Arábia, Kuvait, Katar, Bahrain, Oman és az Egyesült Arab Emírségek között meg egyezés jött létre több gazdasági integráció-jellegű kérdésben. Eszerint fokozatosan leépítik az egymás közötti vámokat, bevezetik a szabad tőkeáramlást, valamint számottevően megkönnyítik a hat ország állampolgárainak lakóhely-változtatását és munkavállalását. Emellett lépéseket tesznek gazdaságpolitikájuk koordinálására, pénzügyi intézkedések összehangolására.

GÖRÖGORSZÁG

KÜLGAZDASÁGJAVÍTÓ INTÉZKEDÉSEK

Görögországban több olyan külkereskedelmi jellegű intézkedést léptettek életbe, amelyekről a fizetési mérleg javulását remélik. Ezek közé tartozik az export utáni adóvisszatérítés bevezetése, továbbá az exportőröknek 10,5 százalékos ked-

A csehszlovák gazdaság optimális szerkezete*

A csehszlovák iparban a tüzelőanyag- és energiaipar és a kohászat aránya 11-11, a gépipar 30, a vegyipar 10, az építőanyag-ipar 3-4, a textilipar kb. 5, az élelmiszeripar pedig 16 százalék. Ezek az arányok globálisan megfelelnek az iparilag fejlett országok ipari struktúrájának. De bizonyos közép- és mikrostrukturális szinteken jelentős eltérések tapasztalhatók — a csehszlovák ipar lemaradt az elektronikában, illetve mikroelektronikában, mérés technikában stb.

A hatvanas és a hetvenes évek strukturális változásait úgynevezett kiemelt fejlesztési programokkal akarták meggyorsítani. Ez azonban nem járt sikerrel, mert a kiemelt fejlesztési programok keretében folytatott termelés növekedése sok esetben nem járt együtt a műszaki színvonal emelkedésével; a gépipari fejlesztési programok hatására a teljes gépipari export csak a *szocialista* relációban nőtt, a fejlett tőkés országok vonatkozásában csökkent. Az új termékeknek a teljes ipari termelésben való részesedése alacsony maradt és a világszínvonalon álló új termékek aránya mindössze egy százalék.

A termelési szerkezet fejlesztésére több program készült. A szövetségi, beruházási és műszaki fejlesztési minisztérium irányításával az egyes tárca- és kutatóintézetek nem kevesebb, mint 70 komplex stratégiára, 133 kiemelt fejlesztési irányra, 600 részirányra dolgoztak ki fejlesztési prognózistokat. E programok megvalósítására három tárca — a szövetségi tüzelőanyag és energetikai, általános gépipari és elektronikai tárca — 2000-ig az ipari összeruházások felét igényelné. (Az utóbbi években e három tárca az ipari beruházások teljes volumenében egyharmaddal részeselett.)

Ésszerűbbnek látszik a csehszlovák tudományos akadémia koncepciója, amely a műszaki-tudományos fejlődés három kulcsfontosságú területét: a nyersanyagok komplex hasznosítását, a mikroelektronika, a kibernetika és a robottechnika fejlesztését és a mikrobiológiát jelöli ki. Ebben a koncepcióban azonban olyan fontos népgazdasági kérdések, mint az energiellátás, a hatékony export nem szerepelnek. A csehszlovák gazdaság optimális struktúra alakításának tehát még nincs elfogadható koncepciója.

★

A felhasználható termelési eszközök termelése 1948–1977 között 13-szorosára, a *fogyasztási cikkeké* csak nyolcszorosára nőtt. Azaz a termelési eszközök termelése a tényleges tiszta termeléshez és a végső termelő fogyasztáshoz képest erősen túlméretezett. Erre utal az álló-alapok alacsony kihasználtsága. A rendelkezésre álló termelési kapacitással és anyagokkal legalább kétharmaddal — de egyes számítások szerint a kétszeresére — lehetne növelni a nemzeti jövedelmet.

A fogyasztás szerkezete változik a jövőben, előtérbe kerülnek a magasabb rendű szükségletek. A csehszlovák gazdaság szerkezete e szempontból is változtatásokra szorul. A *tercier szektorban* foglalkoztatják a munkaerő 37 százalékát, pedig már a gazdaság jelenlegi fejlettségi fokának az 50 százalék felel meg. Ugyanez a helyzet a lakossági kiadások alakulásával is. A fejlett tőkés országokban a lakosság szolgáltatásokra az összkidadásainak a 33 százalékát költi, míg Csehszlovákiában csak 13 százalékát. Pedig a szolgáltatások alacsony anyag- és energiaigénye és magas munkaigényessége miatt intenzív fejlesztése népgazdasági érdek lenne, a kívánatos gazdasági szerkezet kialakulását segítene.

Ez a hatékonyság jövőbeni alakulása szempontjából sem közömbös. Ha a nemzeti jövedelem korábbi évi átlagos 5 százalékos növekedése helyett jelenleg (1981-ben és feltehetően 1982-ben is) csak 0,5 százalékkal emelkedik, akkor a munkaképes korú lakosság évi mintegy fél százalékos, vagy ennél nagyobb növekedésével számolva, a munkatermelékenység — változatlan feltételek mellett — a korábbi 4,5 százalékról nullára csökken.

Minőségileg új helyzet alakulhat ki a munkaerő és a beruházások radikális — a terciér szektor javára történő — átszervezésével. Az újratermelés intenzív típusára való áttérés azt is jelenti, hogy az elkövetkező tíz-húsz évben

csökkenteni kell a termelő fogyasztást és a beruházásokat szolgáló kiemelt iparágak arányát, ugyanakkor növelni kell azoknak az ágazatoknak az arányát, amelyek közvetlenül a társadalmi és személyi fogyasztást szolgálják. (Ebben további módosításokat eredményezhet a külkereskedelem árszerkeztének átalakítása.)

★

A struktúraátalakítás fontosabb területei a következők:

— az acél- és vaskohászat arányának a jelenlegi 9 százalékról 5 százalékra történő csökkentése. (Ma az egy lakosra jutó 800 kg-os acéltermelés kétszer akkora, mint az iparilag fejlett tőkés országokban.);

— valamennyi energiaigényes termék (cement, egyes építőanyagok, vegyi termékek, műanyagok) növekedési ütemének korlátozása;

— a gépipari termelés szerkezeti átalakítása: a viszonylag nehéz, illetve anyag- és energiaigényes termékek korlátozása, a korszerű és viszonylag kevés energiát fogyasztó ágazatok arányának növelése (laboratórium műszerek, elektronikus mérőműszerek, elektronikai elemek stb.);

— a nem termelő fogyasztást szolgáló ágazatok és olyan ágazatok szerepének a növelése, amelyek termékei iránt perspektivikusan nagy és kielégítetlen a társadalmi kereslet (sportcikkék, konyhai berendezések, grillüstök, videomagnók stb.);

— egyes élelmiszeripari ágazatok arányának növelése.

A csehszlovák népgazdaság struktúrája optimalizálása szorosan összefügg a tüzelőanyag- és energiaellátással, amely a nyolcvanas években a gazdasági fejlődés kényes pontja lesz. Jelenleg a tüzelőanyag-ipari és energetikai beruházások adják az új beruházások mintegy 50 százalékát. Ez hátrébe sorítja az egyéb ágazatok beruházási igényeit, és megnehezíti az innovációs folyamatot.

Míthogy Csehszlovákiában az egy lakosra jutó fajlagos tüzelőanyag-fogyasztás közel a kétszerese, az 1000 dollár társadalmi össztermékre jutó fajlagos tüzelőanyag-fogyasztás pedig több mint a kétszerese az európai fejlett tőkés országok fogyasztásának, a jövőben előtérbe kerülnek a tüzelőanyag-megtakarítást célzó intézkedések.

A termelés távlati fejlesztésének középpontjában továbbra is a gépipar van, amelynek a globális termelésben és exportban elfoglalt szerepét a jövőben is meg kell tartania. A helyzet az, hogy a csehszlovák gépipar feldolgozó iparban betöltött — tiszta termeléssel mért — 40-50 százalékos aránya a fejlett tőkés országok többségéhez képest magas, sőt ez az arány az 50-60 százalékot is elérné, ha az alapanyagok ára megfelelne a nyugati színvonalnak.

—mj—

Segélypolitika – kérdőjelekkel

Az elhúzódó recesszió miatt a fejlett tőkés államok kénytelenek egyre szorosabbra húzni a „nadrágszíjat”. A nehéz helyzetben nagyító alatt vizsgálják az egyes költségvetési tételeket. A Közös Piac pénzügyi szakembereinek figyelmét nem kerülte el a fejlődő országok megsegítésére szánt támogatások összege sem, azért Brüsszelben egyre több szó van a *segélypolitika felülvizsgálásáról*.

Csak néhány hónapja kezdődött el a segélypolitika újrafogalmazása körüli vita, de a rövid időszak is elegendő volt ahhoz, hogy a kérdés közös piaci szakértői felismerjék az integrációra nehezedő *kettős nyomást*. Egyrészt a Tizek a tagállamok nagy költségvetési deficitje, valamint a növekvő munkanélküliség miatt nincsenek abban a helyzetben, hogy jelentős összegeket tudjanak segélyezési célokra nélkülözni. Másrészt azonban a fejlődő országok annyira súlyos gazdasági helyzetbe kerültek, hogy gondjaikat csak újabb „segélyinjekciókkal” lehet valamelyest enyhíteni. Fontos szempont Brüsszel számára az is, hogy még átmenetileg sem volna számára kívánatos a kapcsolatok lazulása, a politikai és gazdasági befolyás meggyengülése. Végül, de nem utolsósorban sokat mond a következő adat: a Közös Piac nyers- és alapanyag-szükségletének mintegy 75 százalékát importból fedezi, túlnyomó többségében a fejlődő országokból.

Az EGK egész történelme során — politikai és piaci érdekeinek megfelelően — *kiemelten kezelte* a harmadik világgal fennálló viszonyát. Az ötvenként megújuló szerződéses kapcsolat lehetővé tette a biztos nyersanyagellátást, s egyúttal csaknem „garantált” elhelyezési lehetőséget teremtett a tagországok késztermékei számára. Az ötvenként megújuló szerződéses kapcsolat lehetővé tette a biztos nyersanyagellátást, s egyúttal csaknem „garantált” elhelyezési lehetőséget teremtett a tagországok késztermékei számára. Az ipari alapanyagokra, a trópusi mezőgazdasági termékekre, valamint a készárúakra biztosított vámkedvezmények ideig-óráig a fejlődőknek is megfelelőek voltak.

Ugyancsak 1984 végén jár le a jelenleg érvényben levő úgynevezett második Loméi Egyezmény, a szerződött afrikai, karib-tengeri és csendes-óceáni országok (angol rövidítéssel ACP államok) már most közölték, hogy *lényeges változtatást várnak* a Közös Piac segélyezési politikájában. A Loméi Egyezmény a korábbi tartalulási megállapodásokhoz képest sok új, a fejlődők számára is kedvező elemet tartalmaz. A műszaki és pénzügyi segítség mellett létrehozták az úgynevezett *Stabex* pénzügyi alapot, amelynek az lett volna a célja, hogy — meghatározott feltételek mellett — ellensúlyozza a fejlődők legfontosabb mezőgazdasági exportcikkei világpiaci áringadozásának kedvezőtlen hatásait. A *Stabex*-mechanizmus a bevételkiegéseket kompenzálta volna. Az egymilliárd dolláros pénzügyi alap azonban alig jelent érezhető gyogyírt a fejlődőknek, hiszen mezőgazdasági exportárukat tartósan alacsonyok. A *Stabex*-pénz csak cseppet jelent a veszteségek pótlásának tengerében.

Mindent összevetve, a Közös Piac évente mintegy 1,4 *milliárd dollárt* fordít az ACP-államok segélyezésére. Ez az összeg teljes segélyalapjának mintegy 10 százaléka. A jelenlegi kedvezőtlen gazdasági körülmények közepette azonban ennek az összegnek a biztosítása sem látszik megoldottnak. Ezért Brüsszel igyekszik olyan újabb segélyezési politikát kialakítani, amely elsősorban a közönség jelenlegi gazdasági helyzetének felel meg, de ugyanakkor szolgálja az integráció hosszú távú érdekeit is.

A jelenlegi elképzelések szerint mind a *Stabex*, mind pedig a *Sysmin*-alap (ebből részben a kutatásokat, fejlesztéseket finanszírozzák) fennmarad 1985 után is, de *változnak a segélyezés prioritásai*. A Közös Piac ugyan szükségesnek tartja az évi 1,4 milliárdos segély megkettőzését, de az óhajt a fejlődő országok is inkább jól hangzó *propagandának* tekintik. Az ACP-országok számára már az is nagy eredmény volna, ha a 6 százaléknál nagyobb részesedésük lenne a Tizek külkereskedelmében.

A kibontakozó új segélypolitika elsőbbséget kíván adni a fejlődő országokban a *mezőgazdaság és az élelmiszeripar fejlesztéséhez*, támogatásához. Egy bizottsági jelentés szerint az eddigi szétforgácsolt támogatások csaknem teljesen hatást nélkülöztek voltak. A presztízs-beruházások, a szakképzetlen munkaerő nagy tömege, az alacsony termelési kultúra nem hozhattak lényeges előrehaladást az iparosításban. Ráadásul az ACP-államok behozatalának legnagyobb része élelmiszerből áll, s ha az önellátás érdekében nem történik semmi, az ezredfordulóiig csak *gabonából* megháromszorozódik a jelenlegi import.

A kétségkívül kiemelkedő fontosságú és valóban megoldásra váró mezőgazdasági támogatás mögött azonban nem nehéz felfedezni a nyugat-európai gazdasági integráció *saját érdekeit*. Az iparfejlesztés hátrébe szorításával továbbra is lehetőség lesz a közös piaci ipari termelés egy részének elhelyezésére a fejlődő országokban. A harmadik világ mezőgazdaságának újabb fejlesztési hulláma egyben — hosszabb távon — azt is eredményezheti, hogy a Tizek, majd — Spanyolország és Portugália csatlakozása után — a Tizenkettek mezőgazdasági feleslegeiket más, „értékesebb” piacok felé irányíthassák — nem segély formájában.

Körvonalalozódnak az új megállapodás *intézményes keretei* is. A Tizek 1985-től laza, keretmegállapodás jellegű egyezményt szeretnének a 62 országgal fenntartani, s az integráció tagállamai érdekeinek megfelelően inkább kétoldalú egyezkedéseket szeretnének a fejlődőkkel a konkrét kérdésekben. Kérdés azonban, hogy mi lesz erről az ACP-országok véleménye.

Az újabb loméi egyezmény feltételeinek tárgyalása *kemény csatákat* ígér. Ennek ellenére a Közös Piac bízhat elgondolásai sikerében, hiszen a fejlődők ráutalt-sága a Tizekre nagyobb, mint fordítva.

G.—Sz.

NEMZETKÖZI OLAJPIAC

REKORDTERMELES A NEM OPEC-ORSZÁGOKBAN

Az amerikai Petroleum Intelligence Weekly című szaklap adatai szerint szeptemberben az eddigi legmagasabb szintet, átlagosan napi 20 millió hordót ért el a nem OPEC-országok kőolajtermelése, nem számítva bele a szocialista országokat. A növekedés oroszlárnésze a mexikói és az északi-tengeri olajkitermelésre jutott, míg az Egyesült Államokban valamelyes (napi átlagban 30 ezer hordó) csökkenés következett be.

Ami az OPEC-országokat illeti, bár szeptemberben kis mértékben növelték termelésüket — napi átlagban 17,9 millió hordóról 18,2 millióra —, az idei háromnegyed év egészét tekintve kőolajtermelésük 21 százalékkal alatta maradt 1981. azonos időszakának.

Ugyanakkor egy, a Harvard egyetem készült tanulmány szerint később ugrásszerűen *megnövekedhet* az OPEC-olaj iránti kereslet, amennyiben valóban bekövetkezik a tőkés világgazdaságban egyes források szerint prognosztizált háromszázalékos növekedés, és folytatódik

az olaj reálértékének csökkenő tendenciája. A világ energiafogyasztásának változása az eddigi tapasztalatok szerint *megsokszorozva hat* az importőrök számára tartalékforrást jelentő OPEC-olaj iránti keresletre, ami 1979 óta 40 százalékkal esett vissza az energiafogyasztás egyszázalékos csökkenésének hatására.

Ez a „mechanizmus” pedig — így a tanulmány szerzői — ellentétes irányban is működik, azaz az energiafogyasztás viszonylag csekély emelkedése az OPEC-olaj iránti kereslet *jóval nagyobb arányú* növekedését, s ezen keresztül a nemzetközi olajpiac árszintjének felfelé ívelését váltja ki.

ASEAN-ORSZÁGOK

A KÖZÖS PIAC KÁROS DISZKRIMINÁCIÓJA

Nem vezettek eredményre azok a közelmúltban Thaiföldön tartott értekezleten folytatott tárgyalások, amelyeket az Asean-országok (Fülöp-szigetek, Indonézia, Malaysia, Szingapúr, és Thaiföld) folytattak az EGK-tagállamok képviselőivel az ellenük alkalmazott diszkriminációs intézkedések megszüntetése tárgyában.

Erre vonatkozó követeléseik újabb elutasítását az említett délkelet-ázsiai országok annak jeleként értékelik, hogy a Közös Piac részéről továbbra is csupán

olcsó nyersanyagszállítóknak tekintik őket, a számos termékükre alkalmazott importkorlátozás pedig hátráltatja iparosítási törekvéseiket, már csak annak következtében is, hogy az utóbbi években számottevően *csökkentek* devizabevételeik.

Az Asean-államok körében — mint ez kitérni a bangkoki lapvéleményekből — nő az elégedetlenség amiatt, hogy a nyugat-európai országok, akárcsak az Egyesült Államok és Japán, következetesen elutasítják törekvéseiket gazdasági-kereskedelmi kapcsolataik egyenjogúvá tételére.

FRANCIAORSZÁG

NÖVEKVŐ IPARI BERUHÁZÁSOK

A francia kormány a közelmúltban hozott határozata értelmében az állami tulajdonban lévő iparvállalatok 1983-ban 27 *milliárd frankot* fordíthatnak beruházásokra, 50 százalékkal többet, mint 1981-ben. Az erre előirányzott állami támogatás elnyerésének az a feltétele, hogy az érintett vállalatok november végéig kidolgozandó beruházási programjának összhangban kell állnia a kormány által kitérített gazdaságfejlesztési célokkal. Ezek közül a legfontosabbak új technológiák bevezetésére, az energiafelhasználás csökkentésére, a nemzetközi versenyképesség és az export fokozására, valamint új munkahelyek teremtésére irányulnak.

*Hospodárské Noviny (Csehszlovákia) 1982/23. számában megjelent cikk alapján.

Felajánljuk présöntő és műanyagágazatunk szabad kapacitását

1982. negyedik negyedévében és 1983-ban, folyamatosan.

Présöntés:

Pollák 600-as, függőleges, negyedévenként 500 normaóra

Pollák 400-as, vízszintes, negyedévenként 500 normaóra

Pollák 160-as, vízszintes, negyedévenként 500 normaóra

Műanyag:

Anker 25 g, negyedévenként 1000 normaóra

Arburg 30 g, negyedévenként 1500 normaóra

Netstal 150 g, negyedévenként 1000 normaóra

Kuasy 500 g, negyedévenként 1000 normaóra

Ganz Árammérőgyár

Gödöllő, Ganz Ábrahám u. 2. 2101

Telefon: Gödöllő, 11.

Telex: 22 4807.

Ügyintéző: Czeczulics Gábor,

a kooperációs osztály vezetője.

Nagykereskedelmi ár - Takarékoság!

Papírárak, írószeresek, írógépek, írószerek,
műszaki rajz-eszközök, zsebszámoló gépek
gazdag választékával várjuk
tisztelt vásárlóink megrendeléseit.

Budapest:

XIII., Mauthner Sándor u. 87/b.,

telefon: 409-721,

XV., Mogyoród útja 37.,

telefon: 649-970,

Vevőszolgálat:

V., Aulich u. 5.

Telefon: 126-013, 126-014, 126-015, valamint

a megyeszékhelyen működő lerakatainkban.

MINDEN VÁSÁRLÁST NAGYKERESKEDELMI

ARON SZÁMLÁZUNK.

KÖZLETEKNEK, A VONATKOZÓ RENDELET

ERTELMEBEN TOVABBI

FORGALMIADÓ-KEDVEZMÉNY.

KERESKEDELMI VÁLLALAT

Értesítjük t. ügyfeleinket, hogy a Diós-
győri Gépgyár által gyártott DLB típusú
mechanikus és DTO típusú hidraulikus
lemezollókat beföldön a Gép- és
Szerszámmérőgyár Vállalat forgalmazza.

A DLB típusúak által vágható lemez-
vastagság 4-től 16 mm-ig, a vágási
hossz 2050-től 6100 mm-ig terjed.
A DTO típusúak 10 mm vastagságú le-
mezt vágnak, 2000-től 3050 mm
hosszúságban.

**1982. évi
szállításra**
- korlátozott számban -
**a következő
típusok még
megrendelhetők:**

DLB-6/3050,

DLB-12/3050,

DLB-16/2050,

DTO-10/3050,

lemezvastagság

lemezvastagság

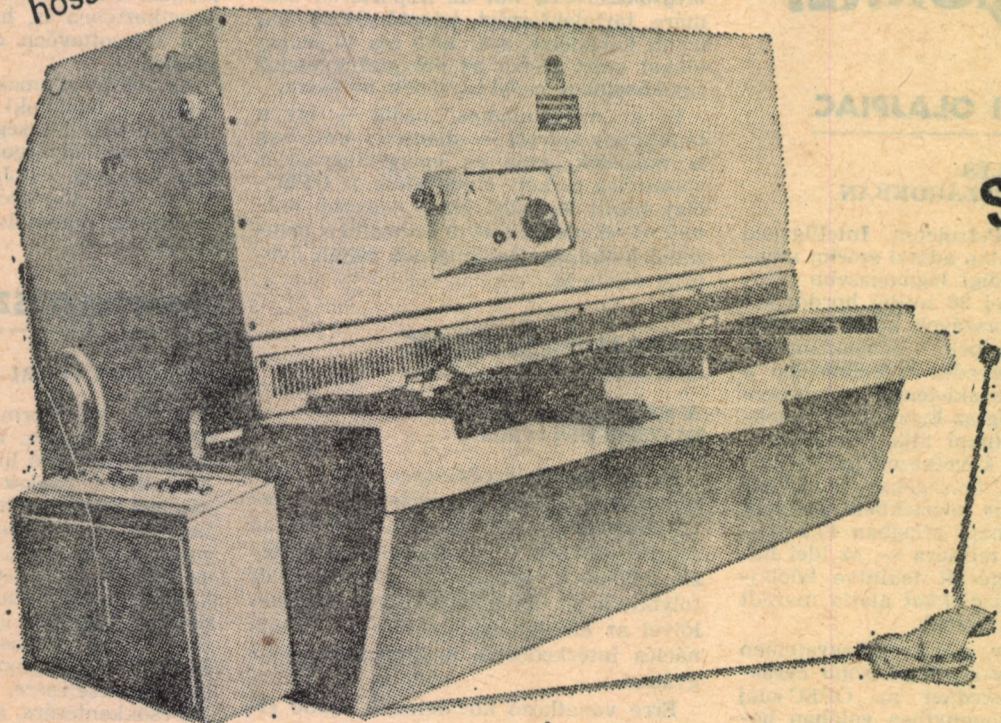
lemezvastagság

lemezvastagság

6 mm, hossz 3050 mm
12 mm, hossz 3050 mm
16 mm, hossz 2050 mm
10 mm, hossz 3050 mm

**Gép- és
Szerszámmérőgyár Vállalat**
Budapest V., Vadász u. 31. 1054
Tel.: 323-550. Telex: 22 4407.

A gépekről leírást, árajánlatot a szelvény ellenében
küldünk. /B/

Vállalat:

Cím:

Név:

Amerika már nem érdekes...?

Gyökeres fordulat következett be az év első hat hónapjában az Egyesült Államokba irányuló külföldi működőtőke-befektetések irányzatában. A washingtoni kereskedelmi minisztérium adatai szerint 1982 első felében az előző év azonos időszakához képest 49 százalékkal csökkent a külföldi beruházások összege, s ez a tendencia egyelőre tovább folytatódik. Június végéig 3,8 milliárd dollár értékben vásároltak külföldiek amerikai cégrészvényeket, vállalatokat, illetve kezdtek hozzá úgynevezett zöldmezős beruházások kivitelezéséhez.

A külföldi működőtőke 1978-ban „fedezte fel” újra az USA-t. Míg 1978-ban mintegy 7 milliárd, tavaly már 21 milliárd dollár volt az új külföldi tőke az amerikai termelésben. 1981-ben még kétszer annyi működőtőke áramlott be az Egyesült Államokba, mint amennyit behúztak az amerikai vállalatok külföldön.

Jól jellemzi a külföldi beruházók viszonylagos tartózkodását az amerikai termelő szektortól, hogy míg 1980-ban akár 500 millió dolláros beruházásokra, részvényeszerzésekre is hajlandók voltak, idén egyetlen ügylet értéke sem haladta meg a 100 milliót. A külföldi tőke hirtelen magatartásváltozásának két fő oka van. Egyrészt a dollár magas értéke tartotta vissza a külföldi beruházókat, másrészt az elhúzó recesszió megtépázta a beruházók likviditását. Persze a tőkebeáramlás zuhanásában jócskán közrejátszott az amerikai gazdasági helyzet alakulása is, amely egyre kedvezőtlenebb profitkilátásokat ígér.

A külföldi beruházók 1981-ben még 15,4 százalékos profitra tudtak szert tenni befektetett tőkékük után, idén az első felében csak 7 százalék volt. A gazdaság pangása egyre kevésbé vonzza a külföldi tőkét, amely jelentősen visszafogta beruházásait a feldolgozóiparba: míg 1981. első felében 172 új külföldi beruházást regisztráltak, egy évvel később már csak 136-ot. Az egyes ipari ágazatok eltérő lehetőségeket kínálnak a külföldi tőkének a profit-szerzésre.

Leginkább az autópár iránt csappant meg a külföldiek érdeklődése, hiszen a nemrégiben még „jól menő” Volkswagen példája nagy óvatosságra inti a lehetséges beruházókat. A VW amerikai leányvállalata az év első nyolc hónapjában számottevő veszteséget volt kénytelen elkönyvelni, hiszen eladásai 47 százalékkal csökkentek. A veszteségek ellensúlyozására a cég eladja — amennyiben talál rá vevőt — a nemrégiben 250 millió dollárért létesített, de üzembe nem helyezett, michigani új autógyárat. Az autópárral ellentétben kedvező profitlehetőséget kínál továbbra is az élelmiszer- és a szállodaipar.

Számottevően visszaesett a külföldi beruházók érdeklődése az Egyesült Államok energiaszektora iránt. Ebbe az ágazatba az első felében 1,2 milliárd dollár külföldi tőke vándorolt, 40 százalékkal kevesebb, mint egy esztendővel korábban. A kőolaj- és földgáz kutatás, illetve kitermelés különösen a második olajárrobanás után vonzotta a külföldi tőkét. Jelenleg az olajpiaci túlkínálat, valamint az új energialelőhívek viszonylagos szegénysége miatt, megcsappant az érdeklődés az „energiaipar” beruházási lehetőségei iránt. Hasontló a helyzet a vegyipari ágazatban. A nyugat-európai és a japán vegyipari cégek maguk is értékesítési gondokkal, a kapacitások 60 százalékos kihasználtságából fakadó problémákkal küszködnek. Kedvező profitkilátásokat ígér viszont a gyógyszeripar.

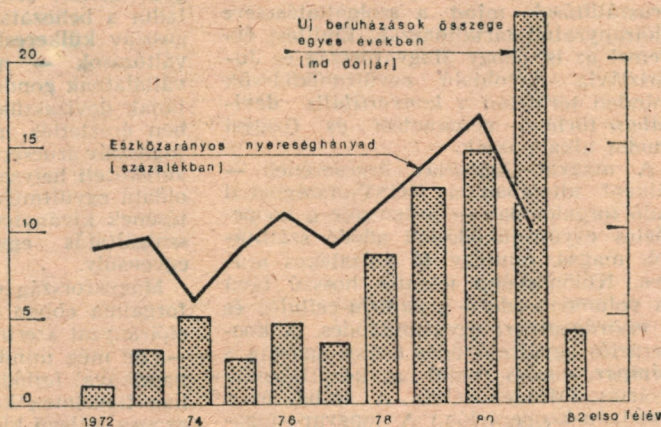
Élénk a beruházói tevékenység az elektronikai iparban is, elsősorban a nyugat-európai és a japán cégek fektetnek be nagy összegeket. A közvetlen piaci jelenlét lehetővé teszi az új technológiák megszerzését, alkalmazását, s ez nem utolsó szempont még akkor sem, ha a profitok nem az elképzelések szerint alakulnak.

Rövid távon nem lehet számítani arra, hogy a külföldi beruházók a ko-

rábbi aktivitással vásárolnak részvényeket, cégeket, vagy egyesülnek amerikai vállalatokkal. Amennyiben a fellendülés — a gazdaságkutató intézetek előrebecslése szerint — mégiscsak „megérkezik” 1983 második felében, a külföldi tőke továbbra is óvatosan viselkedik, hiszen évtizedünkben nemigen lehet számítani tartós konjunktúrára.

Megváltozott az amerikai működőtőke aktivitása is külföldön. A 60-as évek végéig az USA külföldi beruházásainak egyharmada Nyugat-Európába irányult. A kedvezőtlen nyugat-európai gazdasági helyzet hatására azonban, az utóbbi években az amerikai tőke inkább más kontinenseket választott vadászterületül. Míg a hetvenes évek végén esztendőnként 17 százalékkal nőtt az amerikai tőke jelenléte Nyugat-Európában, tavaly mindössze 3 százalékos volt az emelkedés. (A közös piaci országokban jelenleg mintegy 80 milliárd dollárra tehető az amerikai beruházások értéke.)

Külföldi beruházások az USA-ban

Az amerikai tőke „elhidegülésének” több oka van. Nyugat-Európában is egyre bizonytalanabbak a profitkilátások, magasak az energiaköltségek, a munkabérek sok ágazatban felülmúlják az amerikaiakat, egyre több a külföldi tőke zavaróan működését akadályozó intézkedés, korlátozás. Az amerikai cégek számára vonzóbban a hazai befektetés, — en otthon kedvezőbbek a beruházási feltételek. Csak hogy a kereslet az USA-ban sem tekinthető élénknek, ezért odahaza is mérsékelt a tőke „lelkésedése” a beruházások iránt.

Az elhúzó recesszió a jelek szerint „kikezdte” a nemzetközi működőtőke áramlásának korábbi rendjét, megkezdődött az „útvonalak” átrendeződése. A fejlett tőkés államok külföldön beruházni szándékozó cégei, tőkés csoportjai figyelmüket mind inkább az újonnan iparosodó, valamint a jelentős nyersanyag- és olajkincsrel rendelkező országok felé fordítják.

G. — Sz.

ANGLIA

BORÚS KILÁTÁSOK 1983-RA

A brit sajtó részéről — meglepő egyöntetűséggel — a kritika pergőtüzébe került Howe pénzügyminiszternek az elmúlt napokban közzétett előrejelzése az 1983. évi költségvetését és a gazdasági növekedés kilátásait illetően. Egyfelől szemérem vetik, hogy a brit gazdaságpolitika eddigi egyetlen számottevő eredményét, az inflációs ráta 5 százalékra történt csökkentését jövőre is a szociális juttatások terhére kívánják biztosítani, mint ahogy elsősorban ezáltal nyújtanának fedezetet a hadügyi költségvetésnek — a Falkland-szigetek körüli háború kiadásaival indokolt — 622 millió fontos pótlólagos megemelésére.

Másfelől, a bírálókat abban is egyetértenek, hogy a kilátásba helyezett költségvetési intézkedések semmilyen eredményt nem nyújtanak a gazdasági növekedés megélénkülésére, illetve a munkanélküliség csökkentésére. Bár a hivatalos prognózis 1983-ra a bruttó társadalmi ter-

Új számítógépek a Szovjet

A szocialista országok egyeztetett miniszteri bizottságának megfelelően két új berendezés sorozatgyártását szervezték meg a Szovjetunióban. Az SZM 1300-as, valamint az SZM 1800-as típusok nemzetközi bemutatkozása a közelmúltban Budapesten volt. Az Elektronorgtechnika Külkereskedelmi Egyesülés a Számítástechnika Alkalmazási Vállalattal közösen rendezett szakkiállításán a magyar felhasználók nemcsak a számítógépekkel ismerkedhettek, hanem előadásokat hallgattak a programkészletekről, alkalmazási módszerekről, technológiákról. A rendezvény alkalmából Magyarországra érkezett Anatolij Szmirnov műszeripari miniszterhelyettes, akivel a szovjet számítógépgyártás és alkalmazás néhány kérdéséről beszélgettünk.

A kiállított új berendezéseket milyen területeken ajánlják felhasználni?

Az SZM 1800-as rendszert a fejlesztők ipari, tudományos és adatfeldolgozási célokra egyaránt ajánlják. Felépítése építőszekrény jellegű, így igen sokféle — az adott feladat megoldására legjobb — változat kialakítására nyílik lehetőség. A szocialista országok egyeztetett számítógép-programjában készült gépekkel, de néhány más típusal is összekapcsolható, ezért alkalmas arra, hogy egy nagyobb számítógép-rendszer kihelyezett állomása, terminálja legyen. Ezzel lehetőség nyílik soktelepes vállalatok, mezőgazdasági üzemek olyan koncentrált adatfeldolgozó rendszerének a kialakítására, amelyben az információáramlás különböző távolságban levő telepek és a központok között van. Lényeges, hogy az adatokat telefonvonalon és nem papír vagy mágneses szalagokon továbbítsák, így a rendszer nemcsak egyszerűbben, de megbízhatóbban is működik. Az SZM 1300-as berendezés a már ismert SZM-4-es „kisöccsének” tekinthető: azonos a programkészlete, ugyanolyan funkciók ellátására képes, azonban méretei lényegesen kisebbek. Ezáltal olyan területeken is felhasználható, ahol korábban az SZM-4-et helyigényessége miatt nem tudták alkalmazni. Az új berendezés például beépíthető szerszámgépekbe, folyamatirányító berendezésekbe stb.

Mikor kezdődik meg ezeknek a berendezéseknek az exportja?

Az ipari berendezések, műszerek exportjának az egyik feltétele a Szovjetunióban, hogy megfeleljenek a hazai „vizsgakövetelményeknek”. Mindkét berendezés bevizsgálása, kipróbálása már folyik, s az eredmények megfelelőek. A Műszeripari Minisztérium irányítása alatt álló fejlesztési és ipari vállalatok úgy számolnak, hogy az SZM 1800-as rendszer 1983 I. negyedévében már exportál-

ható. Az SZM 1300-as szállítása pedig legkésőbb az év végén megkezdődhet. Ezek is lényegesen rövidebb határidők, mint amelyeket az eredeti programban előírtunk. A gyorsítás magyarázata: nagyon sok ágazat igényli a korszerűbb mini-számítógépeket a Szovjetunióban és a népgazdasági, vállalati „sürgetés” szerencsésen találkozott a fejlesztők, a gyártók új típusú érdekeltségével. Ennek lényege, hogy a lerövidített határidővel arányosan — természetesen változatlan minőségi paraméterek mellett — vastagabb lett, és lesz a közvetlenül érdekelt személynél a boríték.

Hogyan alakul várhatóan az új számítógépek ára?

Az exportárak kialakítása a külkereskedelmi vállalat feladata. Annyit azonban elmondhatok: a gépek, noha többet tudnak, korszerű mikroprocesszorokat tartalmaznak, kisebbek az SZM-4-hez képest, előállításuk kevesebbe kerül. Úgy látjuk, hogy az ár az SZM-4-et alapulvéve legalább a felére csökkenthető.

Mi az ármérséklés magyarázata?

Az utóbbi évtizedben jelentős fejlesztési tapasztalatok halmozódtak fel a számítógépek gyártásában a Szovjetunióban. Ezt most kamatoztattuk, ami a többi között megmutatkozott abban: rövidebb időre volt szükségük a tervezőknek a fejlesztéseknél mint korábban, gyorsabban elkészült a prototípus és a tervezéshez képest a sorozatgyártás megszervezése is kevesebb időt igényelt. Költségszökkentő továbbá, hogy a számítógépbe beépített mikroprocesszorokat, részeségeket, alkatrészeket a szovjet háttérpár alacsonyabb áron tudja előállítani. Jelentősen korszerűsíteni tudtuk a gyártási technológiát és a munkaszervezést is, aminek eredményeként a termelékenységi mutatók nagymértékben javultak.

Javul-e a számítógépek megbízhatósága?

Feltétlenül! Mindkét típus kidolgozásakor alapvető követelménynek tekintettük, hogy a berendezések meghibásodását a minimálisra csökkentjük. Megszigorítottuk a minőségellenőrzést is. Egyrészt vizsgáljuk valamennyi beépítésre kerülő részesegységet, alkatrészt mind a háttérpári vállalatoknál, mind pedig a számítógépgyártóknál. Ezen kívül növeltük a késztermék vizsgáztatására fordított időt is, hogy az esetleges hibák kiderüljenek. A minisztérium nemcsak a minőségellenőrzés új irányelveit dolgozta ki az új számítógépek gyártásánál, de folyamatosan figyelemmel kíséri a minőség alakulását. A jelzéseknek megfelelően, ha szükséges operatív beavatkozzunk, ami annyit jelent, hogy a hibaszázalék növekedésével arányosan csökkentjük a prémiumot. Úgy tervezzük, hogy

mék másfél százalékos emelkedésével számol, a szakértők ezt is megkérdőjelezték, hiszen a pénzügyminisztérium még ez év tavaszán is ugyanilyen ütemű növekedést jósolt 1982-re, ez azonban valójában aligha haladja meg a 0,5 százalékot.

Ugyanakkor a Financial Times „Elszázalasztott lehetőség” c. vezércikkében azzal vádolja a pénzügyminisztert: a közeledő választásokra tekintettel előreláthatóan jövő tavasszal sorra kerülő jövedelemadó-csökkentés késői lesz ahhoz, hogy 1983-ban meggyorsítsa a gazdasági növekedést és inkább az importbővülést fogja elősegíteni.

Ez utóbbit maga a hivatalos prognózis is elismeri, amikor 1983-ra a behozatal 5 százalékos emelkedésével számol az export ideje szinten való stagnálás mellett, ami természetesen a fizetési mérleg további romlásában is jelentkezik. Amíg ugyanis 1981 első kilenc hónapjában a fizetési mérleg többlete 6 milliárd font telt ki, ez év szeptember végéig 2,6 milliárdra csökkent, s kétséges, hogy 1983 végére marad-e egyáltalán pozitív egyenleg.

Mindezek alapján a prognózis — érthetően — rendkívül pesszimista a munkanélküliség alakulását illetően. Eszerint az idei év átlagában 2,9 milliót kitevő állástalanok száma az 1983/84-es költségvetési év közepére eléri a 3,2 millió főt. Minthogy azonban ez a statisztika nem

tartalmazza sem Észak-Írország, sem pedig az iskolából jövőre kikérülők adatait a tényleges szám nyilvánvalóan jóval magasabb lesz.

ARAB-ÖBÖL

INTEGRÁCIÓS LÉPÉSEK

Hat Arab-öböl menti állam: Szaúd-Arábia, Kuvait, Katar, Bahrain, Oman és az Egyesült Arab Emírségek között meg egyezés jött létre több gazdasági integráció-jellegű kérdésben. Eszerint fokozatosan leépítik az egymás közötti vámokat, bevezetik a szabad tőkeáramlást, valamint számottevően megkönnyítik a hat ország állampolgárainak lakóhely-változtatását és munkavállalását. Emellett lépéseket tesznek gazdaságpolitikájuk koordinálására, pénzügyi intézkedéseik összehangolására.

GÖRÖGORSZÁG

KÜLGAZDASÁGJAVÍTÓ INTÉZKEDÉSEK

Görögországban több olyan külkereskedelmi jellegű intézkedést léptettek életbe, amelyekről a fizetési mérleg javulását remélik. Ezek közé tartozik az export utáni adóvisszatérítés bevezetése, továbbá az exportőröknek 10,5 százalékos ked-

A cserearány-változás hatásai

A külkereskedelemben a komparatív előnyök mindenkor mértékét jelentősen befolyásolják az export- és az importárak változásainak arányai és iránya. Közismert, hogy az elmúlt évtizedben a külkereskedelmi cserearányok romlása súlyos veszteségeket okozott a magyar gazdaságnak. Az első olajárrobbanást követően 1974-től évente kb. 30–40 milliárd forint veszteség éri a gazdaságot, vagyis ilyen mértékű jövedelem esik ki az árrobbanás előtti állapothoz képest. Az évente kieső jövedelem a nettó nemzeti termelés 8–10 százalékával egyenlő.

Az 1973–74-es világgiazi árrobbanás előtti időszakhoz képest a cserearányok mintegy 20 százalékkal romlottak — ma már mind a két fő relációban — és az emiatt keletkező veszteség minden évben szükségszerűen „beépül” a népgazdaságba.

A cserearány-romlási veszteség, vagyis az emiatt elmaradó jövedelem, a népgazdaság valamennyi területére hat, szinte valamennyi gazdasági és pénzügyi folyamatot befolyásolja. Hat a *reálfolyamatokra* (vagyis a termelésre, a fogyasztásra és a felhalmozásra), valamint a *jövedelmi és a pénzügyi folyamatokra* is. A cserearány-veszteség azonban a gazdaság egyes szféráit, illetve az egyes jövedelem-tulajdonosokat (a vállalatokat és szövetkezeteket, a költségvetést, valamint a lakosságot) nagyon különböző módon és különböző mértékben érinti.

A veszteséggel korrigálva

A statisztikának kettős feladata: egyrészt felül kell vizsgálnia azt, hogy a makrofolyamatok megfigyelésére hivatott népgazdasági mérlegrendszer alkalmas-e a cserearányromlás hatásainak visszatükrözésére, másrészt milyen új kiegészítő mutatószámokra van szükség ahhoz, hogy kielégítően megismerjük e jelentős veszteségforrás „természetráját”, felfedjük a hatásait, és ezzel segítséget nyújtsunk a védekezés lehetséges útjainak megtalálásához is.

A népgazdasági mérlegrendszer, tapasztalatunk szerint jól látja el azt a feladatot, amelyre hivatott, — vagyis azt, hogy bemutassa a főbb gazdasági folyamatokat és azok fontosabb összefüggéseit. Így, a cserearány-változás okozta veszteség hatása is megjelenik a főbb mutatókban. Végül soron a termelési, jövedelmi és pénzügyi folyamatokon keresztül a cserearány-veszteség a nemzeti vagyont csökkenti.

Emellett olyan kiegészítő mutatószámrendszer kidolgozása is szükséges, amely speciális, és a részleteket érintő kérdésekre is választ tud adni. Először azt a kérdést kell feltennünk, van-e olyan nemzetközileg általánosan elfogadott módszer, amely alkalmas a cserearányromlás mértékének pontos számszerűsítésére. Sajnos, nincs ilyen módszer. Ezért mérlegelnünk kellett számos lehetőség előnyeit és hátrányait és így kiválasztani azt a megoldást, amely körülményeinknek leginkább megfelel. Példa a speciális mutatókra a cserearány-veszteséggel korrigált nemzeti jövedelem.

A *külkereskedelmi arányok jelentős romlása esetén ugyanis a megtermelt termékek jelentős részét elveszítjük* a nemzetközi szerződésben. Így az előző állapothoz képest kevesebb lesz az a terméktömeg, amely belföldön fogyasztási és felhalmozási célokra felhasználható.

Néhány következmény

Az új mutatók kialakítása terén már vannak eredmények — amelyek a gazdaság helyzetéről készített különböző elemzésekben megjelentek —, azonban több, ehhez a kérdéscsoporthoz kapcsolódó mutató még a módszertani kutatás stádiumában van.

A külgazdasági egyensúly és a cserearány-változás kapcsolatainak megértéséhez vissza kell tekinteni a hatvanas évtizedre. Akkor a külkereskedelmi mérleg — lényegében — egyensúlyban volt. Igaz, hogy ez az egyensúly csak kisebb-nagyobb ingadozásokon keresztül, hosszabb távon érvényesült. Az ingadozások

szinte „szabad szemmel” is láthatóan a *felhalmozási ciklusokhoz* igazodtak — így attól függően, hogy a felhalmozás el-futásának vagy visszafogásának szakaszában voltunk — kiviteli és behozatali többlet változta egymást. A külkereskedelmi mérleg egyensúlyhiánya azonban általában nem haladta meg az éves nemzeti jövedelem 1 százalékát.

Ez a helyzet gyökeresen megváltozott az 1973–74-es világgiazi árrobbanás után. 1974-től kezdődően évi 20–30 milliárd forint árveszteség érte a gazdaságot a dollárelszámolású devizáknál, amihez 1975-től kezdődően további 15–16 milliárd forint járul a rubelárelszámolásban. Így a két viszonylatban együttesen 1977-ben az árveszteség elérte a 45 milliárd forintot.

Az első olajárrobbanás óta eltelt közel egy évtizedből, az 1974-től 77-ig terjedő négy év több tekintetben „homogén” időszaknak tekinthető. Általánosan jellemző volt, hogy a kivitt és behozott termékek mennyisége továbbra is egyensúlyban maradt, sőt még kisebb-nagyobb aktívum is jelentkezett. A *külkereskedelmi mérleg folyó áronként mért egyenlegét az árveszteség határozta meg*. A behozatali többlet, és az annak fedezésére felvett *külföldi hitelek mögött tehát nincs a gazdaság által felhasználható többlettermék*, hanem az egyértelműen az árveszteséget finanszírozza. További jellemzője ennek az időszaknak a gyorsan növekvő termelés és a belföldi felhasználás, vagyis a gazdaság a korábbi időszak gyakorlatát követve fejlődött. Ezt lehetővé tette az is, hogy könnyen lehetett külföldi hitelforráshoz jutni.

Törékvések voltak már ekkor is a kül-gazdasági egyensúly helyreállítására, de ezeket több tényező kedvezőtlen összejátszása miatt nem koronázta siker.

Passzív és aktív alkalmazkodás

A cserearány tartós romlására, a nemzetközi gazdasági feltételrendszer ilyen nagymértékű és állandósult rosszabbodására való reagálás, a szükséges alkalmazkodás kétféle módon képzelhető el: vagy úgy, hogy a vállalatok import- és exporttevékenységükkel, a gazdaság általános tevékenységükkel, a struktúra átalakításával, olyan mértékben képesek a *hatékonyságot növelni*, hogy az a cserearányromlást ellensúlyozza, „kigazdálkodja”. 1975 és 1981 között és azóta sem következett be a hatékonyság oly mértékű javulása, ami a kieső jövedelmet pótolni tudta volna. A komplex hatékonysági mutató évi egy-másfél százalékos javulást mutat átlagosan a vizsgált időszakban és ez a mérték nem elegendő ahhoz, hogy kompenzálja a veszteséget. A másik lehetséges mód: a *gazdaság tudomásul veszi a kedvezőtlenebb jövedelmi helyzetet és ehhez igazítja a belföldi felhasználást*, tehát fekezi a beruházásokat és a lakosság fogyasztását.

1977-ig a belföldi felhasználás korlátozására azonban nem került sor. Más szóval, a gazdaság egészét sújtó veszteséget sem a gazdasági szféra (vagyis a gazdálkodó egységek összessége), sem a lakosság nem érzékelte, mindkettő szinte a „Csipkerózsika álmát” aludta, miközben a külföldi adóssághalmaz évről évre nőtt.

1978-ban beruházási csúcs alakult ki, s ezzel összefüggésben a külkereskedelmi hiánya minden addigi mértékét felülmúlt, s elérte az 57 milliárd forintot. Ez az év annyiban tér el az 1974-től 1977-ig tartó időszaktól, hogy ekkor már nemcsak a cserearány-veszteség, hanem a reál folyamatok egyensúlyhiánya is „be-szolgált” a külkereskedelmi passzívum növekedésébe.

A hetvenes évek utolsó két évében — és 1981-ben is — a külgazdasági egyensúly helyreállítása lett az alapvető cél; az alkalmazkodás második módszere, a belföldi felhasználás radikális visszafogása utat tört magának.

Más kérdés, hogy ez nem lehet tartós megoldás. Népgazdaságunkban egyre inkább tért kell hódítani az első módszernek: a cserearányromlást részben ellensúlyozó hatékonyságjavulásnak.

Juhász Jánosné

Magyar–jugoszláv áru- és szolgáltatás-csere

Magyarország és Jugoszlávia gazdasági együttműködésének — a mi nézőpontunkból — számos egyedi vonása van. A szocialista Jugoszlávia nem tagja a KGST-nek, ugyanakkor 1964 óta tevékeny résztvevője a KGST-országok két- és többoldalú együttműködésének. Ennek eredménye: Magyarország és Jugoszlávia gazdasági kapcsolataik szervezésében és fejlesztésében lényegében ugyanazokat a módszereket — hosszú lejáratú megállapodás, éves árucere-forgalmi jegyzőkönyvek és előirányzatok, termelési kooperációk és tartós együttműködések — alkalmazzák, amelyek a KGST-országok kétoldalú együttműködését jellemzik.

A két ország gazdasági együttműködésének az is különleges vonása, hogy annak keretében *közvetlen kapcsolat* alakult ki Magyarország és a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság egyes köztársaságai között is. Továbbá: a kölcsönös forgalomnak nemcsak az *árúk*, hanem viszonylag magas aránnyal a *szolgáltatások* is résztvevői; a hosszú lejáratú és az éves megállapodások mind az áruszállítások, mind a szolgáltatás-csere előirányzatait tartalmazzák. Említést érdemel az is, hogy Magyarország és Jugoszlávia kétoldalú együttműködésük minden területén a *konvertibilis devizában* történő elszámolást és fizetési módot alkalmazzák.

A magyar–jugoszláv árucserének — miként általában a KGST-országokkal való forgalomnak — jellemzője a kooperációs együttműködésből adódó szállítások magas, mintegy 40 százalékos aránya. Különösképp jelentős hosszú távú és volumenhardozó a *papírfa-cellulóz* és a *műtrágyaipari* együttműködés. A kooperációs együttműködés fontos ágazata a *gépipar*, s azon belül a *közúti járműgyártás* (Mindenekelőtt a Rába- és a Zasztava-kooperációk.) A magyar–jugoszláv gépipari kooperációk jellemzője, hogy azok nem végtérmekek-szállítások, hanem a magyar és a jugoszláv vállalatok elsősorban *főegységek, részegységek, alkatrészek* gyártásában, kölcsönös szállításában hoztak létre együttműködéseket.

Mindennek szerepe van abban, hogy a forgalom áruszerkezete eltér attól a struktúrától, amely Magyarország KGST-országokkal folytatott kereskedelmét jellemzi. A magyar–jugoszláv árucserében az anyagok, félkész termékek és alkatrészek szerepe, magas aránya a meghatározó, ezek részesedése a kölcsönös szállításokban jóval meghaladja az 50 százalékot. A napjainkig kialakult áruszerke-

zet mindemellett, különbözik attól a struktúrától is, amely a konvertibilis devizában elszámolt forgalomra, a fejlett tőkés országokkal folytatott kereskedelemre jellemző. Egyrészt alacsony a kölcsönös szállításokban az agrártermékek részesedése, másrészt a magyar kivitelben — az alkatrészeket, részegységeket is számolva jóval 20 százalék feletti a gépipari termékek aránya.

A magyar–jugoszláv árucere-forgalom fejlődését a hetvenes évtizedben a bel- és világgazdasági körülmények erőteljes befolyásolták. A két ország nemzetközi kereskedelmének értéke 1970-ben megközelítően azonos volt, dollárban számolva Magyarország exportja és importja 4,8 milliárd, Jugoszláviáé 4,6 milliárd. Az elmúlt évtizedben Jugoszlávia *külkereskedelme gyorsabban nőtt, mint Magyarországé*, behozatala pedig különösképp. (Az 1970. évi 2,9 milliárd dollárról 14 milliárdra.) A közelmúltig bezárólag a magyar–jugoszláv árucere-forgalom hektikusan és kiegyensúlyozatlanul fejlődött, voltak esztendő, amikor a magyar kivitel értéke kétszeresen meghaladta a behozatalt. E tekintetben a jugoszláv külkereskedelemben végrehajtott változások — minden köztársaságnak, vállalatnak gondoskodnia kell behozatalának devizasükségletéről — már 1981-ben éreztették hatásukat, s a magyar–jugoszláv árucere-forgalomban is *egyensúlyközeli helyzetet* hoztak létre. A kétoldalú együttműködés zavartalan fejlesztésének kívánatos célja az árucserére és a szolgáltatás együttesében érvényesülő egyensúly.

Magyarország és Jugoszlávia árucere-forgalma ebben az évben ha nem is az előirányzat szerint — kb. 30 százalékkal —, de még mindig figyelemre méltó dinamikával fejlődik. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a két ország azonos jellegű külgazdasági problémái és feladatai — ezek közül csak példaképpen említve az import mérséklését és az export növelését — a kölcsönös szükségességét — a korábbinál is nehezebbé teszik a gazdasági együttműködés harmonikus, tendenciájában *kiegyensúlyozott fejlesztését*. Az utóbbi esztendő tapasztalatai szerint az elmúlt évtizedben kialakított termelési együttműködések a bel- és külgazdasági változások közepette is életképeseknek bizonyultak, úgy tűnik, hogy a nyolcvanas évtizedben a külkereskedelmi együttműködést még inkább az ilyen tartós termelési-kooperációs kapcsolatokra kell majd alapozni.

(gi.)

Tartós együttműködésekkel

Az elmúlt héten Budapesten tartotta 5. ülését a *magyar–indiai* gazdasági tudományos és műszaki együttműködési vegyes bizottság. A tanácskozási kiadott közlemény egyik — látszólag szokványos megállapítás, további lehetőségek vannak az együttműködés bővítésére, azért érdemel figyelmet, mert a két ország gazdasági-külkereskedelmi kapcsolatainak alakulása hosszabb időszakra visszatekintve korántsem volt töretlen, folyamatosan fejlődő.

India a hatvanas évek derekára vezető szerepet töltött be Magyarország fejlődő országokkal folytatott kereskedelmében, részesedése behozatalunkban és kivitelünkben 1,3–1,4 százalék körüli volt s ez a hetvenes években jóval egy százalék alá esett. A kézenfekvő magyarázat — a velünk kereskedő országok, egyebek között a fejlődő országok száma is nőtt — a valós okot nem tárja fel. Magyarország és India gazdasági, árucere-forgalmi együttműködése ugyanis a hatvanas évtized második felében és a hetvenes évek nagyobbik részében *stagnált, sőt csökkent* s ennek következtében India részesedése nemcsak a teljes magyar külkereskedelemben, hanem a fejlődő országokkal lebonyolított forgalomban is összehasonlíthatóan stagnált. (India — Magyarországéhoz hasonló értékű — külkereskedelmében is bekövetkezett az aránycsökkenés. Magyarország India KGST-országokkal való árucere-forgalmában a hetedik helyet foglalja el.)

A két ország közötti árucere-forgalom elszámolása — a szabad devizák kímélése érdekében — 1977 végéig *kliring* rupiában történt, 1978 óta *konvertibilis devizában*. Az utóbbi három évben a hosszú ideig stagnáló forgalom viszonylag dinamikusan emelkedett, ami arra utal, hogy a kapcsolatok fejlesztésének egyik fázisa — legalábbis a hetvenes években — a fizetési mód volt. (Mindkét ország vállalatai a szabad devizás export növelésére törekedtek.) Az évtizedeken keresztül bilaterális el-

számolás multilateralizálása — ami a harmadik piaci értékesítést, együttműködést is lehetővé teszi — korántsem jelenti azt, hogy a két ország gazdasági, külkereskedelmi együttműködése önmagától és a régi kereteken, árustruktúrában hosszú távon is dinamizálódik.

A szabad devizás elszámolás az elmúlt négy évben még nem hatott az *árustruktúrára*: a behozatal mintegy 50 százalékát anyagok, félkésztermékek, alkatrészek — nyersvasérc, nyersgyapok, vegyi anyagok, jármű alkatrész — 40–45 százalékát fogyasztási iparcikkek, 5–8 százalékát agrártermékek alkotják. A kivitelben rendkívül magas 75–80 százalék az anyagok félkésztermékek, alkatrészek — kohászati és vegyi termékek — aránya, 14–20 százalék közötti a gépek részesedése s 1–3 százalék a fogyasztási iparcikkeké. (A Magyar Hajó- és Darugyár nagy értékű erőművi kazánszállításai ebben az évben a gépxport arányát ideiglenesen legalább megkétszerezte.)

Az együttműködés bővítésének lehetőségei jórészt abból adódnak, hogy Indiában a fogyasztási cikkek gyártó iparokon kívül a gépipar számos ágazata — egyebek között az elektronikai ipar, a szerszámgépgyártás, a közúti járműgyártó és szerelőipari — licenck know-how-k alkalmazásával, nemzetközi kooperációval, műszaki színvonalban és termelési teljesítményben az elmúlt évtizedekben jelentős mértékben fejlődött, ezek az iparágak ilyen jellegű kapcsolataik bővítésére törekednek. Másrészt: India nagy erőfeszítéseket tesz a kitermelő iparok és az energetika fejlesztésére. S bár az eddigiek során is létrejötték már magyar–indiai vállalati termelési, műszaki együttműködési kapcsolatok, a pozitív és negatív tapasztalatok egyaránt arra utalnak, hogy a gazdasági, külkereskedelmi együttműködés tartós jellegű fejlesztésének a jól megválasztott termelési, műszaki, értékesítési kooperációk erőteljesebb kiépítése a feltétele, eredményeket ígérő módja.

(g.)

(Folytatás az 1. oldalról)

megkésztetését. Néhány OECD-ország kisebb kvótanövelést javasolva ugyan, támogatja ezen törekvést, míg az Egyesült Államok monopóliumhelyzetének és érdekének megfelelően a kvóták növelése ellen érvel. A hozzájárulások nagyságától függő döntési mechanizmus ugyanis jelenleg kizárólag az Egyesült Államok vétőjogát biztosítja. (Ezt jól érzékelteti a szavazati jogok megoszlása, hiszen az Egyesült Államok 19 százalékkal, a fejlett és közepesen fejlett tőkés országok 45 százalékkal, illetve a fejlődő világ körülbelül 30 százalékkal képviselteti magát az intézményben.)

A kvótaemelés ellenérvei között az USA elsősorban általános IMF-érdekekre hivatkozik. Így például arra, hogy az általános kvótaemelés ugyan nagyobb hiteltelenségeket, hosszabb lejáratú kölcsönök lehetőségét nyújtja, ám pontosan ez jelenti az igazi veszélyt az intézménynek, hiszen e kedvezőbb lehetőségek automatikusan csökkentik a „feltételek”, az IMF által kötelezően előírt gazdaságfejlesztési programok szigorúságát.

A folyamatosan — eddig hét alkalommal — megemelt kvóta eredményeként az IMF 1982 végén hozzávetőleg 65 milliárd SDR, vagyis körülbelül 73 milliárd dollár alaptőkével rendelkezik. Működése során a Valutaalap váratlan helyzet esetén már több esetben kényszerült különböző kölcsönműveletekre, éppen forrásainak kiegészítésére.

A váratlan helyzetek azonban sajnálatosan fokozódtak, s így az IMF ügynevezett biztonsági háló alkalmazására kényszerül. A Valutaalap által — a vezető tőkés államok sürgetése nyomán — kifejlesztendő háló pénzügyi láncszemei már a magántőke piacának irányába fordítanak. Az IMF-től tehát magánpiacra költözést várnak; a Far Eastern Economic Review becsése alapján 1983-ban nem kevesebb mint tíz milliárd dollár értékben. Alig egy-két éve az ilyen akció még az „utolsó mentés”, avagy a legvégső megoldás: távoli lehetőségét jelentette. Az új év várhatóan realitásként kényszeríti a Nemzetközi Valutaalapot, hogy valóban a hagyományos pénzügyi eszközök működtetésével növelje forrásait, még akkor is, ha az 1982-es évben nagyságrendjében közel felére csökkent a fejlődő országoknál folyósított hitel, mind összegében, mind növekedési ütemét illetően.

Szerencsemondó

A jövőmondót az angol sokkal optimistábbnak fejezi ki, amikor szerencsemondónak nevezi. 1983-ra vonatkozóan jó lenne szerencsemondóvá válni az egyszerű jövőmondás helyett. Annál is inkább, hiszen a világereskedelemben fontos fórumai, a GATT-tanácskozások kudarcra lassarcskán arra kényszerítik az események szemlélőjét, hogy a tudatos, ésszerű megállapodások hiányában kizárólag a szerencsében bízson.

Az emberi léptékben lassan középkorúvá érlelődő kereskedelmi és vámtarifa-megállapodás újabb egykori, csecsemőkori problémáival küszködik. Hiszen 35 évvel ezelőtt a megállapodást aláírók szinte szó szerint azon elvek betartását vállalták, amelyekről napjainkban vitatkoznak. Az országok közötti kereskedelem liberalizálása, a vámok és az egyoldalú előnyök eredményező belső gazdasági intézkedések felszámolása olyan címszavak, amelyek a második világháború végén könnyen átlátható fogalomrendszert alkottak.

A nyolcvanas évek első harmadára e kérdések szinte kibogozhatatlan szövevényé kuszálódtak össze, az eltelt időszak alatt immár magukba foglalva és fonva sajnálatos és újabb világgazdasági fogalmakat. A szabályozatlan árfolyamrendszer, a gyakran két számjegyű munkanélküliség és kamatláb, a nemzetközi adósságállomány és az ezekből óhatatlanul kialakuló, sok országra jellemzővé váló nacionalizmus aligha ösztönözhetné a szabadkereskedelmet.

Sőt! A jelek nagyrésze — éppen a pénzügyi kilátástalanság miatt — nem kevés politikai tényezővel fűszerezve, a kereskedelmi háború kitörésének veszélyét hordozza. A genfi tanácskozás számos nyitottan hagyott kérdése közül legyen elég csupán egyre utalni, amelynek amerikai „megválaszolása” jellemezheti az egész 1983-as évet a világ szinte

Melyik lesz az év valutája?

Az egyes kormányok abból indultak ki 1982-ben is, hogy az áremelkedések megfékezése előfeltétele a tartós fellendülésnek, a foglalkoztatási helyzet végleges javításának. A monetáris és a költségvetési politikában életbeléptetett intézkedések eredménye: az infláció a fejlett tőkésországok összességében az 1981. évi átlagos 8,8 százalékról 7,7 százalékra mérséklődött, 1983-ra pedig 6,8 százalékot várnak. Nem sikerült megteremteni eddig az infláció ellenőrzésére alkalmazott keresletszabályozó intézkedések összhangját. A költségvetések magas finanszírozási igénye miatt a kamatok nemcsak emelkedtek az idén, de szélsőségesen ingadoztak is. A nyáron megindult kamatcsökkenés lehetőségét adott a nyugat-európai kormányoknak arra, hogy összehangolt akciók keretében ők is mérsékeljék a hitelek árát, és ezzel impulzusokat adjanak mindenekelőtt a recessziótól leginkább sújtott beruházási tevékenységnek. A kamatkilátások meglehetősen ellentmondásosak: a gazdasági helyzet mindenképpen a kamatok csökkentését indokolná, a költségvetési deficit hatása, illetve az inflációs veszélytől való félelem azonban továbbra is a kamatfelhajtás irányába hat.

Amerikai dollár. Árfolyam tendenciáját tekintve továbbra is erős, de súlyozott kereskedelmi árfolyama a jennel szemben 50, a többi tőkésország valutáival összehasonlítva átlagosan 20 százalékkal túlértékelt. A dollár jelenlegi erős pozíciója mögött a folyó fizetési mérleg viszonylag kedvező pozíciója és az infláció további csökkentésére vetett bizalomba rejlik. A rendezetlen nemzetközi gazdasági és pénzügyi viszonyok következtében a tőketulajdonosok jobbnak látják, ha viszonylag megbízható aktívák után néznek: amerikai kormánykötvényekbe, aranyba, dollárba fektették pénzüket. Számottevő gazdasági megelőnkülés 1983-ban sem várható, a gazdasági élet mutatói a kamatszínvonal további csökkenését valószínűsítik, annál is inkább, mert a közeljövőben az amerikai jegybank szerepét betöltő FED sem elsősorban a monetáris mutatókat, hanem mindenképp a reálgazdasági folyamatokat, a termelés, a foglalkoztatottság, az eladások, a profitorok alakulását figyeli majd pénzügyi politikájának végrehajtása során. Mivel fő feladatának továbbra is az inflációellenes harcot tekintik, munkáját mindaddig nagyon nehéz lesz sikerre vinni, ameddig a kongresszus nem bírja rá a kormányt a költségvetési deficit csökkentésére (a szeptember 30-án végződött pénzügyi évben 110,6 milliárd dollár volt a hiány, és változásra az újonnan elrendelt adóemlések ellenére sincs kilátás). 1983 első felében az amerikai és a világgazdaság borús kilátásait tekintve nem valószínű a kereskedelmi mérleg hiányának olyan mérvű növekedése, ami számottevően veszélyeztetné az amerikai valuta pozíciót, különösen ha a fizetési mérleg egyéb egyenlegező tételeit is számításba vesszük. A dollár egyébként továbbra is *menedékvaluta marad*, ezért a meredek árfolyamzuhanás valószínűsége kizárható.

Angol font. Árfolyamának viszonylagos stabilitását november elejéig megőrizte. Ekkor azonban a folyó fizetési mérleg aktívumának további zsugorodása, valamint az olajárak mérséklődése miatt a sterling 7,5 százalékkal értékelődött le a vezető tőkés valutákhoz képest. A kormány — a be nem avatkozási politika híveként — eleinte kedvezően fogadta a font gyengülését a nyugat-európai valutákkal szemben, mivel az irányzat tartóssá válása esetén jótékony hatással lehetett volna a brit export romló versenyképességére és a hatalmas méreteket öltő munkanélküliség csökkentésére. A rohamos árfolyamesés néhány hete után azonban Londonban úgy ítélték meg, hogy az árfolyamcsökkenés importdrágító hatása már károsabb mint az exportot elősegítő előnye, ezért a vezető kereskedelmi bankok november végén 9 százalékról 10-10,25 százalékra emelték az irányadó kölcsönkamatot. A kamatemelés következtében a font árfolyama stabilizálódott, a dollárral szemben erősödött, s jelenlegi pozícióját várhatóan fenn tudja tartani a következő hónapokban is.

Nyugatnémet márka. Az év utolsó hónapjában lassan kiheverte a második fél-évi néhezdedő nyomást. A fizetési mérleg kedvező alakulása, valamint az új keresztpárti-liberális koalíció iránti bizalom erősödése jó hatást gyakorolt a nyugatnémet márkára. A Bundesbank szigo-

rú monetáris politikájának enyhítése pótlólagos likviditást fecskendezett a gazdaságba, ami a beruházások fellendítésére irányuló kormánypolitikát szolgálja. Nagy gondot jelent azonban, s egyben súlyos terhet ró a költségvetésre a 2 millió munkanélküli. A költségvetési deficit év végére várhatóan 39,5 milliárd nyugatnémet márka lesz, amelynek lefaragását a szociális kiadások csökkentésétől és az értéknövekedési adó, valamint a legmagasabb jövedelemmel rendelkezők adójának növelésétől reméli a kormány. Kedvező eredményt értek el az infláció megfékezésében. Eves szinten 4,9 százalék, s ez a viszonylag alacsony ütem számottevően hozzájárul az export versenyképességének javításához, a külkereskedelmi mérlegben jelentkező csekély többlet eléréséhez. Ezért várhatóan a következő hónapokban a márka a nemzetközi pénzügyi élet stabil valutája lesz. A dollár esetleges gyengülése pedig kedvező hatást válthat ki árfolyamának erősödésére.

Japán jen. A korábbi felfoggással ellentétben — hogy a tőkés világ perspektivikusan egyik legerősebb valutája — 1982 elejétől folyamatosan gyengült. A valuta ideai gyenge pozícióját okozó tényezők az elkövetkező hónapokban feltételezhetően már nem hatnak, így várható, hogy a jen gyengülésének a periódusa véget ér. Ugyanakkor kockázati tényezőként kell tekintetbe vennünk, hogy egyrészt: a nemzetközi eladósodási válság Japán számára is tartogathat még kellemetlen meglepetéseket, a legnagyobb japán bankoknak nagy összegű és behajthatóságukat tekintve most ugyancsak kétesnek minősülő kinnlevőségeik vannak a harmadik világban (Mexikóban például több mint 12 milliárd dollár, Argentínában és Braziliában ennél is nagyobb összegek). Másrészt: igen magas a költségvetési deficitje, ez finanszírozási gondok elé állítja a kormányt, miközben felhajtja a belföldi kamatok (ami egyébként kedvez a valuta pozíciójának). Harmadsorban: Japán exportjának 45 százalékát a fejlődő országokba irányul, amely térség fizetési mérleg megfontolások miatt kénytelen visszafogni külföldi vásárlásait, s így az USA és Nyugat-Európa protekcionista védekezése mellett ez is kedvezőtlenül érintheti Japánt. A nemzetközi olajpiaci fejlemények viszont egyértelműen a jent erősítik, mivel olajimportra alapvetően ráutalt az ország.

Svájci frank. A tőkés világ hagyományosan legerősebb valutája. 1982 májusa és decembere között alapvetően az amerikai dollár miatt gyengült, 1983-ban azonban a dollár kisebb gyengülésére, s ezáltal a svájci frank ismét kissé erősebb jegyzésre lehet számítani. A svájci frank újabb erősödését alátámasztja az infláció 1982. évi 5,5 százalékról 1983-ban 4 százalékra történő lassulása és a folyó fizetési mérleg többletének növekedése. A svájci bankok — bár bel- és külföldön egyaránt fokozódó támadások érik őket állítólagosan túl nagy hatalmuk és a túl szigorú banktikok miatt — a nagyobb kockázatot jelentő térségekben levő viszonylag kisebb kinnlevőségeiknek köszönhetően ellenállóbbak a nemzetközi adósságválságokkal szemben.

Francia frank. Krónikus gyengeségén az sem változtatott, hogy az idén kétszer is leértékelték. Dollárárfolyama hosszabb ideje 7 frank fölött mozog. A folyamatosan kedvezőtlen árfolyamfejlemények miatt egy ideje olyan hírek terjedtek el, hogy: 1. hamarosan kétszámjegyű árfolyamrendszert (amely külön kereskedelmi és úgynevezett tőkésiaci frankra épül, vezetnek be. 2. esetleg az EMS-en belül sorrendben a harmadik leértékelésre határozák el magukat (bár erre sok szakértő nézete szerint a kormány a márciusban esedékes közszéptanácsi választások előtt nemigen szánja rá magát). 3. a frankot kileptetik a nyugat-európai árfolyamstabilizációs rendszerből és árfolyamát szabadon lebegtetik. Az sem kizárt, hogy a valuta védeleméhez szükséges jegybanki intervenciók miatt a hatóságok hozzájárulnak a Franciaországban mindig is a „legfőbb szentségként” tisztelt hivatalos aranykészlethez, amelynek mennyisége jelenleg több mint 3000 tona. A következő hónapok a francia valuta szempontjából döntő fontosságúak lesznek: kiderül képes-e a frank ellenállni a spekuláció meg-megújuló támadásainak a dollár árfolyamalakulása, illetve az esetleges újabb külföldi kölcsönök alkalmazását adnak-e az ország számára pénz-

ügyi téren némi „fellélegzésre”. Mindenestre a frank hosszabb távon krónikusan gyenge, leértékelésigényű valutaként tartható számon.

Olasz líra. Változatlanul az egyik leggyengébb nyugat-európai valuta. Sorozatos leértékelést a nyugat-európai valutarendszeren belül szinte előreprogramozzák az ország strukturális gyengeségei: az állami költségvetésnek a GDP immár 15,5 százalékát elérő deficitjét, a magas, mintegy 70 százalékos olajimport-függőség — mindkét arány a legmagasabb az EGK-ben. Az EMS-en belüli leértékelések (1982-ben kétszer) ellenére romlott a hagyományosan altívumot felmutató ágazatok (gép-, fém-, textil-ruházati ipar) versenyképessége is nem utolsósorban a bérköltségek, illetve az infláció növekedése következtében. A kereskedelmi mérleg hiányát már nem kompenzálták az idegenforgalmi bevételek; a folyó fizetési mérleg hiánya 1983-ban várhatóan az ideihöz hasonlóan 8 milliárd dollár körül alakul. A finanszírozás azonban egyre nagyobb nehézségeket okoz tekintettel az ország 50 milliárd dollárt kitevő bruttó külföldi adósságállományra, amely a legmagasabb a fejlett tőkésországok között. A három éve tartó stagnálás következtében egyre több eddig sikeres közepes- és kiscég is nehézségekkel küzd. A belföldi — 23-27 százalék közötti — kamatok szinte megfizethetetlenek. Ha 1983-ban a kormány célkitűzésének megfelelően sikerül is elérni az infláció 16 százalékról 13 százalékra történő mérséklését — ami nem látszik valószínűnek —, továbbra is fennmarad az EGK-partnerekkel szembeni jelentős inflációs különbség, ami 1983 tavaszára előrevetíti az olasz valuta újabb leértékelését.

Oszták schilling. Az osztrák valuta-politika irányítói várhatóan a jövőben is kitartanak az ún. keményschilling-politika mellett, amely már évek óta a schilling árfolyamalakításának alapelve. Eddig úgy tűnik, nem számítottak rosszul, amikor az EMS-hez, közelebbre a nyugatnémet márkához költözték az osztrák valuta árfolyamát. Igaz az exportra termelő ágazatok minden erővel a szigorúan érvényesített keményvaluta-politika lazítására kívánják rábírní a kormányzatot, azzal érvelve, hogy az exporttevékenység növelése érdekében leértékelésre lenne szükség. Erre azonban nem igen kerülhet sor, mert nemcsak az eddig követett politika csődjét jelentené, de sikeres is csak abban az esetben lehetne, ha a fenyegető inflációs hullámnak bér- és árstopppal állnák útját. Az osztrák gazdaságpolitika ehelyett a folyó fizetési mérleg és a költségvetés egyenlegének javításával kívánja megteremteni a keményschilling-politika további feltételeit. Az Osztrák Nemzeti Bank tehát nem lát okot arra, hogy a következő hónapokban eltérjen jól bevált valutapolitikai gyakorlatától, amelynek segítségével sikerülhet megőrizni Ausztriának az NSZK és Svájc mellett a legstabilabb országok között elfoglalt helyét és egyidejűleg magasszintű foglalkoztatottságot is biztosít.

Arany. Az arany ára az idén átlag 370 dollár volt. Ez az átlag azonban erős ingadozásokat takar. Az utóbbi hetek napi szélsőséges jegyzései jelzik a határidős piacok élénkítő tevékenységét. Egyetlen nap leforgása alatt 4-5 milliárd dollárnak megfelelő aranyat forgatnak meg. Az eladósodott országok számának növekedése, a bankrendszer válsága az, ami az aranyiaci tevékenységet ismét lendületbe hozta. A jegybankok nem szívesen nyúlnak aranykészlethez a fizetésimérleg-helyzet javítása érdekében, de fontosságát tulajdonítanak aranytartalékaiknak, mint végső pénzügyi forrásnak. Nem érdekük, hogy a megnövekedett kínálat miatt zuhanni kezdjen a nemesfém ára, amennyiben tartalékaik jelentős részét tartják aranyban. A kamatok csökkenése — ami jelenleg érvényes tendencia — elvileg felhajtja az arany árát, de mivel a kamatok továbbra is meghaladják az infláció mértékét, további csökkenésük szükséges ahhoz, hogy jelentős drágulást idézzen elő az aranyiacon. Ugyanakkor a világgazdaság szűnni nem akaró gyengülése a beruházókat az arany felé fordíthatja. A kínálat pedig várhatóan nem nő látványosan. A fejlemények alapján 400-500 dollár közötti aranyár valószínűsíthető a következő hónapokra. Az ingadozási sáv abban az esetben lehet nagyobb, ha a világgazdaság és a bankvilág válsága folytatódik, illetve elmélyül.

m. k.

Manasz népének útja

használása és igen primitív volt a fém-megmunkálás.

A mai kirgiz ipar nemcsak a saját, hanem a többi szovjet köztársaság részére is szállít színes- és ritkafémeket, félautomata gyártósorokat, sajtoló-kovácsoló gépeket, elektrotechnikai gyártmányokat, mezőgazdasági gépeket, gyapjú-, pamut-, selyemfonalakat és -szöveteket. A hajdani, villamos energiát nem ismerő ország egy lakosra jutó 2533 kWh-s villamosenergia-termelési mutatója szerint a 18 ázsiai ország közül 14-et és valamennyi ázsiai országot (a Dél-Afrikai Köztársaság kivételével) maga mögött tudhatja. Kirgizában 25 nagy vízi erőmű működik, ezek 10 milliárd kWh energiát adnak évente, a folyók kapacitása a számítások szerint 50 milliárd kWh villamosenergia-termelését is lehetővé tenné. Jelentős mennyiséget szállítanak az energiában szegényebb Kazah- és Üzbég SZSZK-nak, amit a kialakított egységes energiarendszer tesz lehetővé.

Testvéri kapcsolat

Nagy eredmény, hogy a köztársaságban az ipar sok ágazata kifejlődött. A termékek minősége, színvonala stb., bár a gyárak többsége korszerű technológiával és viszonylag új gépekkel felszerelt, még elmarad a hasonló moszkvai, leningrádi, kijevi vagy minszki gyárak termékeitől. Természetesen szeretnénk mielőbb azokhoz hasonlítani, hiszen másként a termékeiket nem érdemes exportálni.

Dikambajev véleménye szerint a köztársaság számára nincs nagy jelentősége a közvetlen exportnak, hiszen a Szovjetunió egysége, komplex népgazdaságának része. Így lehetőséget kapott arra, hogy a tervezési rendben olyan termelési tevékenységekre szakosodjon, amelyek legjobban megfelelnek természet és gazdasági sajátosságainak, a népesség munka szerinti jártasságának, társadalmi-történelmi tényezőinek. Kirgizia mindazokat a termékeket megkapja a többi szovjet köztársaságból, amelyek gazdasági fejlesztéséhez és a lakosság anyagi és szellemi igényeinek kielégítéséhez szükségesek. (Például Kazahsztánból karagandui kőszén, Üzbegisztánból földgáz, több köztársaságból nyersvasat, kőolajtermékeket, televíziókat, rádiókészülékeket, hűtőszekrényeket, személyautókat stb.)

Nincs tehát szükségünk arra, hogy más országokkal közvetlen kapcsolatokat építsünk ki. Azokat a külföldi termékeket, amelyekre szükségünk van, az össz-szovjet külkereskedelmi szervezeten keresztül a terveknek megfelelően megkapjuk. Például Magyarországról Ikarus autóbuzsokat, konzerveket, férfi- és női ruhákat, cipőket stb. kapnak rendszeresen. Ugyanakkor — megítélésük szerint —

kevés olyan termékkel rendelkeznek, amelyek a külföldi partnerek érdeklődésére tarthatnának számot.

Étalon a TUNGSRAM

A „Frunzei vákuumtechnikai gépgyártó üzem” az egyetlen automata és speciális lámpagyártósorokat készítő vállalat a Szovjetunióban. A lámpagyártósorok 40 százalékot képviselnek a termelési szerkezetükben. Ezenkívül a növény- és állattenyésztésben használatos világítótesteket, valamint termelőszközgyártó vállalatok számára előírt fogyasztás-cikk-gyártási program keretében mosógépeket állítanak elő. A vállalat gyártmány-szerkezetének nagymértékű korszerűsítését eredményezi az, hogy a közelmúltban az elektrotechnikai minisztérium megvette a nagytermelő-képességű amerikai Ribbon lámpagyártósor licencét és a licenc honosítását, valamint a berendezések gyártását a frunzei üzemre bízta. Ha sikerül jó minőségben előállítani a gyártósort, akkor valamennyien, akik közreműködtek ennek az új terméknek a bevezetésében, prémiumot kapnak a minisztériumtól. Az új berendezésekkel — mondta Alexandr Novák igazgató — a szovjet lámpagyártókat korszerűsítik. Nincs viszont tudomása arról, hogy van-e lehetőség a berendezések exportjára.

A vállalat a Szovjetunió tervhivatalának a tervezési rendszer korszerűsítésére vonatkozó előírásait követve már az új szabványteli rendszer szerint dolgozik. A kapott tematika alapján saját maga határozza meg minden egyes gyártmány típusára a normatív tiszta terméket, a normatív munkabért stb. Eszerint az 1982. évi termelésük értéke 8,9 millió rubel, míg a korábban alkalmazott bruttó kibocsátott termékműtató szerint 24 millió rubel.

Az új mutató alkalmazásának legfontosabb hatása a gyár igazgatójának véleménye szerint az, hogy a takarékos anyaggazdálkodásra ösztönöz. Korábban arra törekedtek, hogy minden felhasznált anyagot és alkatrészt más vállalatoktól vásároljanak meg, mert mindegy volt számukra a beszerzési ár, mivel a vállalati teljesítmény megítélése alapjául szolgáló bruttó termelési értéket az nem befolyásolta. Az árak is olyanok voltak, hogy bármilyen értékű felhasznált anyag „belefért” a végtermék árába. A mostani helyzetben viszont gyártmányaikba beépített anyagoknál, alkatrészeknél nézik az azok súlyát, vastagságát stb., mert az befolyásolja az árakat és a költség a „zsebükre” megy. Emiatt csökkenteni kívánják a kooperációt, s fejleszteni akarják a vállalatban belüli alkatrészgyártást. Ettől várják termelő-képességük és nyereségük javulását.

Kérdésemre, hogy milyenek ítélik az üzem helyét termelési színvonala alap-

ján az országban, a világban, Alekszandr Novák elmondta, hogy a szocialista országok vállalati közül a TUNGSRAM-mal (EIVRT) érdemes termékeik konstrukcióját és kidolgozását összehasonlítani. Az ilyen típusú munkára azonban sajnos, nincsenek kádereik és az üzemük-ből még senki sem járt az Egyesült Iz-zóban. Azt azonban tudják, hogy míg az ő jelenlegi lámpagyártósoruk 2000 darab lámpát bocsát ki óránként, az Egyesült Izzó által gyártott sorok 2500-4000 darabot; remélik, hogy a Ribbon licenc alapján gyártott soruk a jelenleginél sokkal nagyobb tudású lesz.

Nyereség és termékszerkezet

A gyapjúfonalat és szövetet előállító „Kirgiz Komvolnoszukonnij Kombinát” a köztársaság egyik legrégebbi ipari üzeme. A nyersanyag döntő részét — a gyapjút — a köztársaság mezőgazdasága szolgáltatja (igen kis mennyiséget Ausztráliából is importálnak), a műszálakat viszont más köztársaságoktól kapják. Például a poliakrilnitril szálát Belorussziából és Üzbegisztánból. Termelésük 60-70 százalékat a továbbfeldolgozó ruha- és kötött-árugyárnak adják a fennmaradó rész pedig méterárúként, illetve takaróként kerül a boltokba. A kombinát termékeit a Szovjetunió valamennyi köztársasága vásárolja, az országokon kívülre nem értékesítik.

A vállalat 1982. évi tervfeladata — mint a gyár főmérnöke: M. N. Alekszejevna mondta — 8,3 millió méter szövet és 5600 tonna fonal mintegy 30 féle termék előállítására. Az egyes termékeknek különböző a nyereségtartalma, de ez nem befolyásolhatja a termelési szerkezetet, mert a tervfeladatokat teljesíteniük kell. A nyereséget például úgy tudják növelni, hogy rendszeresen ellenőrzik a gyártott szövetek szélességét és a dolgozók anyagi ösztönzésével is igyekeznek elérni, hogy az 140 cm-nél se kevesebb, se több ne legyen. Ha kevesebb, akkor a vevő reklamál, ha több, akkor viszont meg nem fizetendő anyagmennyiséget tartalmaz.

Termékeik minőségét az össz-szövet-ségi intézet által megadott étalonokhoz hasonlítják. Eszerint az ország gyapjú-ipari vállalati között közepes helyet foglalnak el. Az úgynevezett ágazati mutatók szerint ennél jobb helyezést sikerült elérniük, mert minden évben nagy arányban vezetnek be új színű, új mintázatú, új összetételű termékeket. Ezt az teszi lehetővé, hogy évente 2-2,5 millió rubelt (a bruttó termelési érték 1 százaléka) köthetnek új technika bevezetésére.

Erre nemcsak azért van szükség, hogy növelni tudják termelésük hatékonyságát és javítsák termékeik színvonalát, hanem a már jelentkező munkaerőhiány miatt is. A kombinát munkaerő-szükségletét már ma is csak úgy tudják kielégíteni, hogy 2000 dolgozójuk a környező falvakból származó munkásszálláson lakó kirgiz fiatal. Akik az iskola befejezése után szívesen jönnek a kombinátba dolgozni, mert városi lakosokká akarnak válni.

Inzelt Annamária

MULTINACIONÁLIS

VÁLLALATOK

CSÖKKENŐ AMERIKAI TÖKERESZESÉDES

A fennálló és újonnan létesülő multinacionális vállalatok tőketulajdonát tekintve fokozatosan gyengül az Egyesült Államok és Nagy-Britannia korábban túlnyomó uralkodó pozíciója, miközben más országoké erősödik. A „multi-porondon” 1960. és 1980. között az USA-tőke részaránya 52 százalékról 43 százalékra csökkent, Angliáé pedig 17 százalékról 12 százalékra.

Ugyanebben az időszakban a japán vállalatok részesedése — százalékban kifejezve — kevesebb mint 1-ről 7-re nőtt, a nyugatnémeteké 1-ről 8-ra, és számottevően emelkedett a svájci vállalatok befektetése is: 3 százalékról több mint 7 százalékra. Amíg pedig 1960-ban a fejlődő országok egyáltalán nem szerepeltek a multitalajdonosok között, 1980-ban tőkereszesedésük már 3 százalékot tett ki.

Az említett arányeltolódások ellenére is azonban amerikai vagy angol volt annak az 500 vállalatnak a többsége, amelyek kezben tartották a multik 1980-ban mintegy 400 milliárd dollárt kitevő működő tőkéjét.

1960 és 1980 között számottevő változások történtek a multinacionális vállalatok tevékenységének földrajzi megoszlásában is, elsősorban azért, hogy csökkentek a fejlődő országokban eszközölt közvetlen tőkés beruházások. Az új befektetések zömét az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában hajtották végre: amíg 1960-ban a multinacionális vállalatok összes működő tőkéjének csak egyharmada jutott erre a két területre, jelenleg már mintegy 50 százaléka.

INDONÉZIA

A VISSZAESŐ OLAJEXPORT KÖVETKEZMÉNYEI

Indonézia, amely 150 millió lakosával a világ ötödik legnépesebb országa s egyetlen ázsiai tagja az Opecnek, tovább fokozta a szervezet növekvő belső feszültségeit azzal, hogy a közelmúltban csökkentette az általa exportált olaj árát. A dzsakartai kormány ezzel a lépéssel tett kísérletet arra, hogy legalább is fékezze a teljes exportbevétel mintegy 70 százalékát kitevő olajkivitel meredek zuhanását, s megsérkelje ennek a gazdaság egészére gyakorolt súlyos hatását.

Ugy tűnik, hosszabb távra is vége szakad annak az olajbevételek táplálta eddigi fellendülésnek, amelyet jól jellemez a gazdasági növekedésnek 1971. és 1981. között éves átlagban elért 8 százalékos növekedési üteme. Az előzetes adatok szerint ugyanis Indonézia idei olajtermelése és -kivitele — várhatóan 485, illetve 315 millió hordó — mintegy 17 százalékkal kisebb lesz az 1981. évinél, egyben 10 év óta a legalacsonyabb szinten lesz.

Ezzel szorosan összefügg, hogy a várható idei gazdasági növekedés nem haladja meg a 3,5 százalékot, s ez lesz a legkisebb növekedési ütem 1968 óta. Ugyanakkor a fizetési mérleg deficitje előreláthatóan 8 milliárd dollár körüli rekordmagasságot ér el, az ország devizatartalékai pedig — amelyek 1982 márciusában még 10,6 milliárd dollárt tettek ki — egy év alatt előreláthatóan ennek felére csökkennek.

Az olajbevételek ilyen nagyarányú csökkenése s főleg az, hogy e tendencia várhatóan tartós marad, arra kényszeríti a kormányt, hogy több lényeges vonatkozásban felülvizsgálja eddigi gazdaságpolitikáját, elsősorban a nagy lendülettel megindított nagyszabású — mintegy 15 milliárd dolláros — programnak a megvalósításáról, amelynek keretében hatalmas petrolkémiai, továbbá acél- és gépipari beruházásokat irányoztak elő, mert ezek finanszírozását a drasztikusan megcsappant költségvetési bevételek nem teszik lehetővé. Annál kevésbé, mert ez utóbbiak csaknem 30 százalékát — az 1982/83-as költségvetési évből mintegy 3 milliárd dollárt — az élelmiszerek, műtrágya és benzin belföldi árának állami szubszidiákkal fordítják.

A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy Indonézia lakossága évi 3 millióval nő, s csaknem ugyanennyi a munkaképes korba lépők száma. Ilyen körülmények között lehetséges, hogy a szűkössé vált költségvetési bevételeket elsősorban a mezőgazdaság, illetve munkaintenzív könnyűipari fejlesztési célokra kell majd fordítani.

G.—Sz.

amelyekhez az olajvállalatok lényegesen alacsonyabb ár esetén hozzá sem nyúlnának. Másrésztől kifizetődő a drága olajkutató- és fúróberendezések működtetése is, hiszen a költségek bőszen megtérülnek az árban, még akkor is, ha a próbafúrások jelentős része nem hoz eredményt.

Tavaly — és ez a tendencia 1982-ben is folytatódott — az olajcégek minden korábbinál nagyobb összegeket fordítottak kutatásra, s az olajkutatás a recesszió idején is virágzik. Különösen a tengeri fúrások száma szaporodott meg, az elmúlt négy év alatt mintegy 50 százalékkal nőtt a víz alatti fúróberendezések száma, nem kis ellen-dületet hozva az erre szakosodott gyártóknak.

A feltáró fúrások a tőkés világban az Egyesült Államokon kívül elsősorban a fejlődő országokban szaporodtak meg, hiszen a felmérések szerint a harmadik világban — az OPEC-államokat leszámítva — található a világ ismert és feltételezett olajkészleteinek 11 százaléka. Élénk feltárási munkálatok kezdődtek Indonéziában, Nyugat-Afrikában, valamint Kanadában. Az olajcégek számára azonban az idei esztendő „sztárja” a Kínai Népköztársaság. Peking 30 nemzetközi olajtársaságnak engedélyezte augusztusban olajfúrási munkálatok végzését az ország területén, amely az előzetes felmérések szerint igen gazdag olajban.

Az olajárak körüli bizonytalanság tovább ösztönzi és gyorsítja a kutatási és feltárási tevékenységet. Egyelőre nincsen szó az olaj árának felemeléséről — a kuvaiti olajminiszter szerint 1985-ig inkább csökkenés, mintsem emelkedés várható — a nyugati olajcégek azonban már most gondolnak egy esetleges újabb árrobbanásra. Ha a jelenlegi ütemben folytatódna a kutatások, egy feltételezett harmadik olajsokk már nem rázhatja meg a világot a korábbi mértékben.

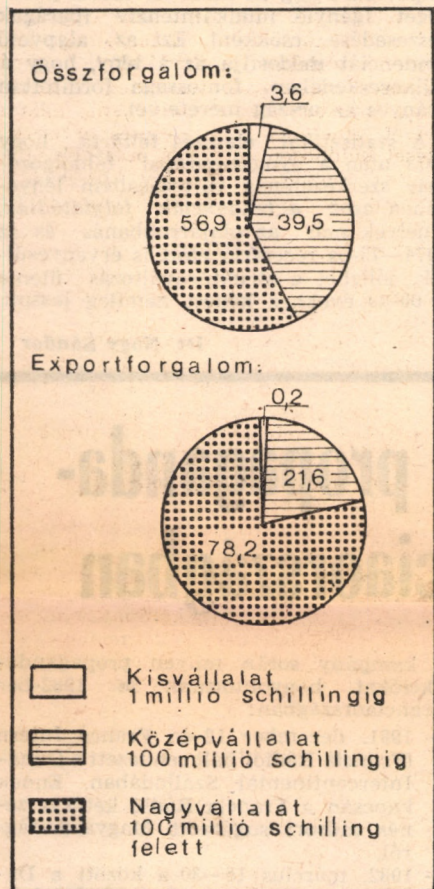
A belső viszályok áthidalásával elfoglalt OPEC jelenleg nincs abban a helyzetben, hogy meglepetést okozzon a világnak. Egyelőre a széttagozott kartell egységének helyreállítása a cél, s nem kizárt, hogy az olajtúlkínálattal miatt a nem távoli jövőben árcsökkenést kell végrehajtania. Jelenleg azonban a miniszteri értekezlet számára az árnál is fontosabb kérdés a túlkínálattal részben előidéző Irán, Líbia és Venezuela „megrendszabályozása”, valamint annak a felmérése, hogy milyen piaci esélyei vannak az 1979-es napi 31,7-ről az idei napi átlagos 21 millió hordóra lecsökkent OPEC-olajtermelés jövőbeni bővítésének.

A forgalmiadó-statisztikák alapján 1977-ben Ausztriában több mint 328 000 vállalat működött, 5,9 százalékuk — 19 250 cég — végzett exporttevékenységet. Érdekes az időbeli összehasonlítás: az 1964-ben működő 441 000 vállalatnak mindössze 1,5 százaléka exportált. Tizenhárom év alatt tehát, miközben negyedével csökkent a vállalatok száma, a világpiacon való kilépés kockázatát vállaló gazdálkodó egységek aránya a háromszorosára nőtt. Ugyanezen időszak alatt az összesített vállalati forgalomban a kivitel részesedése az exportáló vállalatok számának növekedéséhez képest sokkal lassabban emelkedett. Vagyis: több vállalat korábbi, kizárólag belső piacra orientált tevékenységével felhagyva nyitott a külföldi piacok felé — állapítja meg Jan Stankovsky osztrák közgazdász elemzésében.

Méretnagság

A forgalmiadó-statisztikák lehetőséget adnak a vállalati méretnagság és az exportorientáció kapcsolatának vizsgálatára is.

A forgalom szerkezete vállalati méretnagság szerint (százalékos megoszlás)

Az adatokból kitűnik, hogy az export legnagyobb részét az évi 100 millió schillingnél nagyobb forgalmú nagyvállalatok adják. A nagyvállalati kategórián belül nem a legnagyobbak, hanem a „középnagyok” — évi 500–1000 millió schillinges forgalmat lebonyolító vállalatok — a legexportorientáltabbak; itt a vállalatoknak mintegy háromnegyed része exportál. Ennek részben az a magyarázata, hogy a legnagyobbak között többen közüzemi funkciókat látnak el. Érdekes, hogy a legexportorientáltabb „középnagyoknál” sem magas a vállalatok exportintenzitása: e vállalatok forgalmában a kivitel 26,6 százalék volt.

A középvállalati kategóriába tartozó vállalatok az osztrák kivitelnek több mint egyötödét adják. Az összforgalom nagysága alapján itt is jelentősek a különbségek. Az évi 10 millió schillinget meghaladó forgalmú vállalatokra esik a kivitel legnagyobb része. A 10 millió schillinges „bűvös határ” alatt maradó „kisközép” vállalatok exportorientáltsága összességében csekély, közelebb állnak e tekintetben a kisvállalatokhoz, mint a saját kategórián belüli nagyobb középvállalatokéhoz.

Az egymillió schillingnél kisebb éves forgalmat lebonyolító kisvállalatok jelentősége a teljes kivitelben összességében jelentéktelen. Ugyanakkor az exportintenzitási mutató éppen ebben a kategóriában a legmagasabb: a több mint 200 ezer kisvállalat közül mintegy 3 ezer folytat exporttevékenységet, és összforgalomuk egyharmadát a kivitel teszi ki. Ezek az igen erősen exportorientált kisvállalatok részben határközeli telephellyel rendelkeznek, részben egy-egy exportcikkre szakosították termelésüket. A Közös Piac és az EFTA megállapodásával létrejött vámlebontás

AUSZTRIA

Vállalatok a külpiacon

a kis- és középvállalatok korábbinál intenzívebb exporttevékenységét eredményezte Ausztriában.

Vezetnek a részvénytársaságok

A vizsgálat újraértelmezte a nagyvállalati kategóriát, amelybe itt az 1000 főnél többet foglalkoztató vállalatok tartoznak. Általánosságban a vállalati méretnagság növekedésével párhuzamosan nő az export aránya az összes forgalomban. Néhány iparágban azonban, így az üvegyiparban, textiliparban, villamosiparban, motorgyártásban, fűrésziparban és a papírfeldolgozó iparban a nagyobb méret nem biztosít exportelőnyöket. Ezen iparágak vállalatainak exportforgalmi részesedése megközelítőleg azonos a középvállalati és nagyvállalati kategóriában. A konfekcióiparban, bőr- és vegyiparban, vas- és acéltérmékek gyártásában, a szállító járművek gyártásában, fafeldolgozásban és papírgyártásban viszont éppen fordított az összefüggés. Az exportforgalomnak az összes forgalomban való részesedése alapján a nagyvállalatok legkevesebb kétszer annyit exportálnak mint az iparágba tartozó középvállalatok.

Ami a regionális megoszlást illeti, 1978-ban a teljes osztrák kivitel 41,1 szá-

zaléka Bécsből származott. Ez arra utal, hogy egyrészt az osztrák kereskedelmi vállalatok a belső piacra orientálódtak, ahol jelentőségük az összforgalom megoszlása alapján az iparvállalatokkal vetekszik (ipar 37,5, kereskedelem 33,7 százalék). Másrészt az ágazat kivitelét viszonylag sok, de viszonylag kis értékben exportáló vállalat adja. Különbségek tapasztalhatók az egyes tartományok között az exportforgalom és az összforgalom arányát tekintve. Az átlagnál — 10,8 százalék — másképpen, illetve majdnem kétszer magasabb az exportforgalmi részesedés a jelentős nehéziparral rendelkező Felső-Ausztriában, illetve a svájci és a nyugatnémet piacok közvetlen vonzáskörébe tartozó Vorarlbergben. Az átlagtól lefelé legnagyobb mértékben Csehszlovákiával, illetve Magyarországgal határos Alsó-Ausztria és Burgenland térségre.

1977-ben az osztrák kivitel közel 40 százalékát a részvénytársasági formában működő vállalatok adták, s exportjuk összforgalomuknak kb. egyötödét tette ki. E vállalati csoportba esik a nagyvállalati kategória (100 millió schilling feletti forgalom) exportjának fele. A korlátolt felelősségű társaságok kb. 28 százalékkal részesednek a teljes osztrák kivitelből, exportorientáltságuk az exportforgalmi részesedés alapján negyedével kisebb a részvénytársaságokénál. A személyi tu-

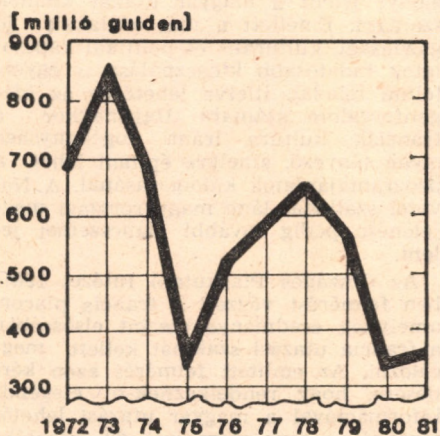
Philips: csomagterv a versenybenmaradásért

A több mint kilencven esztendővel ezelőtt alapított holland elektromosipari, elektronikai céget, a Philips-et a japánok nyomozták versenyre, valamint az elhúzó recesszió arra készítette, hogy gyors és jelentős változásokat hajtson végre termelési szerkezetében, szervezeti és vezetési rendszerében. A 341 ezer dolgozót foglalkoztató transznacionális vállalat vezetői arra számítanak, hogy a két éve megkezdett vértómlesztés eredményeként sikeresen „megszoríthatják” a japán konkurenciát.

K + F összevonás

A cég vezetőit az készítette gyors cselekvésre, hogy a növekvő eladások ellenére meredeken csökkent a profit a hetvenes években.

A Philips nettó profitjának alakulása

A felmérések azt mutatták, hogy a profit lemorzsolódásának egyik fő oka az, hogy az elmúlt években a bérköltségek jobban emelkedtek Hollandiában, mint az Egyesült Államokban és Japánban. A profitvisszaesés okai között szerepel még a versenytársak termelésének nagyfokú automatizáltsága. Túl szélesnek találtatott a cég termékskálája, s az értékesítési rendszer sem felelt meg a kor és az éleződő verseny követelményeinek.

Továbbra is „megnyugtató” volt viszont a Philips kutatási és fejlesztési tevékenysége. A vállalat K + F költségvetése évente mintegy 1 milliárd dollár,

vagyis az eladások értékének 6-7 százaléka. Az 1980-ban megkezdődött versenyképesség helyreállító program a kutatási és fejlesztési tevékenységben csökkentette a Philips-leányvállalatok önállóságát. A korábbinál kevesebb, összesen nyolc laboratóriumba koncentrálták a fejlesztést, 15 ezer kutató részvételével. (Érdeemes megjegyezni, hogy a Philips fejlesztési kiadása azonos az IBM-ével.)

A gyártmánystruktúra átalakítása során 20 kisebb vállalatot bezártak, illetve nagyobb egységekbe olvasztottak, s bizonyos perifériás jelentőségű üzletágakat elhagytak. Az Európában foglalkoztatott dolgozók számát az átszervezések következtében 200 ezerrel 165 ezerre csökkentették. Az értékesítési hálózatot regionális méretekben szervezték meg, illetve szervezték újjá, s a korábbinál nagyobb önállóságot adtak a helyi kezdeményezéseknek. A sok irányú racionalizálás hatására idén már jelentős termelékenység-növekedést regisztráltak a Philipsnél.

A világméretű tevékenység — a cég vezetőinek véleménye szerint — megköveteli a Philipstől, hogy együttműködjön a versenytársakkal. Tárgyalnak a sokoldalú kooperációról az American Telephone and Telegraph-fal és még több kisebb céggel, ugyanakkor nem hanyagolják el a részesedés-szerzési tevékenységet sem. A kanadai Micom elektronikai cég részvényeinek már a 80 százalékát szerezte meg a Philips, érdekeltség-re tett szert a Westinghouse fényforrásgyártó részlegben, valamint — többek között — a Magnavox és a Signetics szórakoztató-elektronikai és félvezetőgyártó vállalatban. Az is erősíti Európán kívüli tevékenységét, hogy megvásárolta a japán Marantz gyárat, a szórakoztató-elektronikai ágazat egyik patinás cégét.

A Philips erőteljesen terjeszkedik Nyugat-Európában is; csaknem 25 százalékot ér el a tökereszesedése a nyugatnémet Grundigban, s a közelmúltban megvásárolta az egyik francia lámpagyártó céget. De más is arra utal, hogy a Philips a széles körű nyugat-európai együttműködés megteremtésének a híve és szorgalmazója. Dekker, a cég elnöke: „csak abban az esetben lehet sikeresen felvenni a jövőben a versenyt az amerikai és a japán gyártókkal, ha sikerül kontinensünk nyugati felén egy egysé-

lajdonú társaságok az osztrák export kb. 32,0 százalékát adják. A viszonylag alacsony exportorientáció ellenére az exportban játszott szerepük jelentős: a kisvállalati export 80, a középvállalati export több mint 60 százalékát adják.

Hiányzó tevékenységek

Ausztriában ma szinte teljesen hiányoznak a kereskedőházak. Ez negatív következményekkel jár: az osztrák export területi koncentrációja a legmagasabb Nyugat-Európa országai között, és nagy a kivitel áruszerkezeti és vállalati méretkategória szerinti koncentrációja is. A termelő vállalatok közvetlen exporttevékenysége elsősorban fő termékekre szorítkozik, komplett berendezések esetében nehezen tudják a fővállalkozói szerepkört betölteni.

A kimondottan a külkereskedelemben szakosodott kereskedelmi vállalatok a teljes osztrák kivitelből alig 15 százalékkal részesedtek. Ez sem egyenletesen oszlik meg a gazdaság különböző szféráiban, mivel e vállalatok tevékenyége főként egy területre, a kelet-nyugati közvetítő kereskedelemre koncentrálódik, ahol szerepük meghatározó jelentőségű.

Az exportra szakosodott kereskedelmi vállalatok hiánya — osztrák szakemberek véleménye szerint — a kicsi, nehezen megdolgozható piaci szegmensek elhanyagolásához vezetett. A kis- és középvállalatok pedig még nagyobb számban vállalnák a külpiacon irányuló termelést, ha az „exportküző” átlépésében segítséget kapnának. A hiány oka egyrészt, hogy Ausztriában a nagy iparvállalatok jelentős részben, vagy teljes egészében állami tulajdonban vannak, míg a kereskedelmi vállalatok magántulajdonban. Másrészt: a kockázatot vállaló mobil tőke régebbi „hiánycikk” az osztrák gazdaságban.

R. S.

ges elektronikai programot kidolgozni, illetve megvalósítani”. A Philips szeretné egységbe kövacsolni a nyugat-európai elektronikai ipart, ennek érdekében a Közös Piacnál is szorgalmazza a koordináció megteremtését. Az elnök szerint csak egy közös iparági politika eredményezhet sikert a tengerentúli versenytársakkal szemben.

Nemcsak részintézkedések!

Ezen a téren ugyanis a Philips megfélelő és igen sok kedvezőtlen tapasztalattal rendelkezik. Ma már kevesen emlékeznek, hogy az első képmagnót a világon a holland cég hozta forgalomba, 1972-ben. Két esztendővel később viszont a japánok ugyanezzel a termékkel megkezdték a világ „elárasztását”, s a holland cég — mert egyedül volt — szinte kiszorult a piacról. Még ma sem sikerült jelentősen csökkentenie az időközben utcahossznyi vezetésre szert tett japánok előnyét. Hasonló az eset a magnetofonkazettákkal is. A kazetta is Philips-találmány, ennek ellenére meg lehetőséget a cég részesedése a világ kazettamagnó-gyártásában.

Tanulva az eseményekből, a Philips a legújabb termékének fejlesztésével és piaca dobásával a korábbinál jóval óvatosabb. A Sonyval együtt fejlesztette ki a digitális lemezjátszót, amely 1983-ban kerül nagyobb mennyiségben a piacra. Az előre becslések szerint jövőre a Philips 70 ezer digitális lemezjátszót hoz forgalomba. A versenyben maradás érdekében több japán elektronikai céggel együtt a Philips részt vesz a videokazetták szabványosításának munkálataiban is.

A Philips esete a versenytársak számára is jól példázta, hogy az „időben ébredés” nyomán végrehajtott termelési és szervezeti változtatások sokat segíthetnek a vállalat versenyhelyzetének a javításában. Általában nem elégséges csak részintézkedéseknek a meghozatala, hanem folyamatos megújulásra van szükség a fejlesztés, a termelés és az értékesítés területén is. A Philips „csomagterve” azon a felismerésen alapul, hogy a piaci sikerekhez nemcsak jobb fejlesztési tevékenység, valamint magasabb minőségű munka szükséges, hanem elengedhetetlen az új kutatási eredmények és technológiák azonnali alkalmazása is. Az előrebecslések szerint a holland cég idei eladásainak értéke eléri a 16,3 milliárd dollárt, s a tavalyinál a profit is számottevően magasabb lesz. A „vértómlesztés” tehát két év eltelté után ismét versenyképessé tette a Philipset.

G. — SZ.